

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM (TEZLİ)

**KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞLAMINDA NETFLIX: TÜRK YAPIMI
ORJİNAL DİZİLERİN KÜLTÜREL KODLARININ İNCELENMESİ**

**NETFLIX IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION:
AN INVESTIGATION OF CULTURAL CODES OF TURKISH-MADE
ORIGINAL SERIES**

SİNEM ERDOĞDU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHSEN YALIN

GİRESUN 2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sinem ERDOĞDU'nun "Kültürlerarası İletişim Bağlamında Netflix: Türk Yapımı Orijinal Dizilerin Kültürel Kodlarının İncelenmesi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 05.07.2021 tarihinde, saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Dr. Öğr. Üyesi Ahsen YALIN	
Üye	Doç. Dr. Serpil KARLIDAĞ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Sevginur SADEDİL	

ONAY

...../...../2021

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kültürlerarası İletişim Bağlamında Netflix: Türk Yapımı Orijinal Dizilerin Kültürel Kodlarının İncelenmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/07/2021

Sinem ERDOĞDU

ÖN SÖZ

“Kültürlerarası İletişim Bağlamında Netflix: Türk Yapımı Orijinal Dizilerin Kültürel Kodlarının İncelenmesi” isimli yüksek lisans tez çalışmamın her aşamasında ilgisini ve bilgisini benden esirgemeyip bu süreçte en doğruyu bulmamı sağlayarak yolumu aydınlatan saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ahsen YALIN’a en içten minnetlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteği ile daima yanımda olan biricik aileme başta canım babam olmak üzere çok teşekkür ederim. Kıymetli destekleriyle her zaman varlıklarını hissettiğim beni cesaretlendiren ve motivasyon kaynağım olan çok sevgili yol arkadaşlarım; Nevzat TİRAKİ, Dilek PALTUN, Büşra BİNİCİ, Buse DEMİR ve Sedanur ERKAN’a sonsuz sevgiler.

ÖZET

Kültürün asli unsurunu oluşturan insan, kültürün hem yaratıcısı hem de gelecek kuşaklara aktarıcısıdır. İnsan, içine doğduğu toplumda yaşayarak deneyimledikleri ile zamanla kendi kültürel yapısını oluşturur. Her toplumsal yapının kültürel değerleri farklı olmakla birlikte bu değerler ortak öğeler ekseninde şekillenmektedir. Gelişen ve değişen dünya düzeninde ise insanı yöneten, yönlendiren ve belirlediği sınırların içinde tutan yeni iletişim teknolojileridir. Yeni iletişim teknolojileri bireylerin duygu ve düşünceleri, kanaat ve tutumları ve davranışları üzerinde etkiye sahiptir. Aynı zamanda bireyin kendi kültürü hakkında kolaylıkla bilgi sahibi olmasına fırsat tanırken farklı kültürleri tanıma ve anlama noktasında da etki gücü oldukça yüksektir. Toplum, yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla sadece içinde bulunduğu kültürün değil başka kültürel yapıların öğelerini de benimser. Bu bağlamda birçok kültürden nüveyi bünyesinde barındıran ve geniş kitlelere ulaşmada oldukça etkili bir kanal olan dijital içerik platformları, farklı kültürleri tanıma ve benimseme noktasında önemli bir araç olarak işlevlik kazanmıştır. Araştırma kapsamında uluslararası ölçekte faaliyet gösteren dijital içerik platformu Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde yer alan Türk toplum yapısı unsurları ve kültürel öğeler, kültür soğanı modeli ve kültürel boyutlar kuramı bağlamında incelenmiştir. Araştırma sonucunda Türk yapımı orijinal diziler arasından amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak seçilen “Bir Başkadır” ve “50M2” dizilerinde işlenen kültürel öğeler ve toplumsal yapı unsurları Türk toplum ve kültür yapısı temel alınarak ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültürlerarası İletişim, Dijital İçerik Platformları, Netflix, Türk Yapımları

ABSTRACT

Man, who constitutes the essential element of culture, is both the creator of the culture and the transmitter of it to the next generations. A person creates his own cultural structure over time with what he experiences by living in the society he was born into. Although the cultural values of each social structure are different, these values are shaped on the axis of common elements. In the developing and changing world order, it is new communication technologies that manage, direct and keep people within the limits they set. New communication technologies have an impact on individuals feelings and thoughts, opinions and attitudes and behaviors. At the same time, while allowing the individual to have information about his/her own culture easily, it has a high impact power in terms of getting to know and understanding different cultures. The society adopts the elements of not only the culture it is in but also other cultural structures through new communication technologies. In this context, digital content platforms, which contain cores from many cultures and are a very effective channel in reaching large masses, have become an important tool for recognizing and adopting different cultures. Within the scope of the research, the elements of Turkish social structure and cultural elements in the Turkish-made original series broadcast on Netflix, the digital content platform operating on an international scale, were examined in the context of the culture onion model and cultural dimensions theory. As a result of the research, the cultural elements and social structure elements of the TV series "Bir Başkadır" and "50M2", which were selected using the purposeful sampling technique among the original Turkish TV series, were revealed on the basis of the Turkish society and cultural structure.

Keywords: Culture, Intercultural Communication, Digital Content Platforms, Netflix, Turkish Productions

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
TABLolar\ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. KÜLTÜR KAVRAMINA GENEL BAKIŞ	2
1.2. KÜLTÜRÜN ÖGELERİ	6
1.2.1. Maddi Kültür Öğeleri	6
1.2.2. Dil.....	7
1.2.3. Sanat ve Estetik	8
1.2.4. Eğitim	10
1.2.5. Din.....	11
1.2.6. Normlar (Kurallar) ve Değerler	11
1.2.7. Sosyal Organizasyon.....	12
1.2.8. Politik Hayat	13
1.2.9. İdeolojik Kültür Unsurları	14
1.3. KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ.....	15
1.3.1. Kültür Öğrenilir.....	15
1.3.2. Kültür Paylaşılır	16
1.3.3. Kültür Simgelere Dayalıdır	17
1.3.4. Kültür Değişir	17
1.3.5. Kültür Toplumsaldır	18
1.3.6. Kültür İnsan İhtiyaçlarını Karşılایıcıdır	19
1.3.7. Kültür Aktarılır ve Süreklidir	20
1.3.8. Kültür Bütünleştiricidir	20
1.3.9. Kültür Kurallar Sistemidir	21

1.4. KÜLTÜREL SÜREÇLER	23
1.4.1. Kültürleme.....	24
1.4.2. Kültürleşme.....	24
1.4.3. Kültürlenme.....	25
1.4.5. Kültür Şoku	27
1.4.6. Kültürel Asimilasyon (Özümseme)	27
1.4.7. Zorla Kültürleme	28
1.4.8. Kültürel Değişme	28
1.5. KÜLTÜRÜN SINIFLANDIRILMASI.....	30
1.5.1. Genel Kültür.....	31
1.5.2. Alt Kültür	31
1.5.3. Evrensel Kültür	32
1.5.4. Ulusal Kültür.....	34
1.5.5. Halk Kültürü	34
1.5.6. Yüksek Kültür	35
1.5.7. Popüler Kültür.....	36
1.6. KÜLTÜR VE KÜRESELLEŞME	39

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI VE KAPSAMI

2.1. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI VE GELİŞİMİ.....	42
2.1.1. Sözlü İletişim	49
2.1.2. Sözsüz İletişim	50
2.2. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	51
2.2.1. Değerler ve Normlar	51
2.2.2. Roller.....	52
2.2.3. Etnomerkezcilik	53
2.2.4. Belirsizlik ve Kaygı	54
2.2.5. Kalıp Düşünceler ve Ön Yargılar.....	55
2.3. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KURAMLARI.....	56
2.3.1. Kültürel Boyutlar Kuramı	58
2.3.1.1. Güç Aralığı (Power Distance).....	59

2.3.1.2. Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık (Individualism – Collectivism)	60
2.3.1.3. Erillik/Dişillik (Masculinity - Femininity).....	61
2.3.1.4. Belirsizlikten Kaçınma (Uncertainty Avoidance).....	62
2.3.2. Kültür Soğanı Modeli.....	63
2.4. TÜRK KÜLTÜR YAPISI VE GENEL ÖZELLİKLERİ.....	68
2.5. KÜLTÜREL SÜREÇLERİN YAŞANMASINDA YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN ROLÜ	73
2.6. GELENEKSEL TELEVİZYONDAN DİJİTAL TELEVİZYONA GEÇİŞ	75
2.7. DİJİTAL İÇERİK PLATFORMLARI	77
2.8. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞLAMINDA NETFLIX	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NETFLIX'TE YAYINLANAN TÜRK YAPIMI ORJİNAL DİZİLERİN KÜLTÜREL KODLARININ İNCELENMESİ

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	85
3.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	86
3.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	87
3.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	87
3.5. ARAŞTIRMA SORULARI.....	88
3.6. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	89
3.7. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	89
3.7.1. Araştırma Kümesi: Evren, Çalışma Evreni ve Örneklem	90
3.7.2. Veri Toplama Tekniği	90
3.7.3. Çözümleme Birimi	91
3.8. BULGULAR VE YORUMLAR	91
3.8.1. Bir Başkadır	91
3.8.2. 50M2	94
3.8.1.1. Bir Başkadır Dizisi Kültür Soğanı Modeli İncelemesi	98
3.8.2.1. 50M2 Dizisi Kültür Soğanı Modeli İncelemesi	105
3.8.1.2. Bir Başkadır Dizisi Kültürel Boyutlar Kuramı İncelemesi	111
3.8.2.2. 50M2 Dizisi Kültürel Boyutlar Kuramı İncelemesi	115
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	119

KAYNAKÇA	122
EKLER.....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	132

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e.: Adı Geçen Eser

a.g.m.: Adı Geçen Makale

Akt.: Aktaran

ARPA: Advanced Research Projects Agency (Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi)

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

Er.: Erişim Tarihi

IBM: International Business Machines (Uluslararası İş Makineleri)

ÖYP: Ödemeli Yayıncılık Platformu - Pay TV

SVoD: Subscription Video on Demand (Abonelik Temelli Talebe Bağlı Video)

TCP/IP: Transmission Control Protocol / Internet Protocol (İletim Denetimi Protokolü / İnternet Protokolü)

TV: Televizyon

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

VoD: Video on Demand (Talebe Bağlı Video)

TABLOLAR\ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2. 1. Kùltùrlerarası İletişim Süreci.....	46
Şekil 2. 2. İnsan Zihni Yazılımını Yaratın 3 Düzey.....	58
Şekil 2. 3. Soğan Diyagramı: Farklı Derinlik Düzeylerinde Kùltürün Tezahürleri...	65
Tablo 1. 1. Kùltürün Sınıflandırılması ve Kùltür Çeşitleri.....	30
Tablo 2. 1. Kùltùrlerarası İletişim Süreci Bileşenleri.....	47
Tablo 2. 2. Kùltùrlerarası İletişim Kuramları.....	57
Tablo 3. 1. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Özellikleri.....	94
Tablo 3. 2. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Özellikleri	97
Tablo 3. 3. Netflix’te Yayınlanan Orijinal Dizilerin Kùltür Soğanı Modeli Katmanlarını Kullanım Oranı	110
Tablo 3. 4. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Güç Aralığı Düzeyleri.....	111
Tablo 3. 5. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık Düzeyleri	112
Tablo 3. 6. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Erillik/Dişillik Düzeyleri	113
Tablo 3. 7. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Belirsizlikten Kaçınma Düzeyleri	114
Tablo 3. 8. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Güç Aralığı Düzeyleri	115
Tablo 3. 9. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık Düzeyleri	116
Tablo 3. 10. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Erillik/Dişillik Düzeyleri	117
Tablo 3. 11. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Belirsizlikten Kaçınma Düzeyleri	118

GİRİŞ

Kültür, öz bir ifadeyle bireyin zamanla deneyimleyerek kazandığı maddi ve manevi değerler bütünüdür. Tarih boyunca her topluluk kültürel unsurları kendine has bir biçimde şekillendirerek bir kültür çevresi oluşturmuş ve bu çerçevede topluluğa mensup kişiler tarafından benimsenmiştir. Her toplumun kendi içinde oluşturduğu kültürel yapı da insanlar aracılığıyla nesilden nesile aktarılmıştır. Dinamik bir yapıya sahip olan kültür, toplumsal yaşamdaki varlığını sınırları ve boyutları belli olmayan insan ve kültür ilişkisi üzerine inşa etmiştir. İnsan ve kültür arasındaki bu karmaşık ilişkinin temelinde, toplumlar arası kültürel ilişkileri ve etkileşimleri açıklamaya çalışan kültürel süreçler olgusu yatmaktadır. İnsan kendi kültürel yapısını zaman içinde benimser ve bu yapıya bağlı kalarak yaşam biçimini şekillendirir aynı zamanda gelecek nesillerin de aynı şekilde döngüye dâhil olmasını sağlar. Öte yandan farklı kültürel yapılara sahip insanlar aynı ortamda karşılıklı iletişimde bulunduğu anda ise bir kültürden etkilenme veya bir kültürü etkileme durumu meydana gelebilir. Bu etkilenme durumu insanların karşılıklı iletişim sonucunda kültürlenme ve kültürleşme süreci içerisine girmeleriyle gerçekleşmektedir. Günümüzde iletişim ortamlarının gelişmesiyle birlikte insanların kültürel süreçleri yaşama biçimleri ve ortamları da evrilmiştir. Dijitalleşmenin beraberinde getirdiği yeni iletişim teknolojileri, bireyin farklı kültürleri deneyimleme şansını ve kendi kültürünü yansıtabilme olanağını arttırmıştır. Böylece kültürlerarası iletişim etkinliği, çok yönlü dijital ortamın sağladığı imkânlarla sınırsız ve etkili bir biçimde gerçekleşme ortamı bulmuştur.

Kültür ve iletişim başlı başına iki temel olguyu ifade etmenin ötesinde söz konusu, farklı toplumsal grupların kültürel yapı dinamikleri olduğunda bu iki olgu ayrılmaz bir bütünü oluşturmaktadır. Kültürler arası ortamda iletişimin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi, bireylerin birbirlerinin kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olmasına ve bu değerleri göz önünde bulundurarak iletişim davranışında bulunmalarına bağlıdır. Geçmişte iletişim, geleneksel medya kanallarıyla tek yönlü bir iletişim biçimiyle sağlanırken günümüzde bunun yerini çift yönlü iletişim özelliği ile yeni iletişim teknolojileri almıştır. Geleneksel medya büyük ölçüde televizyon ile varlığını sürdürürken sosyal yaşamın büyük bir parçasını yeni iletişim teknolojileri

kaplamıştır. Günümüz şartlarında dijitalleşmenin sağladığı olanaklarla kültürler arası ortamda iletişim kurmak birçok kanal aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu teknolojiler kültür faktörünü de göz önünde bulundurarak çeşitli amaçlar doğrultusunda farklı şekillerde hizmet vermektedir. Hedef kitleye sesleniş biçimini kültürün çizdiği sınırların dışına çıkmadan tasarlayan yeni iletişim teknolojileri özellikle sosyal medyanın da etkisiyle hem üreticiler hem de tüketiciler açısından vazgeçilmez boyuttadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlar bireyin, kültürün asli unsuru olmasının yanında kültür tüketicisi konumunda olmasına da ortam hazırlamıştır. Bu bağlamda kitlelerin kültürlerarası iletişim ortamında bulunmasına ve başka kültürlerin öğelerini tüketmesine imkân tanıyan dijital içerik platformları oldukça kritik bir noktada yer almaktadır. Netflix, uluslararası boyutta faaliyet gösteren dünya çapında önde gelen dijital içerik platformudur. 190'dan fazla ülkede faaliyet alanına sahip olan Netflix kullanıcılarına, bünyesinde barındırdığı geniş içerik yelpazesi sayesinde farklı milletleri ve kültürleri tanıma fırsatı da sunmaktadır. Online dizi ve film platformu olan Netflix, dünya genelinde 190 milyonu aşkın kullanıcısıyla oldukça popüler bir yayın ağı olma özelliği taşımaktadır. Birçok milletten ve kültürden çok sayıda yapıyı sisteminde barındıran platform, dizi ve filmlerin içerisinde yer alan kültürel kodlar ve görsel temalar ile kullanıcılarına kültürel anlamda bilgi aktarımı sağlamaktadır.

Araştırmanın kapsamı üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kültür kavramı genel hatlarıyla açıklanarak kültürün öğelerine, özelliklerine, sınıflandırılmasına ve kültürel süreçlere yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın merkezini oluşturan kültürlerarası iletişim kavramına odaklanılarak kültürlerarası iletişimi etkileyen faktörler ve kültürlerarası iletişim kuramları açıklanmıştır. Sonrasında Türk kültür yapısı ve özelliklerinden bahsedilmiş, konuyla bağlantılı olarak dijital içerik platformları ve kültürlerarası iletişim bağlamında Netflix anlatılmıştır. Araştırmanın üçüncü ve son bölümünde ise araştırmanın konusunu oluşturan Netflix orijinal içerikleri olan Bir Başkadır ve 50M2 dizileri kültür soğanı modeli ve kültürel boyutlar kuramı temel alınarak incelenmiştir. İncelenen dizilerde yer alan kültürel öğeler ve toplumsal yapı unsurlarının belirlenmesi ve nasıl işlendiği ise araştırmanın problem alanı doğrultusunda ortaya konmuştur. Uluslararası dijital

içerik platformu Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizileri arasından amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak seçilen Bir Başkadır ve 50M2 dizilerinde rastlanan kültürel ve toplumsal unsurlar Türk kültür ve toplum yapısı temel alınarak yorumlanmıştır. Bir Başkadır ve 50M2 dizilerinde yer alan unsurların ele alınış biçimleri üzerinde durulmuş, araştırmanın önemini vurgulamak amacıyla Türk toplumunun ve kültürünün yabancı milletlere nasıl yansıtıldığı aktarılmıştır. Araştırma kapsamında konuyla ilgili dört temel soruya cevap aranmıştır. Bu soruları şu şekilde sıralamak mümkündür.

Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde kültür soğanı modeli katmanları ne şekilde işlenmiştir?

İncelenen Türk yapımı Netflix orijinal dizileri Türk kültürü öğelerini nasıl yansıtmaktadır?

Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde kültürel boyutlar kuramı faktörleri ne şekilde işlenmiştir?

Netflix'te yer alan Türk yapımı orijinal dizileri Türk toplum yapısı unsurlarını nasıl yansıtmaktadır?

Son olarak araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. KÜLTÜR KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

Kültür kavramına etimolojik açıdan yaklaşıldığında Latince “Cultura”dan geldiği görülmektedir. Colere’den türetilmiş bir kelime olan Cultura kelimesi ise inşa etmek, işlemek, süslemek, bakmak anlamlarına gelmektedir. Arapça karşılığı “hars” olan kültür sözcüğünün Türkçedeki karşılığı “ekin”dir. Cultura sözcüğü 17.yy’a kadar Fransızca’da aynı anlamıyla kullanılmaya devam etmiştir. Dönemin ünlü düşünürü Voltaire, bu sözcüğe ilk kez farklı bir anlam kazandırarak; insan zekâsının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanmıştır. Daha sonra Almanca’ya geçen sözcük, 1793 tarihli bir Alman Dili sözlüğünde Cultur şeklinde yer almıştır. Etnolog G. Klemm, “İnsanın Genel Kültür Tarihi” adlı on ciltlik eserinde uygarlık ve kültürel evrim anlamıyla Cultur sözcüğüne yer vermiştir. Zamanla Cultur sözcüğü Slav dillerine, İspanyolca’ya ve İngilizce’ye geçmiştir.¹

Sosyal\kültürel antropolojinin konusunu oluşturan kültür, tek yönlü ele alınabilecek, tanımlanabilecek bir kavram olmanın dışındadır. Amerikalı iki antropolog olan Kroeber ve Kluckhohn kültür konusunda yayımladıkları bir antolojide, kültür ve kavramının 164 farklı tanımını derlemiş ve tartışmışlardır. Kültür kavramının birden fazla tanımı olmasına eleştiriyle yaklaşan sosyal bilimci Berelson, bilimsel bir kavramın kültür kavramında olduğu gibi çok fazla tanımı varsa onun tanımlanamayacağının kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.² Kültür kavramına birden fazla ve çeşitli anlamlar yüklenmesi onun tanımlanamaz hale gelmesini de olağan kılmıştır. Bu noktada kavramın herkes tarafından kabul edilen belli bir tanımının olmaması fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Sosyal antropolog Radcliffe-Brown sözcüğün hiç kullanılmaması önerisinde bulunmuş, görüşünü benimseyen antropologlar da bulmuş ancak kendisi bile önerisini destekler şekilde davranamamış ve sözcüğü kullanmaya devam etmiştir. Kültür, antropoloji dilinde ve eserlerinde bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığı, belli bir toplumun kendisi, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi, bir insan ve toplum teorisi

¹ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 1979, s. 96

² Güvenç, **a.g.e.**, 1979, s. 95

kavramları karşılığında kullanılan soyut bir sözcük olarak yer almıştır.³ Kültür kavramını tek yönlü olarak tanımlamak, irdelemek ve üzerine konuşmak mümkün görünmemektedir. Çok boyutlu bir kavram olan kültür, ilk ortaya çıktığı zamanlardan bu yana sosyal bilimciler tarafından farklı şekillerde tanımlanmış ve bu tanımlamalar nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmıştır.

Kültür kavramının ilk kapsamlı ve bilimsel tanımı 1871’de İngiliz antropolog Edward Burnett Tylor tarafından yapılmıştır. Tylor’a göre kültür, bir toplumun paylaştığı ve üyelerine yaydığı görüşleri, değerleri ve algıları ifade etmektedir.⁴ Tylor kültürü, “kişinin, toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bütünü”⁵ şeklinde tanımlamıştır.

Toplum ve kültür arasında yakın bir ilişki olduğunu öne süren sosyoloji yazarı Giddens, kültürün sosyolojik olarak bir toplumun üyelerinin veya toplumdaki grupların yaşam biçimlerini ifade ettiğini belirtmiştir. Giddens, kültürün toplumlar olmadan yaşayamayacağını benzer şekilde hiçbir toplumun da kültür olmadan var olamayacağını altını çizmiştir.⁶ Giddens’a göre kültür, “insanların kıyafetlerini, çalışma tarzlarını, evlilik geleneklerini, dini törenlerini, aile yaşamlarını ve boş zaman aktivitelerini”⁷ içermektedir.

Hollandalı bilim adamı Geert Hofstede’in yaptığı kültür tanımı ise “bir grubun ya da insan kategorisinin üyelerini birbirinden ayıran kolektif zihni yazılımdır”⁸ şeklindedir. Kültür teriminin birçok anlamda kullanıldığını söyleyen Hofstede, kültürü “düşünme, duyma ve muamele tarzlarının yanında, selamlamadan yemek alışkanlıklarına, duygularını açığa vurup vurmama ve diğer bireylerle arasında fiziki mesafe bırakıp bırakmamaya, cinsel davranışlardan bireyin bedeni ile ilişkilerine kadar geniş bir davranış alanını kapsayan bir kavram”⁹ olarak anlamlandırdığını ifade etmiştir.

³ Güvenç, a.g.e., 1979, s. 95

⁴ Gonca Yıldırım, **Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi**, Beta Yayınları, İstanbul 2015, s. 302

⁵ Yıldırım, a.g.e., s. 302

⁶ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara 2000, s. 18

⁷ Giddens, a.g.e., s. 18

⁸ Asker Kartarı, **Kültür, Farklılık ve İletişim Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 94

⁹ Hofstede, 1993, s. 19: Akt. Kartarı, a.g.e., 2014, s. 94

Dilimizde kültür sözcüğü ilk kez Türk sosyolog Ziya Gökalp tarafından “hars” şeklinde kullanılmıştır. Kültürün Arapça karşılığı olan “hars” sözcüğü, Arapça’da “toprağın işlenmesi, tarım” anlamında kullanılan “hırsaset” kelimesinden türetilmiştir. Türk Dil Kurumu’nun “ekin” olarak kullanılmasını uygun gördüğü sözcük, tarım ve ürünle karıştırılması ve yanlış anlamalara yol açması sebebiyle yaygınlık kazanamamış ve kavram “kültür” sözcüğü ile varlığını sürdürmüştür.¹⁰

Ülkemizde kültür sözcüğünü ilk tanımlayan kişi olan Ziya Gökalp ile Malinowski’nin “toplum üyelerinin doğaya karşı, fakat kendileri için oluşturdukları bir alet”¹¹ olarak tanımladığı kültür tanımı benzerlik göstermektedir. Gökalp (Hars) kültürü; “bir cemiyetin bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani aralarında dayanışma doğuran kurumlar kültür kurumlarıdır. Bu kurumların toplamı ise o cemiyetin kültürünü oluşturur”¹² şeklinde açıklamıştır.

Kültür, tarih boyunca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kültürün belli bir tanımı olmaması bu kavram ile ilgili anlam karmaşası yaşanmasına sebep olmuştur. Kültür geniş yelpazede ele alındığında; insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçekliği ifade etmektedir. Antropolog Edward T. Hall’ün de ifade ettiği gibi, kültürün aktarıcısı insandır ve insan hayatında kültürle ilintili olmayan, kültürden etkilenmeyen hiçbir taraf yoktur. Bu noktada kültür insan dünyasını yansıtan, yani insanın varlığını gördüğümüz her şeydir. İnsanın varoluşunun nasıl olduğunu içeren bir süreçtir. Genel olarak insanın meydana getirdiği her şey kültürün bir parçasıdır. İnsanın dili, dini, değerleri, idealleri, talepleri, adet, gelenek ve görenekleri kültürün ögesini oluşturmaktadır. İnsanın benimsediği yaşayış biçimidir. Kısaca kültür maddi ve manevi değerler bütünüdür. İnsanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşimler, her türlü yapıp yaratma alışkanlıkları, bütün manevi ve maddesel yapıt ve ürünler kültürün temelini oluşturmaktadır.¹³

Her kültürel kurum ya da sistemin kendi içinde bir amacı, yönü ve tanımı vardır. Kültürün belli bir yönüne ağırlık verilerek yapılan tanımlar şu şekildedir;¹⁴

¹⁰ Yıldırım, a.g.e., s. 302

¹¹ Ayda Uzunçarşılı Soydaş, **Kültürlerarası İletişim Farklı Kültürel Ortamlarda Çalışma ve İletişim**, Parşömen Yayınları, İstanbul 2010, s. 33

¹² Soydaş, a.g.e., s. 33

¹³ Nermi Uygur, **Kültür Kuramı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s. 17

¹⁴ Güvenç, a.g.e., 1979, s. 101-102

Sosyal miras ve gelenekler birliği olarak: Kültür, varlığımızın yapısını belirleyen sosyal bir süreç sonucunda farkına varılan ve öğrenilen inançların, maddi ve manevi unsurların bir bütünüdür.

Hayat tarzı olarak: Kültür bir toplumun bütün hayat biçimidir.

İdealler, değerler ve davranışlar olarak: İnsanların uyum sağladığı yaşam standartları onların kültürünü oluşturur.

Eğitim anlamında kültür: Toplumsal olarak öğrenilen ve bu yol aracılığıyla yeni nesillere aktarılan davranış örüntüleri veya kalıplarıdır.

Bireysel psikoloji olarak: Kültür, büyütülerek bilimsel alana aktarılmış bireysel psikolojiyi ifade etmektedir.

Oluşum ve kökeni bakımından: Kültür, sosyal etkileşimin bir sonucudur.

Düşünüş olarak: Kültür, belli bir düşünceler sistemi veya bütünüdür.

Sembol olarak: Kültür maddi unsurların, davranışların ve duyguların sembollere dayalı bir örgütlenmesidir.

Tarih boyunca pek çok bilim dalı kültürü konu olarak irdelemiş ve bilim dallarının ilgi alanına göre yaptığı farklı biçimlerdeki tanımlamalarla kültür literatürdeki yerini almıştır. Tanımı konusunda tartışmaların odağı haline gelen kültür, birçok noktada fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Konusu ve yöntemi bakımından karmaşık bir bütün şeklinde tanımlanmaya çalışılan kültür, belli bir bütününün ve ilişkilerin parçası olarak konuya belli bir yönden açıklık getirdiği için farklı şekillerde yapılan tanımlamaların hepsi geçerlidir. Kültürün birden çok tanımının olması birbiriyle çeliştiği veya birbirlerini reddettikleri anlamına gelmemektedir. Yapılan tüm tanımlamalar birbirlerine değerek veya değermeden yan yana yer almaktadır.¹⁵

Kavrama kuş bakışı bir ifadeyle yaklaşıldığında; toplumların yaşam tarzlarının ve dünya görüşlerinin şeklini çizen temelinde insan faktörünün yattığı değerler bütünü şeklinde bir tanımlama yapılabilir. Kültür kendi sınırını, doğrusunu ve yanlışını belirleme noktasında tutucu bir rota izler. Toplumların kültürü anlamlandırma biemlerinde bazı spesifik ayrımlar söz konusu olsa da kültürel ögeler her toplum için genel itibariyle aynı anlamı ifade etmektedir.

¹⁵ Işılay Gkttrk, **Kültür Sosyolojisi Kültürel alışmalar ve Toplumbilimlerinin Yeniden Biçimlenmesi**, Doğu Kitabevi, İstanbul 2016, s. 44

1.2. KÜLTÜRÜN ÖGELERİ

Kültürün asıl unsurunu oluşturan insan, kültürün hem yaratıcısı hem de yeni kuşaklara aktarıcısıdır. Her toplumun kendi içinde sınırlarını çizdiği ve kurallarını bu sınırlara göre belirlediği bir kültür çerçevesi bulunmaktadır. Birey, içinde bulunduğu toplumun maddi ve manevi değerlerini bu kültür çerçevesi sayesinde algılama ve yorumlama imkânı elde etmektedir. İnsanın içinde bulunduğu kültürel yapının unsurları aynı olsa da bu unsurların yaşanma biçimleri toplumdan topluma göre değişiklik göstermektedir. Toplumların benimsediği değerlerle inşa edilen kültür çerçevesi, ortak kültür öğelerinin etrafında şekillenmektedir. Bu ortak kültür öğelerini aşağıdaki başlıklar halinde sıralamak mümkündür.

1.2.1. Maddi Kültür Öğeleri

“Maddi kültür öğeleri, bir toplumun sahip olduğu teknik, ekonomik ve fiziki değerlerin toplamıdır. Doğal yollardan meydana gelmeyen, insan eliyle oluşturulmuş her şey maddi kültür ögesi olarak adlandırılmaktadır.”¹⁶ İnsanın aklını ve yeteneğini kullanarak meydana getirdiği teknolojik, ekonomik, mimari, üretim faaliyetleri ve bilimsel çalışmalar kültürün maddi öğelerini oluşturmaktadır. İnsanın düşüncesi ve becerisiyle oluşturulan tüm ürünler, yapıtlar ve bunları kullanma yeteneği onun maddi kültürünün bir göstergesidir. Her toplumun gelişmişlik düzeyine göre maddi kültürünün seviyesi ileri ya da geri olarak belirlenmektedir. Özellikle teknolojik ve ekonomik unsurlar toplumun maddi kültür seviyesinin belirlenmesinde kritik rol oynamaktadır.¹⁷ Öz olarak “bir toplumun teknolojik durumu, eserleri ve aletleri maddi kültürü olarak gösterilmektedir. Maddi kültür insanın yaptığı şeylerle, kişinin davranışlarının birleştirilmesinin özel bir türüdür. Maddi kültür, el emeği yeteneğinin hammaddeyi işlemesiyle oluşmaktadır.”¹⁸ Söz konusu el emeği yeteneğinin temelinde ise teknoloji yatmaktadır.

¹⁶ İlhan Erdoğan, **İşletmelerde Davranış**, Evrim Ofset Matbaacılık, İstanbul 1983 s. 125-126

¹⁷ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 317

¹⁸ İlhan Erdoğan, **Kültürün Yönetim Fonksiyonlarının Uygulanmasına Etkisi ve Faktör Analizi Yönetimi ile Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 23-24

Maddi kültür, insan emeğinin ürünü olan değerleri ve kıymetleri içinde barındırmaktadır. Aynı zamanda toplumun düzenlediği ekonomik faaliyetler de maddi kültürün kapsam alanına girmektedir. Örneğin, A.B.D. ve Avrupa devletleri arasındaki teknolojik farklılıklar söz konusu olduğunda aynı zamanda her iki toplumun maddi kültürleri arasındaki farklılıklardan da bahsedilmiş olur. Bu bağlamda iki toplumun ekonomik yönden karşılaştırılması bir çeşit maddi kültür karşılaştırmasıdır.¹⁹

1.2.2. Dil

Dilbilim, psikoloji, sosyoloji, felsefe, antropoloji, mantık, iletişim bilimleri ve benzeri bilim dallarıyla ilişki içerisinde olan dil, çok anlamlı ve her zaman açık bir şekilde ifadesi mümkün olmayan bir terimdir. Kültürel bir varlık olan insanın kendini anlatmada veya karşısındaki kişiyi anlamada kullandığı yegâne araçtır. Dil bir kültür ürünü olmanın yanında ait olduğu kültürün özelliklerini yansıtmaktadır. Bireyin dünyayı algılama ve yaşama biçimi büyük ölçüde sahip olduğu dil ekseninde şekillenmektedir.²⁰

Dil, bilgilerin semboller kullanılarak aktarıldığı iletişim sistemidir. İletişim kurarken kullanılan semboller, insanların iletişimini diğer canlıların iletişiminden ayıran en önemli etmendir. Sembol, bir nesnenin yerini tutan kültürel anlama sahip ses ya da jesttir. Günümüzde antropologların öne sürdüğü teoriye göre, insan dili jestler (el kol hareketleri) sistemi olarak başlamış ve ağız hareketleri konuşma için bir aşama oluşturmuştur. Dil insanların karşılıklı iletişimde bulunmalarına, geçmiş hakkında fikir sahibi olup gelecek için çıkarımda bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Kültürün kapsam alanını oluşturan dil, kültürlerarası farklılığın da en önemli nedenlerinden biridir. Kültürlerin maddi ve manevi değerleri hakkında bilgi sahibi olunmasına imkân tanımaktadır.²¹ Aynı zamanda “dil, kültürel değerleri aktarma aracı ve kültürel yapıyı bir arada tutan çimento olduğu kadar bireyin kültürel davranışlarını etkileyen bir unsur olarak”²² kabul görmektedir.

¹⁹ Erdoğan, a.g.e., 1976, s. 23-24

²⁰ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 156-157-159

²¹ Soydaş, a.g.e., s. 39-40

²² Soydaş, a.g.e., s. 41

Dil, iletişimin temel yapı taşıdır. Bir kültür içerisindeki iletişim akışının sağlanması büyük ölçüde dile bağlıdır. Dil, günlük yaşantının tamamını kapsayan ve varlığına ihtiyaç duyulan bir iletişim mekanizmasıdır. Her bir nesneye ve davranışa yüklenen anlamın çeşitli semboller aracılığıyla ifadesidir. Bulunduğu kültürde bir anlama sahip olan her türlü ses ve gösterge dilin bir parçasını oluşturmaktadır.²³ Kendine özgü bir kültüre sahip her toplumun kendine özgü bir dili de bulunmaktadır. Cinsiyet, sınıf ve statü gibi sosyal değişkenler dilin yapısını ve kullanım şeklini etkileme gücüne sahiptir. Dili kullanma biçimi kültürü etkilerken aynı zamanda kültürden de etkilenmektedir. Bir anlam üretmek üzere seçilen sözcük ve cümleler bir topluluk ya da kültürde belli bir anlam ifade ederken başka bir kültürde karşılık bulamamaktadır. Bireyin dili kullanma şekli kültürünü, kültürü ise dili kullanış biçimini yansıtmaktadır.²⁴

Dil, toplumsal iletişim sürecinin başlangıcına ve devamlılığına etki eden en önemli faktördür. Kültürün en önemli öğelerinden biri olan dil, diğer kültür öğelerinin meydana gelmesinde kritik rol oynamaktadır. Dil olmadan öteki öğelerin izahı mümkün olmamaktadır. Kültüre ait bütün değerleri bünyesinde barındıran dil, bir kültür kaynağıdır. Kültürün sürekliliğini, gelişimini ve kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Dil kullanıldığı toplumun ve kültürün düşünce yapısını ortaya koymaktadır.²⁵

1.2.3. Sanat ve Estetik

“Yaşamı yorumlamak, dışa vurmak ve hayattan zevk almak amacıyla insanın hayal gücünün yaratıcı kullanıma kullanımına sanat denir. Sanat, bir toplumun ortak görüşlerinin, değerlerinin ve ilgi alanlarının bir yansımasıdır.”²⁶ Sanat göze, kulağa, dile hitap ederek kültürü canlı tutmanın bir yolu olarak estetik anlatımları kullanmaktadır. Kültürlerarası ölçekte incelendiğinde farklı dünya görüşleri, dini inançlar, toplumsal değerler ve tarihsel bellek hakkında bilgi edinimi sağlamaktadır.

²³A.Filiz Susar, **Çok Kültürlü Ortamlarda Karşılaşılan İletişim ve Kültür Engelleri**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, (Ed. Pınar Eraslan Yayınoğlu), İstanbul 2005, s. 5

²⁴ William A. Haviland vd., **Kültürel Antropoloji**, (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2008, s. 210-240

²⁵ Yıldız Dilek Ertürk, **Davranış Bilimleri**, Kutup Yıldızı Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2013, s. 288

²⁶ Haviland, **a.g.e.**, s. 687

Tarih boyunca bütün topluluklar ve kültürler kendi iç dünyalarını ve başkalarına karşı olan duygularını ve düşüncelerini yaratıcı bir biçimde dile getirmek için çaba göstermişlerdir. Sanatı ve estetiği özel bir kültürel alan olarak görüp her çeşit güzelliği simgesel olarak dışa vurmayı ve paylaşmayı amaçlamışlardır. Görsel, sözel, müzikal, bedensel ve benzeri alanlarda estetik biçimler geliştirmişlerdir.²⁷

Kültürün önemli bir parçasını oluşturan sanat, sadece hayal gücünü kullanarak güzelliklerin ortaya konulmasını değil, aynı zamanda toplumun gelenek ve değerlerinin yayılımı ve korunmasını da ifade etmektedir. Sanatla ilgilenen, icra eden ve yayılımını sağlayan yalnızca sanatçılar değil nesnelere sanatsal bir boyut ve ruh kazandıran dokumacı, çömlekçi de bir sanatçıdır. Günlük yaşantıda kullanılan halılar, kilimler, tabaklar, örtüler birer sanat eseri ve bu nesneleri kültürel motiflerle işleyen dokumacı çömlekçi de bir sanatkârdır. Çoğu toplum için sanat, sahip olunan kültürün tüm boyutlarını kapsayarak iç dünyanın simgesel bir dışavurumunu ifade etmektedir.²⁸

“Güzel üzerine düşünme bilimi” şeklinde tanımlanan estetik kavramı sanatın konusunu oluşturmaktadır. Estetik unsurlar ögesi olduğu kültürün sanatsal değerlerinin bir yansımasıdır. Her kültürde olduğu gibi estetikte de genel değerler ve farklılıklar söz konusudur. Belirli kültürlerin özellikle alt kültürlerin kendilerine özgü estetik değerleri bulunmaktadır. Gelişen teknoloji ve değişen yaşam standartları sebebiyle ulusal boyutta estetik değerlere gereken önem gösterilmemektedir. Bu duruma nazaran alt gruplarda estetik değerlere önem verilmekte ve bu önemin temelinde heyecan duygusu yatmaktadır. Örneğin herkesin mehter marşına gösterdiği tepki farklıdır. Bir kesim marşı sadece dinlerken başka bir kesim için marş heyecan nesnesi konumundadır. Bu noktada estetikteki farklılıklar ulusal boyuttan ziyade bölgesel boyuttadır. Toplumun sahip olduğu kültürün geçmişi ve geleneği ile bağlantılı olarak alt kültüre mensup üyeler için estetik değerleri korumak ve yaşatmak düşüncesi devamlılığını sürdürmektedir.²⁹

²⁷ Haviland, **a.g.e.**, s. 687-688

²⁸ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 319-320

²⁹ Erdoğan, **a.g.e.**, 1983 s. 128

1.2.4. Eğitim

Kültürü oluşturan temel taşlardan biri de eğitimidir. Eğitimin kültür içindeki işlevi fikirlerin doğmasına ve gelişmesine zemin oluşturmaktır. Aynı zamanda kültürel değerleri kuşaktan kuşağa aktarmak ve özellikle toplumlar arasındaki bilgi alışverişini sağlamak da eğitimin görevidir. Önceki kuşaklarda var olan bilgi ve deneyimler gelecek kuşaklara eğitim aracılığıyla aktarılır. Kültürün gelişmesinde en etkin role sahip olan eğitim, toplumlar arasındaki birikimlerin aktarımını da gerçekleştirir.³⁰

Öte yandan toplumdan topluma farklı şekillerde uygulama alnına sahip olan eğitim, çeşitli amaçların gerçekleşmesine olanak sağlamakta, toplum kültürüne katkıda bulunurken aynı zamanda biçim de vermektedir. Eğitim yoluyla hem kültürler hem de toplumlar arasında kültürel öğelerin karşılıklı aktarımı yapılır. Bunun sonucunda kültürde değişim ve gelişim yaşanmasının yanında kültürün devamlılığı da sağlanır. Eğitim aracılığıyla nesilden nesile aktarılan kültürel öğeler zamanın şartlarına göre düzenlenir. Buna bağlı olarak bir toplumda teknolojik düzeyde bir değişimin yaşanması teknolojik değişimleri de beraberinde getirmektedir. Eğitimde devamlılığın sağlanması açısından teknolojinin yarattığı teknik gelişme ve değişimler toplumun kültürel geleceğinin belirlenmesinde kritik rol oynamaktadır.³¹

Değişen toplumsal, ekonomik, teknolojik yapıyla birlikte eğitim sistemi ve modelleri de gelişmektedir. Belli eğitimlerden geçtikten sonra topluma karışan ve toplumun bir ferdi olan birey de bu gelişen sisteme uyum sağlamaktadır. Kültürü biçimlendiren ve devamlılığını sağlayan eğitim, gerek toplum içindeki yaygınlığı ve faaliyet alanı gerekse oranı ve seviyesi ile toplumların gelişmişlik düzeylerinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.³²

³⁰ Erdoğan, **a.g.e.**, 1983 s. 131

³¹ Soydaş, **a.g.e.**, s. 43

³² Yıldırım, **a.g.e.**, s. 320

1.2.5. Din

Din, “manevi gerçeklik ya da doğaüstüyle ilgili görüşlerin yanı sıra insanların evrende kendi denetimlerinin dışındaki boyutları yorumlayabilme ve denetlemelerini sağlayan, ilişkili inançlar ve törensel geleneklerin örgütlü sistemi” şeklinde açıklanmaktadır.³³ Din evrenseldir ve bilinen bütün kültürlerde belli bir yere sahiptir. Toplumu bir arada tutan ortak değer ve yargıların temelini oluşturmaktadır. Bütün kültürlerde ortak olan toplumsal ve psikolojik ihtiyaçları karşılamaktadır.³⁴ İnsanlar açıklamakta güçlük çektiği, üstesinden gelmekte zorlandığı olaylar karşısında dine sığınmış ve anlamı dinde bulmaya çalışmışlardır.³⁵

Çağlar boyunca toplumların kültürel yapılarında din olgusu varlığını hep sürdürmüş dinler geliştikçe çok tanrılık yerini tek tanrılık inancına bırakmıştır. Zamanla dinsel davranışların var olma sebebi üzerine yoğunlaşmıştır.³⁶ Bu noktada Edward Sapir dini; “insanın günlük yaşamının anlaşılmaz ve tehlikelerle dolu ortamı içinde gönül huzuruna götürecek yolu bulmak üzere giriştiği, bitip tükenmeyen bir çaba”³⁷ şeklinde tanımlamıştır. Sapir’e göre “bütün toplumların dinsel davranışlarının temelinde gönül huzuru sağlamak”³⁸ düşüncesi yatmaktadır. Kültür unsurları içerisinde önemli bir yeri olan din, tarih boyunca kültürü şekillendiren diğer kültürel unsurlarını gölgede bırakmıştır. Din, kültüre ve diğer kültürel öğelerin oluşmasına ve değişmesine katkıda bulunmuştur.³⁹

1.2.6. Normlar (Kurallar) ve Değerler

Büyüme ve öğrenme sürecinde toplumun bir parçası olan bireylere, nasıl bir tutum takınacağı bu tutumu hangi değerler ve normlar çerçevesinde düşünüp yorumlayacağı içinde yaşadığı kültür tarafından kodlanır. Her kültürde doğru ile yanlış davranışlarla ilgili görüşler mevcuttur dolayısıyla da her kültürün belirli kurallar çerçevesinde düzenlenen ve “norm” adı verilen davranış modelleri vardır.

³³ Haviland, **a.g.e.**, s. 645

³⁴ Haviland, **a.g.e.**, s. 647

³⁵ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 318

³⁶ Erdoğan, **a.g.e.**, 1976, s. 26

³⁷ Erdoğan, **a.g.e.**, 1976, s. 27

³⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, 1976, s. 27

³⁹ Ertürk, **a.g.e.**, s. 288

Normlar bir kültürün üyelerinin davranış şekillerini belirleyen kurallardır.⁴⁰ Kültürel kurallar (normlar) kültürel değerlere dayanır, bireyin amacına ulaşmada kullanacağı yolun sınırını çizer ve genel olarak tutumunu yönetir. Toplumda geçerli ideal davranışı belirleyen normlar, adetler ve örflere ayrılır. Adetler, topluluğun geleceği açısından belli zorlayıcı vasıtaları bulunmayan ve uyulması zorunlu olmayan kurallardır. Örf olarak tanımlanan kurallar ise, toplum için hayati önem taşıyan davranışları belirler ve kendine özgü ahlaki değerleri içermektedir. Örfler, gerek yasal düzenlemeler gerekse sosyal yaptırımlar aracılığıyla toplum üyeleri tarafından etkin bir şekilde uygulanır.⁴¹

Toplum davranışlarına yön veren kültür kalıplarından biri olan değerler, “bir toplumun veya grubun varlığını, bütünlüğünü ve işleyişini devam ettirebilmek için çoğunluğun gerekli ve doğru olduğunu onayladığı ortak amaç ve düşünceleri ifade eden temel ahlaki öğretilerdir.”⁴² Her toplumun kendi kültürü içinde iyi, güzel, faydalı, kutsal, kötü, çirkin ve zararlı olarak kabul ettiği kültürel değerleri vardır. Örneğin Türk bayrağı Türk milleti için kutsaldır ve bayrağı kutsal olarak atfetmeyen biri için ay yıldızlı kırmızı bir bez parçası olan bu nesne Türk halkı için bir değerdir. İnsan yaşadığı toplumun kültürel değerlerine sonradan sahip olmaz hâlihazırda bu değerlerin içine doğar, zamanla benimser ve benimsediği değerlere göre hareket etme gayreti gösterir. Değerler kültürün parçası olan bireylerin davranış biçimlerine yön verir ve dolayısıyla bu davranışlar çoğunluk tarafından kabul edildikleri için kalıp yargılara dönüşür.⁴³

1.2.7. Sosyal Organizasyon

Her toplumun kendine has bir sosyal düzeni ve yapısı bulunmaktadır. Bazı toplumların sınıflar arası ilişkilerini belirli esaslara ve sınırlara dayandırmış bu doğrultuda bazı sınıf ayrımları yapmıştır. Bazı toplumlar ise sınıf ayrımlarını belli esaslar ve sınırlara dayandırmadan şekillendirmiştir. Bir toplum geniş aile yapısına sahipken başka bir toplum ise nükleer aile yapısına sahiptir. Bu noktada bahsedilen

⁴⁰ Asker Kartarı, **Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim**, Ürün Yayınları, Ankara 2001, s. 180

⁴¹ Susar, **a.g.e.**, s. 7

⁴² Salih Güney, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayın Dağıtım, (3.Baskı), Ankara 2006, s. 32

⁴³ Güney, **a.g.e.**, s. 32

sosyal yapılar toplumun bazı kültürel özelliklerini ortaya çıkarırken aynı zamanda toplum kültürünün meydana gelmesinde ciddi öneme sahiptir. Zamanla toplumun sosyal yapısının değişmesiyle birlikte toplum kültürü de değişime uğrar. Kültürün değişkenlik boyutu dinamik, sosyal yapı değişmesi ise kültüre nazaran durağan şekilde ilerlemektedir. Sosyal organizasyon kültürel oluşumun belli bir kısmını meydana getirirken sosyal yapı değişimleri kültürel değişmelere yol açacağı gibi tam tersi bir durumun yaşanmasına da sebep olabilir. Bir kültürün diğerinden ayırımını sağlayan içerisinde yer alan kurumlaşmış yapılardır. Yeme, içme, evlenme şekli önemli kurumlaşmış yapılardan birkaç tanesi oluşturur. Bu yapıların uygulanma biçimleri her kültürde değişik şekillerde yerine getirilir ve bu durum kültürel ayrıcalığı doğurmaktadır.⁴⁴

1.2.8. Politik Hayat

Politik yaşam, düzen ve kanunların kapsamı kültürlerin oluşmasında rolü olan unsurlardır. Devlet otoritesinin ayrılmaz bir parçası olan düzenleme işlevinin gerekliliği genel bir politika veya politik tedbirler dizini etrafında şekillenmektedir. Toplumun genel yapısının korunması ve düzenin devamlılığının sağlanması genel olarak bu politik tedbirlerin alınmasıyla ilgilidir. Ayrıca diğer toplumlarla olan politik ilişkiler, bu ilişkilerin düzenlenmesi ve toplumsal denetiminin sağlanması da politik tedbirler aracılığıyla belirlenir.⁴⁵

Toplumsal denetim; açık bir baskı aracılığıyla dışardan yapılan denetimi ifade etmektedir. Bireylerin sisteme dâhil edildiği takdirde içsel nitelikte, kültürel değerler ya da yaptırımlar aracılığıyla sağlanıyor ise dışsal nitelikte bir işleyiş yapısına sahiptir. Toplumsal denetim beraberinde politik örgütlenmeyi de getirir. Politik örgütlenme yapısı kültür veya toplum fark etmeden her zaman aynı şekilde işler. Toplumsal düzenle ilişkilidir ve insanların toplum normlarına uygun şekilde davranmaları için çalışır. Politik örgütlenme, gücün bir toplumdaki dağılımı ve varlığı; toplumsal düzeni sağlama, sürdürme ve toplumsal düzensizliği azaltma aracıdır. Politik düzende olumlu yaptırımlar toplum üyelerinin kabul gören

⁴⁴ Erdoğan, a.g.e., 1983, s. 132

⁴⁵ Soydaş, a.g.e., s. 47

hareketlerde bulunmalarını sağlarken, olumsuz yaptırımlar kabul görmeyen davranıştan caydırma amacı gütmektedir. Eğer olumsuz yaptırımlar yetkili bir politik vasıta aracılığıyla düzenlenir ve uygulanırsa yasa halini alır.⁴⁶

1.2.9. İdeolojik Kültür Unsurları

İdeolojik kültür unsurları, bir kültür yapısının içerisindeki üyelerin ve çeşitli sosyal grupların yargılarını, inançlarını, düşüncelerini, felsefelerini, prensiplerini, kararlarını ve dünya görüşlerini kapsamaktadır. İktidar ve sınıf ilişkileri, toplumsal ve siyasi gücün dağılımı, toplumsal egemenliğin yapılanması, ülke kaynaklarının paylaşılması gibi konular ideolojik kültürün önemli öğeleridir. Bu bağlamda devlet, iktidar, siyasi partiler, sendikalar ve çeşitli dernekler benzeri kurumlar bu kültür öğelerinin kurumlaşmış organlarıdır.⁴⁷

Kültür kavramının maddi ve manevi öğeler çerçevesinde işlenmesi kültürün ideoloji ve eylem olarak ele alınmasına yapılan bir vurgudur. Bir kültürel yapı içerisinde maddi ve manevi ideolojik unsurların üretimi veya tüketimi tamamen ekonomik bir süreci kapsarken nasıl tahsis edileceği veya ne kadar tahsis edileceği ise tamamen politik bir süreci kapsamaktadır. Bunun yanında ideolojik kültür unsurlarının nesilden nesile birikmiş bilgi veya deneyim yoluyla aktarılması toplumsal yaşamdaki etkileşim sayesinde gerçekleşir. Bu kültürel unsurların üretilmesi, tüketilmesi ve dağıtılması kuşaklar arasında aktarılacak sureti ile zaman içerisinde belirli kültürel kuralları oluşturmuştur. İdeolojik kültür unsurları geçmişte, şimdi ve gelecekte aynı yapıda işleyen eylemlerden ya da ideolojilerden oluşmaktadır. Bu unsurların birbirinden bağımsız bir şekilde düşünülmesi mümkün görünmemektedir.⁴⁸ “Her kültür kendi değerlerini seçer, normlarını oluşturur, idealler tasarlar ve bütün bunları kurumlar içinde somutlaştırır. Kültür kendi karşısını da içeren bir durumu temsil eder. Böylece kendi sınırını çizer ve diğerlerinden ayrılır.”⁴⁹

⁴⁶ Haviland, a.g.e., s. 586-582

⁴⁷ Feyzullah Eroğlu, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, (14. Baskı), İstanbul 2015, s. 168

⁴⁸ Barış Çağırkan, “Kültür Sosyolojisinde Metodoloji Tartışmaları: İdeoloji Olarak Kültür ve Eylem Olarak”, **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2017, sayı:42, s. 152-153

⁴⁹ Kartarı, a.g.e., 2014 s. 30

Kültürün temel öğelerini oluşturan maddi kültür, dil, sanat ve estetik, eğitim, din, normlar ve değerler, sosyal organizasyon, politik hayat ve ideolojik kültür unsurları kültürlerarası farklılıkları anlaşılır kılmaktadır. Ayrıca toplumun kendi kültürünü ve başka kültürleri daha iyi anlamlandırmasında etkin role sahip olan kültürün özellikleri genel anlamda kültürün özünü kavramada oldukça etkilidir.

1.3. KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ

Toplumlar ve sahip oldukları kültürel yapılar eş zamanlı şekilde hareket etmektedir. Kültür, benimsendiği topluma ve zamana göre şekil alabilen, paralel olarak değişiklik gösteren dinamik bir yapıya sahiptir. Kültürün her unsuru aynı anda değişim göstermemektedir. Zaman içinde her unsur birbirinden etkilenmekte ve değişmek zorunda kalmaktadır.⁵⁰

Sınırını kültürün çizdiği normlar etrafında şekillenen bu kültür unsurları, bazı topluluklarda ortak öğelerin yanında spesifik öğelerle de yaşam formlarına entegre olmuştur. Her toplumun içinde bulunduğu kültürde olmazsa olmaz bazı kuralları vardır, toplum üyeleri bu kurallara göre yaşar ve hayat görüşünü şekillendirir. Bazı toplumların ise ortak benimsenen kurallar dışında kabul ettiği ve yaşam tarzını ona göre belirlediği kendilerine özel normları bulunmaktadır. Bu bağlamda toplumların yaşam formlarını düzenlemede önemli role sahip olan kültürün evrensel ve bölgesel nitelikte çeşitli özellikleri bulunmaktadır.

1.3.1. Kültür Öğrenilir

Kültür içgüdüsel ya da kalıtsal olarak kazanılmayan, her bireyin doğduktan sonra deneyimleyerek öğrendiği bilgi, davranış ve alışkanlıklar şeklinde açıklanabilir. Bireyin doğumundan sonraki yaşantısı içinde edindiği davranışlara yön veren kültür, öğrenilen ve benimsenen yaşam biçimi olduğu için eğitim kurallarına, ahlak yasalarına ve politik ilkelere uygun olmak durumundadır.⁵¹

⁵⁰ Yıldırım, a.g.e., s. 308

⁵¹ Bozkurt Güvenç, **Kültürün ABC'si**, Yapı Kredi Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2004, s. 55

Söz gelimi barınma, beslenme, giyinme gibi temel ihtiyaçlar pek çok toplumda benzer şekillerde giderilir. Ancak her toplumun bu ihtiyaçları karşılama biçimi aynı değildir. Bir Amerikalı ile bir Japon'un yemek yeme alışkanlıkları birbirinden çok farklıdır. Ortak amaç söz konusu toplumların beslenme ihtiyacının giderilmesi olduğunda aradaki farklılığı bu ihtiyacı giderirken kullanılan araç gereçler ve yemek yeme alışkanlıkları oluşturmaktadır. Bireyin yaşadığı toplum içinde kazanılan bu alışkanlıklar eğitim yoluyla aktarılır ve öğrenilir.⁵²

İnsanlar kültürel öğeleri doğduğu toplumda hazır bir şekilde bulur, doğuştan hiçbir kültür ögesi getirmez ve kültürü öğrenme yoluyla kazanır. Toplumsal kültür bir anda meydana gelmemiştir. Yıllar boyunca insanların kullandığı bütün araç ve gereçler, benimsediği inançlar, adet ve gelenekler, kabul ettiği kurallar ve değerler üst üste konularak oluşturulmuştur. Deneyimli toplum üyeleri aracılığıyla da gelecek nesillere öğretilir ve böylece kuşaktan kuşağa kültür aktarımı gerçekleşir.⁵³

1.3.2. Kültür Paylaşılır

Kültür “paylaşılan görüşler, değerler ve davranışların ölçütüdür; bireyin eylemlerini gruplar için anlaşılır kılan ortak belirleyicidir. Ortak bir kültürü paylaşan bireyler, belirli koşullarda diğer kültür üyelerinin nasıl davranacakları ve davranışlara karşı verecekleri tepkiler hakkında bilgi sahibidir.”⁵⁴

Bu bağlamda kültür, “insan davranışlarını yöneten ve tarihi bir gelişme içinde yaratılmış açık ve kapalı rasyonel-irrasyonel bir yaşama düzenidir. Bu yaşama düzeni belirli bir topluma has bir düzen olup toplum üyeleri için ortaktır ve paylaşılır.”⁵⁵

Aynı kültürel yapının içinde yetişmiş üyeler için kazanılan tutum ve davranışlar toplumsaldır ve her birey için kültür sistemi aynı şeyi ifade etmektedir. Kültür ürünleri örgütlenmiş toplumlarda ya da gruplarda yaratılır ve ortak bir şekilde paylaşılır. Bir toplumun üyelerinin paylaştığı alışkanlıklar, kabul edilen davranış ve tutumlar o toplumun kültürüdür. Bu bağlamda kültür, toplum içindeki bir bireye özel olarak seçilen tutum ve davranış değil toplum üyelerinin tamamının paylaştığı değer

⁵² Susar, **a.g.e.**, s. 10

⁵³ Güney, **a.g.e.**, s. 27

⁵⁴ Haviland, **a.g.e.**, s. 104

⁵⁵ Nephane Saran, **Antropoloji**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2016, s. 296

ve inançlar sistemini ifade etmektedir. Toplumun tek bir üyesinin uyguladığı başkaları tarafından kabul görmeyen yaşam biçimi kültürü değil kişisel tutkuyu oluşturur. Maddi ve manevi değerler toplumun üyelerince paylaşıldığı takdirde kültür olur.⁵⁶

1.3.3. Kültür Simgelere Dayalıdır

İnsan davranışının çoğu işaretler, sesler, amblemler ve başka bir şeyi anlamlı bir biçimde yansıtan simgelerle ortaya konur. Simgeler bir şeyi anlamlı bir biçimde temsil eden işaretler, amblemler ve diğer şeylerdir. Simgeler, ancak insanların bu simgeleri karşılıklı iletişimde herkesin aynı fikirde olduğu biçimde kullanıldığında bir anlam kazanır. Kültürün en önemli simgesel boyutu dildir. Kültürün nesilden nesile aktarılması noktasında dil en önemli görevi üstlenir. Dil deneyimlenen ve paylaşılan kültürü öğrenmeyi mümkün kılar. Dil olmadan bireyin tecrübe ettiği olaylar hakkında başkalarına bilgi aktarımında bulunması mümkün olmamaktadır.⁵⁷

Bütün toplumlarda evrensel olan inanç, dil, sanat, ekonomik faaliyetler ve benzeri öğeler içerisinde çeşitli simgeler barındırmaktadır. Her toplumun geliştirdiği simgeler o toplum içinde belli bir anlam ifade etmektedir. Simgelerin okunması ve anlaşılması noktasında dil önemli bir unsurdur. Kültürel yapılar içinde belli bir anlamı olan ve kültürden bir parçayı içerisinde barındıran simgeler, kültürlerarası iletişimde kültürü tanıtıcı bir rol üstlenir. Bununla beraber belirli bir kültürel yapının özellikle inanç sistemiyle ilgili yarattığı ve benimsediği simgeler evrenseldir. Örneğin Müslümanlığın simgesi olan hilal, bütün Müslüman toplumlarda aynı anlamı ifade etmekte, değeri ve önemi bilinmektedir.⁵⁸

1.3.4. Kültür Değişir

“Kültür unsurları belli bir kişinin ya da topluluğun hayatıyla sınırlı olmadığı için zaman içinde değişerek yenilenmekte, yenilenerek değişmektedir.”⁵⁹ Kültür, sürekliliğe dayalı ve belli bir geleneğe sahip olan bir kavramdır. Ama asla statik bir

⁵⁶ Erdoğan, a.g.e., 1976, s. 33

⁵⁷ Haviland, a.g.e., s. 115-116

⁵⁸ Susar, a.g.e., s. 11

⁵⁹ Eroğlu, a.g.e., s. 169

yapıya sahip değildir. Kültürün kendi içinde belli bir değişime uğramadan kalması demek, en sade kültür örneklerinin günümüze kadar ulaşamaması veya bunlara yeni kültür unsurlarının ilave edilememesi demektir. Aynı zamanda kültürün dinamik bir yapıya sahip olması insanlığın şu an elde etmiş olduğu medeniyet seviyesine ulaşmasını sağlamıştır. Kültürün bazı temel unsurları çok uzun bir tarihe sahip olmasına karşın pek değişmemişlerdir. Bununla birlikte kültürün özellikle maddi kısmını oluşturan unsurlar büyük değişikliklere uğramıştır. Kültürel değişimler kaçınılmazdır; ancak bu değişimler bazı unsurlarda çok yavaş olmakla birlikte bazı unsurlarda ise çok hızlı gerçekleşmektedir. Benzer şekilde kimi toplumlar kültür değişimleri çok yavaşken kimi toplumlarda ise çok hızlı vuku bulmaktadır. Durağan ve değişmez gözüken kültürde bile belirli bir süre içinde bazı değişiklikler ortaya çıkacaktır.⁶⁰

Kültürel değişim uyum yoluyla gerçekleşir. Doğal koşullar kültürel özellikleri belirleyecek kadar etkili olmasa da kültürler, içinde bulunduğu zamana ve ortama uyum sağlamak durumdadır. Aynı zamanda etkileşimde bulunduğu diğer kültürlerle de bir noktada benzerlik gösterir. Ayrıca kültürün bir parçası olan bireylerin biyolojik ve psikolojik beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamanın yolu yine uyum sağlamaktan geçmektedir. Koşullar ve ihtiyaçlar değiştikçe toplum üyelerinin bilinç seviyesi de değişime uğramış, geleneksel çözüm yolları yetersiz kalmış ve beraberinde uyum sürecini getirmiştir.⁶¹

1.3.5. Kültür Toplumsaldır

Kültürün bir diğer özelliği de toplumsal oluşudur. Günlük yaşamda uygulayıcı bir toplum olmadan kültür olgusundan bahsetmek olası değildir. Kuşaktan kuşağa aktarılan öğretiler, örgütlenmiş gruplarda ve toplumlarda yaşayan bireyler tarafından meydana getirilir ve paylaşılır. Bu paylaşılan alışkanlıklar, ideal davranışlar, tutumlar ve değerler toplumun kültürünü oluşturur. Sosyal bir grubun paylaştığı maddi ve manevi öğeler ister bir aile veya bir köy, ister bir ulus veya sınıf olsun kültürün bir çeşididir. Kültürün devamlılığı topluma bağlı olduğundan dolayı

⁶⁰ Eroğlu, a.g.e., s. 169

⁶¹ Belkıs Ulusoy Nalcioğlu, **Kültürleme ve Medyanın Rolü**, Eğitim Yayınevi, (Ed. Suat Gezgin, Tuğba Akdal İletişim ve Kültür), Konya 2017, s. 69

toplumsaldır. Toplumlar kültürel kurallar çerçevesinde yaşam biçimlerini belirler ve bu kurallar birbirlerinin etkisinde kalarak belirlenir.⁶²

Kültür, insanın mensup olduğu toplumun bir mirasıdır. Daha önceki kuşakların aktardığı deneyimlerin izinden giden her yeni kuşak bu toplumsal mirası devralmaktadır. Kültürün toplumsal bir özellik taşıması onun geçmişinin ve geleceğinin topluma bağlı olması demektir. Kültür özünde hazır olmayan sonradan ortaya çıkan ve yaratılan bir yapıdır. Kültürün temel unsurunu insan oluşturur. Temelde insanın çeşitli koşullarda geliştirdiği farklı davranışlar bir süre sonra kültürel ve sosyal alt yapıyı oluşturmaktadır. Zamanla kalıplaşarak kültürü şekillendiren benzer tutum ve davranışlar nesilden nesile aktarılarak toplumsal bir yapı oluşturmuştur.⁶³

1.3.6. Kültür İnsan İhtiyaçlarını Karşılایıcıdır

“Kültür, bireylerin temel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılar ve kültürün her bir ögesi bu fonksiyonu yerine getirdiği sürece varlığını sürdürecektir. Bireyin ihtiyaçlarına karşılık vermeyen bir kültür ögesinin kaybolması kuvvetle muhtemeldir.”⁶⁴ Kültür çeşitli ihtiyaçları karşılama yetkinliğine sahiptir; insanın biyolojik ve bunlardan doğan ikincil ihtiyaçlarını karşılamamanın yanında bazı psikolojik gereksinimleri de gidermektedir. Aslında kültürler arasındaki benzerlik ve yakınlık, kültürün insanın biyolojik ihtiyaçlarını karşılayan bir karışım olmasından kaynaklanmaktadır. İnsanların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamadığı takdirde kültürün devamlılığını sürdürmesi olanaksızdır.⁶⁵

Kültür yaşamın devam etmesi için gerekli temel mal ve hizmetlerin üretimini ve dağıtımını sağlamalıdır. Üyelerinin biyolojik ve psikolojik beklentilerine cevap vermeli, biyolojik sürekliliğin korunması ve devamlılığının sağlanması için bir üreme yapısı inşa etmelidir. Her insan için biyolojik ve sosyal ihtiyaçlar aynıdır. Bu nokta nerdeyse bütün kültürler için ortak paylaşım alanını ifade eder. Dolayısıyla

⁶² Güvenç, a.g.e., 1979, s. 104

⁶³ Yıldırım, a.g.e., s. 311-312

⁶⁴ Susar, a.g.e., s. 11

⁶⁵ Erdoğan, a.g.e., 1983, s. 138

kültürlerin de insanların bu ihtiyaçlarını karşılaması ve onları tatmin etmesi gerekmektedir.⁶⁶

1.3.7. Kültür Aktarılır ve Süreklidir

Kültür doğuştan kazanılan bir miras değildir sonradan öğrenilir ve benimsenir. Toplumun bir üyesinden diğerine bir nesilden diğerine aktarılarak varlığını sürdürür. Bu aktarımın temelinde etkili bir iletişim sistemi bu sistemin temelinde de dil yatmaktadır. Kültürün kuşaktan kuşağa devamlı bir şekilde aktarılması için öncelikle bireyler arasındaki iletişim sisteminin sağlam kurulması şarttır.⁶⁷

Güvenç'e göre, "bütün hayvanlar ve insanlar öğrenme yeteneğine sahiptir ancak öğrendiklerini tümüyle yavrusuna aktaran tek varlık insandır. İnsanın bu üstünlüğü onun dil yeteneği ve konuşmasından gelir. Eğer kültür kuşaktan kuşağa aktarılıyorsa, bunun nedeni her kültürde ortak neden ve sonuçlarının var olmasıdır."⁶⁸

Kültürün temel aktarım aracı dildir. Bunun sebebi toplumda oluşturulan bütün kültür unsurlarının sözlü ve yazılı dil aracılığıyla sürekli olarak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Özellikle yazılı dilin, kültürün birikerek gelişmesinin ve devamlılığının sağlanmasındaki payı oldukça büyüktür. Yazılı dil aracılığıyla binlerce yıl öncesine ait kültürel deneyimler hakkında bilgi aktarımı sağlanmaktadır.⁶⁹

1.3.8. Kültür Bütünleştiricidir

Kültür bir bütündür ve bu bütünü anlamak için sadece bir yönüne odaklanmak yeterli değildir. Örneğin bir toplumda var olan ekonomik sistemler ve ilişkiler incelenirken o toplumun kültürel yapısı hakkında sadece ekonomiye dayalı veriler elde edilmektedir. Eğer o toplumun kültürel yapısı hakkında bütünüyle bilgi

⁶⁶ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 310

⁶⁷ Haviland, **a.g.e.**, s. 207

⁶⁸ Güvenç, **a.g.e.**, 2004, s. 103

⁶⁹ Güney, **a.g.e.**, s. 28-29

sahibi olunması gerekiyor ise o kültürün tüm yönlerini irdelemek en doğru yöntem olacaktır. Gelenekler, kurumlar, kurallar ve değerlerdeki herhangi bir değişiklik doğrudan ya da dolaylı olarak kültürün tüm yönlerine etki etme gücüne sahiptir.⁷⁰

Kültürün bütün öğeleri, uyumlu ve bütünleşmiş bir sistem oluşturarak toplumda meydana gelen farklılıkları ve çatışmaları azaltan bir özelliğe sahiptir. Tarihsel ve çevresel faktörler, kültürel sistemlerin bütünleştirme özelliğine olumsuz yönde etki etse de kültürün bütünleştirme özelliğinin sürekliliğine engel olunması mümkün görünmemektedir. Sosyal kültür çok fazla yabancı etkeni içinde barındırmıyor ve kültürel değişimin hızını yavaşlatan faktörler veya kurumlar yoksa kültürün bütünleştirici etkisi daha fazla ve daimi olmaktadır. Öte yandan karmaşık ve benzer kültür öğelerinin az olduğu kültürlerde bütünleyici özellikler oldukça zayıftır. Kültürel öğeler arasında veya bir alanda ve kurumda bütünleşme sağlanmadığı takdirde istenmeyen farklılaşmalar ve değişimler meydana gelir. Kurumlar arasında farklılaşmalar olmasının nedeni de budur. Sonuç olarak bir toplumda kültürel bütünleşme sağlanamaz ise o toplumun sosyo kültürel ve ekonomik alanlarında önemli uçurumlar oluşur.⁷¹

1.3.9. Kültür Kurallar Sistemidir

Kültür “ideal veya idealleştirilmiş kurallar sistemidir. İdeal olan toplumun bütünü tarafından kabul edilmiş olandır. Ancak tüm fertlerin bu kurallara tam anlamıyla uygun hareket etmesi zorlu bir süreci”⁷² kapsamaktadır.

Öte yandan kültür, bireylerin benimsediği kabul görmüş davranış ve kurallardan oluşur. Yazılı ve sözlü bu kurallar bütünü bireylerin toplum halinde yaşamalarına olanak tanır ve kültürün devamlılığını sağlar. Bu kurallar sayesinde kültürel birikim oluşur ve nesilden nesile aktarılır. Bireyler, ideal kurallar sayesinde yaşam biçimini şekillendirir ve sonucunda kültür öğeleri meydana gelir. Bir kültür içerisinde kuralsızlık var ise kültürel öğelerin oluşması mümkün değildir. Özetle insanlar bir kurallar sistemi içerisinde olduğu sürece bir şeyler oluşturur. Daha sonra

⁷⁰ Susar, a.g.e., s. 13

⁷¹ Güney, a.g.e., s. 30

⁷² Soydaş, a.g.e., s. 37

bunlar yeni kurallar sistemi şeklinde insanları etkiler ve onların kültürünü meydana getirir.⁷³

Kültür çoğunlukla ideal kurallardan ve davranış kalıplarından oluşsa da bireysel tutum ve davranışlar önemli ölçüde ideal olandan ayrılmaktadır. Sistemin üyesi olan birey, benimsediği kuralları ve kurallara ter düşen uygunsuz davranışları hemen tanır. Bir kültürel yapı içerisinde olması gereken davranış şekli ideal olmalıdır ancak her olay ideal değildir. Bu noktada olması gereken ile gerçekte olanın ayrımının yapılması gerekmektedir. Örneğin bir kişinin belli bir olay karşısındaki veya belli bir ilişki içindeki türlü davranış yolları ya da alternatifleri söz konusu iken ideal olanın ne olduğu hakkında fikir ayrılıkları meydana gelir. Kültürlerin idealleştirilmiş değerleri ile ilgili fikir ayrılıkları yaşanmaması için her kültürel yapının içerisinde bulunan sembolik faktörlerin, düşünsel fonksiyon ve süreçlerin evrenselliğini gösteren benzerliklere yer verilmesi gerekmektedir.⁷⁴

İnsan topluluklarına kimliklerini veren ve onları birbirlerinden ayıran özelliklerin toplamı kültürü ifade etmektedir. İnsanların yarattığı eşyalar ve simgeler aynı zamanda bunları kullanım biçimleri içinde bulunduğu kültürel yapının bir yansımasıdır. Kültür bütün bir toplumun yaşam biçimi oluşturur ve bu toplumun yaşam biçimi hal ve hareket kodlarını, giyim kuşam stillerini, inanç sistemlerini, dilini ve davranış normlarını içerir.⁷⁵

Kültürü sürekli aynı pencereden bakarak anlamlandırmaya ve belli bir kalıba sıkıştırmaya çalışmak doğru değildir. Kapsam ve boyut olarak bir kuram enginliğindeki ve zenginliğindeki kültür kavramı, çok boyutlu varlık alanı ile etkileşimini ve değişim sürecini açıklamaya giriştiği için aynı zamanda bir kuramdır.⁷⁶ Bu bağlamda bir insanbilimcinin öne sürdüğü, “insanlar ve toplumlar benzer çünkü kültürleri benzer; insanlar ve toplumlar benzemez çünkü kültürleri farklıdır; insanlar ve toplumlar değişir çünkü kültürleri değişir”⁷⁷ görüşü kültürün kuram boyutu açıklamaktadır.

⁷³ Güney, a.g.e., s. 29-30

⁷⁴ Güvenç, a.g.e., 1979, s. 104-105

⁷⁵ Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınevi, Ankara 1994, s. 143

⁷⁶ Güvenç, a.g.e., 2004, s. 57

⁷⁷ Güvenç, a.g.e., 2004, s. 57

Tüm kültürel sistemler kendi içinde zamanla değişime ve gelişime uğrar. Böylece kültürlerin birbiriyle etkileşimde bulunmaları sonucunda her kültürel yapının sistemi diğerinden etkilenir ve farklı bir boyut kazanır. Günümüzde yaşanan gelişmeler sonrasında değişen dünya sisteminde toplum, ekonomi ve teknoloji vasıtasıyla kültürlerini sadece kendi nesillerine değil farklı toplumların üyelerine de aktarmakta, karşılıklı olarak kültür alışverişinde bulunmaktadır.⁷⁸

1.4. KÜLTÜREL SÜREÇLER

Her insanın yaşamını sürdürmek için yaptığı birtakım işleri, içinde bulunduğu toplumsal çevresi, yerine getirmesi gereken sorumlukları, değerleri, bireysel ya da ortak pratikleri onu kültür üreten bir varlık haline getirmiştir. Birey kendi yaşam koşulları içerisinde sosyal birikimine, hayat tecrübelerine, ekonomik koşullarına ve benzeri kriterlere göre kendisine uygun bir kültürde yaşamını sürdürür. İnsanların toplumsal yapı içinde bir arada yaşamaya başlamaları onların kültür üretme süreçlerinin başlamasına sebep olmuştur. Zamanla bu süreç içinde geliştirdikleri ve paylaştıkları davranış biçimleri, ritüeller ve kurallar gibi unsurlar toplumun yaşam biçimini dolayısıyla da kültürünü oluşturmuştur. Bundan kaynaklı kültür, farklı coğrafyalarda ve sosyoekonomik koşullarda yaşayan toplumlar arasındaki en önemli ve belirleyici ayırt etme ölçütlerinden biri haline gelmiştir.⁷⁹

İnsan kültür ilişkisi, boyutları ve kapsamı açısından sınırları belli olmayan çizgilerle çizilmiş bir ilişki yumağıdır. İnsanın hayatına devam etmek için inşa ettiği doğal yaşam sistemi, zamanla insanı kendi yörüngesine katar ve karşılıklı etkileşim gerçekleşir. Kültürel süreçler de sistem ve insan arasındaki bu sürekli etkileşimi açıklamaya çalışmaktadır. Kültürel olaylarla karşılaştırıldığında daha genel, soyut ve evrensele yakın düzeyde geçerli kavramlardan oluşan kültürel süreçlerin ayrı başlıklar halinde ele alınması gerekmektedir.⁸⁰ Kültürel süreçlerden bazıları şunlardır.

⁷⁸ Yıldırım, a.g.e., s. 305

⁷⁹ Nazife Güngör, **İletişime Giriş**, Siyasal Kitabevi, (6. Baskı), Ankara 2020, s. 241

⁸⁰ Yıldırım, a.g.e., s. 305

1.4.1. Kültürleme

Sosyal/kültürel antropolojide en yaygın olarak incelenen süreçlerden biri olan kültürleme, bireyin doğumundan ölümüne dek kendi kültür yapısını öğrenmesi ve toplum tarafından ideal olarak görülen insan olma sürecidir. Kültürleme kavramına geniş çerçeveden bakıldığında toplumsal boyutlu eğitimi ifade etmektedir. Kültürleme, sosyal bilimlerdeki sosyalizasyon ya da geniş anlamıyla eğitim anlamına gelir. Doğumdan ölüme kadar, bireyin toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesidir.⁸¹ Kültürlenme ile arasındaki fark göz önünde bulundurulduğunda kültürlenme sürecinde birey kültürü etkilerken kültürleme sürecinde kültür bireyi etkilemektedir.⁸²

İlk kez antropolog Herskowitz tarafından 1948’de önerilen kültürleme kavramı, toplumsallaştırma ve eğitimden daha geniş bir kapsam alanına sahiptir. Toplumsallaştırma sadece topluma uyum sağlama sürecini kapsarken kültürleme var olan koşullandırmaların tümünü kapsamaktadır. Eğitim ise kültürlemenin bilinçli şartlamalarını içerirken kültürleme özü gereği bilinçsiz ya da bilinçdışı, yaygın, kendiliğinden, rastgele, bireysel öğretileri ve şartlandırmaları içermektedir.⁸³ En geniş anlamıyla eğitim ve öğrenme süreci olarak ifade edilen kültürleme kavramı, UNESCO’nun Sosyal Bilimler Sözlüğü’nde “insanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süreci sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinçdışı şartlandırmalar”⁸⁴ şeklinde tanımlanmıştır.

1.4.2. Kültürleşme

Kültürleşme kavramı diğer kültürel süreçlere nazaran oldukça eskidir. Bu kavram 1880’li yıllarda uygar insanların etkisi ile değişen Kızılderili geleneklerinden bahsedilirken “kültürleşme gücü” adı altında ilk kez Amerikalı antropologlar tarafından kullanılmıştır. Kültürleşme iki ya da daha fazla kültür yapısının sürekli ilişki ve etkileşimi sonucunda birisinin diğerine ait öğeleri kabul etmesi ve benimsemesinin ardından ortaya çıkan yeni kültür birleşiminin süreci olarak

⁸¹ Güvenç, **a.g.e.**, 1979, s. 133

⁸² Ertürk, **a.g.e.**, s. 287

⁸³ Ege Öztokat, **Teknolojinin İthalı Bağlamında Kültürleme, Akültüre Etme**, Eğitim Yayınevi, (Ed. Suat Gezgün, Tuğba Akdal İletişim ve Kültür), Konya 2017, s. 208

⁸⁴ Öztokat, **a.g.e.**, s. 208

tanımlanabilir. Kültürleşme süreci için sadece iki ayrı kültür sistemi yeterli değildir; bunun yanında sürekli ilişki ve etkileşim de gereklidir. Genel olarak kültürleşme, başka bir kültürle ilişki veya karşılıklı alışveriş sonucu ortaya çıkan bir tür kültür değişmesidir. Yabancı ülkelerde uzun yıllar yaşayan birey ve gruplarda gözlemlenen değişimler kültürleşmeye bir örnek niteliğindedir. Kavram olarak kültürleşme, kültürlemenin tam tersi bir süreçtir. Kültürleme insanoğlunun kendi kültüründe öğrendiklerinin tümünü ifade ederken kültürleşme insanın başka toplumlardan öğrendiklerini veya bir toplumun diğerinden edindiği öğeleri bunun yanında toplumların karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesini ifade etmektedir.⁸⁵

Farklı kültürlerin birbiriyle etkileşimi sonucunda bir kültürün diğerinden öğeler alması ve ona benzemesi kültürleşmedir. Kültürel yayılma sonucunda oluşan kültürleşme, kültürleme ile birlikte yaşanan bir süreçtir. İlk olarak anne ve babasından kültürleme yoluyla eğitim alan birey sonrasında aldığı eğitimden kazandıklarını kültürleşme yoluyla başkalarına aktarmaktadır.⁸⁶

1.4.3. Kültürlenme

İnsanların ilk sosyal ortamı olan kültürden uzaklaşarak farklı bir kültürel ortama geçiş yapmaları ve daha sonra bu yeni kültürel yapının özelliklerini benimsemeleri kültürlenme olarak tanımlanmaktadır.⁸⁷ Toplumlar, gruplar ve insanlar kültürleme ve kültürleşme arasındaki çatışmayı kültürlenme adı verilen üçüncü bir süreçle karşılayıp dengelemeye çalışır. Kültürlenme; kültürleme ve kültürleşme süreçleriyle yetişmiş birey, grup ve toplulukların birbirleriyle etkileşim süreci içerisinde yeni kültür biçimleri araması, kendi geleneksel kültürlerine özgün katkıda bulunması, yeni öz biçimlerin denenip sınanması ve toplumların kendi kendini yenileme sürecidir. Kültürlenme oldukça aşamalı ve karmaşık bir süreçtir. Yeni yaratılan içeriğin eski biçimlerden etkilendiği gibi yeni biçimler de eski içeriği etkileyebilme gücüne sahiptir. Kültürlenme başka bir ifadeyle önce ailede başlayıp sonra okul dönemi ile devam eden sürecin sonunda farklı kültür çevrelerinden

⁸⁵ Güvenç, a.g.e., 1979, s. 134-135

⁸⁶ Yıldırım, a.g.e., s. 307

⁸⁷ Güney, a.g.e., s. 46

kişilerin belli yer ve zamanlarda bir araya gelmesi birbirlerini etkileyerek kültür etkileşimi yaratmasıdır.⁸⁸

“Kültürleme var olanı iletirken, kültürel değişim sürecinin ana kaynağı olan kültürlenme, yepyeni kültür nüvelerinde yeni filizleri yaratır ve besler.”⁸⁹ Yaratılan yeni kültür yapılarının bir bölümü zaman içinde tutunamayıp dağılırken güçlü ve dayanıklı olanlar yeni kültür kalıpları oluşturmuş ve köklerini sağlamlaştırmıştır. Kültür değişimlerinin en önemli örneklerine; yeni yerleşmelerde, toplu konutlarda, yeni endüstri ve iş yerlerinde, yeni eğitim kurumlarında, sanat akımlarında ve siyasal partilerde rastlanmaktadır.⁹⁰

1.4.4. Kültürel Yayılma

“Çeşitli kültürel öğelerin ya da kültür karmaşalarının coğrafi bakımdan yer değiştirerek bir toplumdaki başka bir topluma geçme süreci kültürel yayılma olarak adlandırılmaktadır.”⁹¹ İki ayrı kültürel sistem doğrudan bir ilişki kurmasalar da yayılma yoluyla ve başka kültürler aracılığıyla birbirlerine etkiler.⁹²

Başka bir ifadeyle bir toplumun içerisinde barındırdığı kültürel öğelerin başka toplumların kültürlerinde de görülmesi durumudur. Kültürel yayılma doğal sürecinde birbirlerine yakın toplumlarda daha sık görülmektedir. Bir toplum kendi kültürel öğelerinin izlerini, kendisine yakın olan başka bir toplumun kültürüne daha kısa sürede bırakır ve yayar.⁹³

Günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte kültürel yayılmanın hızı da artış göstermiştir. Özellikle ortak değerlere sahip kültürler arasında ilgili süreç daha kolay ve hızlı bir biçimde gerçekleşir. Kültürel yayılma

⁸⁸ Ümit Sarı, Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri: Örnek Olarak Popstar Türkiye Yarışması, **İstanbul Üniversitesi Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2006, s. 21-22

⁸⁹ Güvenç, **a.g.e.**, 2004, s. 86

⁹⁰ Güvenç, **a.g.e.**, 2004, s. 86

⁹¹ Mahmut Tezcan, **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, (2. Baskı), Ankara 1990, s. 24

⁹² Yıldırım, **a.g.e.**, s. 307

⁹³ Oğuzhan Özmen, Kültürlerarası İletişim Bağlamında Balkan Göçmenlerinin Kültürleşme Süreci; Yalova İli Örneği, **Yalova Üniversitesi İletişim ve Tasarımı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Yalova 2020, s. 15

kısaca bir toplumun kültürünün başka toplumları içten dışa etkilemesi ya da başka kültürlerden dıştan içe etkilenmesidir şeklinde bir tanımlama ile açıklanmaktadır.⁹⁴

1.4.5. Kültür Şoku

Bir kültürden başka bir kültüre geçiş sürecinde bireylerin, yeni kültürel yapıya uyum sürecinde yaşadıkları zorluklar, sıkıntılar, psikolojik problemler ve bunlara karşı gösterdikleri tepkilerdir. İnsan davranışlarının esnekliği, farklar ve değişimler karşısındaki mükemmel dengeleme kapasitesi insanların hemen kültürel şoka girmelerini engellemektedir. Öte yandan kültürel değişme ve değişmenin boyutu, eskiye duyulan bağlılık, psikolojik ve çevresel faktörler kültürel şokun etkisini arttıran ve hızlandıran unsurlardır. Kültür şoku kısaca alışılmadık yeni bir olay veya olgunun insanlar üzerinde bıraktığı psikolojik ve toplumsal korku, heyecan, panik ve şok durumudur. İnsan yeni bir kültür yapısının içine girip onun bir parçası olduğunda kendi sosyal ortamında benimsediği davranış biçimleri bu yeni kültür yapısında sekteye uğrar ve bu durum kişinin rahatsız olmasına neden olur. Kültürel şokun yaratıcısı tamamen yabancı ve farklı bir ortamda yaşayan yabancı kişidir. Bireyi kendi kültüründen alıp tamamen farklı bir kültürel çevreye yerleştirip eski kültürüyle olan bağının kopartılması bireyin yaşamının alt üst olmasına neden olur. Temelinde kültürel farklılıkların yattığı kültür şoku; bireyin içine doğduğu ve yetiştiği kültürel ortamda öğrendiği tüm ideal tutum ve davranışların, değerlerin, maddi ve manevi unsurların sarsıntıya uğramasıyla gerçekleşir.⁹⁵

1.4.6. Kültürel Asimilasyon (Özümseme)

Bir toplumun sahip olduğu kültürel yapının başka bir toplumun kültürel yapısını hâkimiyeti altına alması ve ona kendi kültürüne benzemesi için yeni bir form vererek zamanla kendine bağlı kılması kültürel asimilasyon sürecidir.⁹⁶ Kültürel özümseme olarak da adlandırılan bu kavram; “azınlık bir etnik grubun bir başka kültürün hâkim olduğu bir ülkeye göç ettiğinde yaşayabileceği değişim sürecini

⁹⁴ Ertürk, a.g.e., s. 287

⁹⁵ Güney, a.g.e., s. 46

⁹⁶ Yıldırım, a.g.e., s. 307

betimlemektedir. Azınlık kesim, asimile olarak ev sahibi kültürün örüntü ve normlarını benimser. Ayrı bir kültürel sistem olarak varlığını sürdüremeyecek ölçüde hâkim kültürle bütünleşir.”⁹⁷

Bir toplumun kültürel ölçekte diğerini yutması veya sindirmesi durumunda kültürel asimilasyon gerçekleşmiş olur. Öz bir ifadeyle bir kültürel sistemin, başka bir kültürel sistemi zaman içinde kendi kültür yapısına uyumlu hale getirerek kültürel egemenliği altına almasıdır.⁹⁸ Farklı bir kökenden veya etnik gruptan gelen bireyler, hakim kültür yapısının içine girdiğinden önce kendi kültür birikimlerini unuttur zamanla da baskın kültür yapısını benimser.

1.4.7. Zorla Kültürleme

Kültürleşmenin bireysel planda zorla yaptırılmasıyla gerçekleşen durumu zorla kültürleme olarak adlandırılmaktadır. Bir kültüre mensup bireylerin, başka bir toplumsal yapıda yetişmiş kişilerin kültürel değerlerini hiçe sayarak onlara kendi kültürler değerlerini empoze etmeye çalışması ve onları yabancı kültürü benimseme süreci içerisine itmesi zorla kültürlemedir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nin Enderun Okulu’nda Hristiyan çocuklardan paşalar, vezirler, sadrazamlar yetiştirmesi zorla kültürlemeye örnek niteliği taşımaktadır. Zorla kültürleme kısaca; bir kültüre mensup birey ve grupların, başka bir kültür tarafından zorla değişim süreci içerisine itilmesidir. Bir toplumun kültürü, başka bir toplumun üyelerinin benimsediği kültürü zorla değiştirmek için çaba sarf ettiğinde zorla kültürleme süreci başlamış olur.⁹⁹

1.4.8. Kültürel Değişme

Kültürel değişme “bütün kültürel süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğraması”¹⁰⁰ şeklinde tanımlanmaktadır.

⁹⁷ Conrad Philip Kottak, *Anthropology The Exploration Of Human Diversity*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2001, s. 68

⁹⁸ Güvenç, a.g.e., 1979 s. 131

⁹⁹ Güvenç, a.g.e., 1979, s. 136-131

¹⁰⁰ Güvenç, a.g.e., 1979, s. 131

Değişim hızı zamana, mekâna veya toplumun özelliklerine bağlıdır. Kültürel değişim her toplumda her zaman var olmuştur. Kültürün değişime uğraması diğer süreçlerden bağımsız olarak gerçekleşmemektedir. Diğer kültürel süreçlerin genel bileşimi ve belirli bir zaman aralığında yapılan durum saptamasına kültürel değişim denmektedir. Kültürel süreçlerin birbirini destekleyen ve pekiştiren aynı zamanda birbirine paralel yönde işlemesi değişimin hızını arttırmaktadır. Tam tersi durumun gerçekleştiği takdirde ise değişimin hızını yavaşlar. Mevcut kültürel sorunlar sadece değişimden değil aynı zamanda değişim sürecinin hızlanması ve istikrarsızlığından da kaynaklanır. Toplumun tüm parçaları ve seviyeleri aynı hızda ve yönde değişmemekle birlikte biri diğerinden daha hızlı veya yavaş değişime uğradığında kültürel sistemde aksamalar meydana gelir. Yaşayan her şey gibi kültür de değişir. Kültürel değişim sürecine bu açıdan bakıldığında Amerikalı eğitimci John Dewey'in, değişim süreci içinde değişmeyen bazı öğeler ve değerleri ararken insanoğlunun değişmez özelliğinin değişim olduğu sonucuna varması değişimin kaçınılmaz olduğunun bir göstergesidir.¹⁰¹

Kültür doğuştan kazanılan bir miras değil zamanla bireyin deneyimleyerek öğrendiği bir yaşam biçimidir. Her toplumun kendi içinde yaratmış olduğu ideal kültür sistemi, belli kurallar ve alışkanlıklar mekanizmasına sahip olmanın yanında aynı zamanda toplum içinde yaşayan bireylerin tamamı tarafından da paylaşılmaktadır. Özü gereği dinamik bir yapıya sahip olan kültür, toplumların ve sosyal grupların yarattığı simgeler ve kültürel deneyimler aracılığıyla nesilden nesile aktarılır. Kültürel yapının içinde var olan bütün maddi ve manevi değerleri bireylerin yaşamlarını devam ettirmeleri için belli bir intizam çerçevesine oturtmak kültürün görevidir. Her toplumun yaşam formlarının sınırlarını çizen kültürel bir yapısı vardır. Bu yapı içerisinde bulunan kültürel öğeler evrensel olarak şekillense de her toplumda farklı boyutta değişikliklere uğramaktadır. Özetle toplumların paylaştığı ortak kültür öğeleri evrensel boyutta olsa da bu öğeler her toplumun yaşayış biçimine göre form değiştirir.

¹⁰¹ Sarı, a.g.e., 2006, s. 23

1.5. KÜLTÜRÜN SINIFLANDIRILMASI

Kültür sadece değerleri, yargıları, tutumları ve benzeri unsurları barındıran düşünsel süreci değil yaşanmış ve yaşananla ilgili bütünsel bir süreci kapsamaktadır. Kültür insanların yaşam deneyimleriyle meydana gelmiştir ve onların yaşam biçiminin bütününe oluşturur. Toplumsal yaşamın ideolojisini ve bilincini kültür belirlemektedir. Kültür her toplumsal yapı içerisinde farklı şekillerde inşa edilir. Bu kültür inşası sadece belli bir toplum yapısına ait egemen kültürler ekseninde değil her toplum yapısına göre farklılaşan karşıt kültürlerin de varlığı göz ardı edilmeden gerçekleştirilir.¹⁰² Her toplum yapısında farklı özelliklerle ön plana çıkan kültür olgusu çeşitli ölçütler temel alınarak sınıflandırılmıştır. Kültürün her bir sınıflandırmada boyutu, açısı ve anlamı değişkenlik gösterir. Aşağıda yer alan tabloda insan toplulukları arasındaki ayırt edici sınırın anlaşılmasını sağlayan kültürel sınıflandırmalardaki kültür çeşitlerine yer verilmiştir. Çalışma gereği kültür için yapılan sınıflandırmalardan sadece birkaçı ele alınarak açıklanacaktır.¹⁰³

Tablo 1. 1. Kültürün Sınıflandırılması ve Kültür Çeşitleri

Kültürü Sınıflandırma Kriteri	Kültür Çeşitleri
Yaygınlık Derecesine Göre	Genel Kültür Alt Kültür
Fonksiyonuna Göre	Maddi Kültür Manevi Kültür
Öğrenme Zamanına Göre	Postfigurative Kültür Cofigurative Kültür Pregurative Kültür
Yerleşim Yerlerine Göre	Köy Kültürü Şehir Kültürü
Refah Seviyesine Göre	Fakirlik Kültürü Zenginlik Kültürü
Kapsamına Göre	Ulusal Kültür Evrensel Kültür
Diğer Sınıflandırmalar	Yüksek Kültür Popüler Kültür

Kaynak: Yıldırım, a.g.e., s. 321

¹⁰² İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, **Popüler Kültür ve İletişim**, Erk Yayınevi, (2. Baskı), Ankara 2005, s. 22-26

¹⁰³ Yıldırım, a.g.e., s. 321

1.5.1. Genel Kültür

Bir ülke veya milletin kültüründen bahsedildiğinde söz konusu genel kültürdür. Belli bir ülke veya toplumun ana dili, örf ve adetleri, inançları, hukuki kuralları, müzik ve edebiyatı bayram günleri, sosyal ilişkileri ve her türlü ortak paylaşılan davranış kalıpları o ülke veya toplumun genel kültürünü oluşturmaktadır. Kuş bakışı bir ifadeyle genel kültür bir toplum veya ülkenin bütün coğrafi bölgelerinde ve sosyal gruplarında kabul edilen, benimsenen ve yaşamın bir parçası haline gelmiş egemen kültürel öğelerden ibarettir.¹⁰⁴ “Aynı zamanda toplumdaki bütün davranış düzlemlerinde var olan genel kültür, ilgili olduğu toplumsal sistemin bütün alt sistemlerinde ve dokularında tek bir millet bütünlüğü ve bir dil hâkimiyetini tartışmasız hissettiriyorsa o zaman hâkim kültür olma niteliği kazanır.”¹⁰⁵

“Kültür toplumu oluşturan bireyler ve gruplar arasındaki kurumlaşmış ilişkiler bütünü olduğundan her türlü toplumsal olgu kültür potasında eriyerek içerik ve işlerlik kazanır. Kültür kişilik mekanizmaları yoluyla çevreye yansır, aktarılır ve farklı şekillerde sınıflandırılır.”¹⁰⁶ Kültür çeşitlerinden biri olan genel kültür, her toplumun sahip olduğu kültürü ifade eder ve bütün yöre kültürlerinin matematiksel toplamıdır. Yerellik sınırlarını aşır yurt bütünlüğünde bir etki yaratarak bütün bir millet tarafından benimsenmiş ortak değerleri, yaşama biçimlerini ve bunlara bağlı unsurları kapsamaktadır. Her kültürün coğrafya, toplum ve toplum üyelerinin etkisiyle oluşmuş içerisinde barındırdığı alt kültürleri vardır. Bunun yanında genel kültür sahip olduğu alt kültürler aracılığıyla beslenir ve desteklenir.¹⁰⁷ “Ortak bir bilinç ve ortak bir ruh sonucu oluşan ve tüm toplumu çerçeveleyen genel kültür, toplumları birbirinden ayıran ana hatları çizer.”¹⁰⁸

1.5.2. Alt Kültür

Alt kültür toplum içerisinde farklı amaçları, beklentileri, duyguları ve düşünceleri olan bu nedenle de başkalarına kıyasla değişik davranan ve eylem yapan

¹⁰⁴ Eroğlu, a.g.e., s. 157

¹⁰⁵ Eroğlu, a.g.e., s. 157

¹⁰⁶ Murat Tanrıkulu, “Türkiye Coğrafyasında Genel Kültür, Alt Kültür ve Mozaik Kültür”, **TÜCAUM VIII. Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, 2015, s. 475

¹⁰⁷ Tanrıkulu, a.g.e., s. 475

¹⁰⁸ Yıldırım, a.g.e., s. 322

bir grup insanın veya toplum kesiminin benimsemiş olduğu kültür tipidir. Marx’a göre egemen kültür üst yapıdır ve kültürün asıl belirleyicisidir. Alt kültürler kendi varlıklarını, üst yapının elinde bulundurduğu kültürel yapıya eleştirel bir tavırla yaklaşarak tarif eder. Kendilerini bu şekilde tanımlayan alt kültür grupları toplumun genelinden ayrı olarak farklı fikir, davranış ve yaşayış biçimine sahiptir. Toplumun gelenekselleşmiş değer ve yargılarından farklı bir hayat tarzına sahip ve kendi ritüellerini taşıyan grupların her biri bir alt kültür temsilcisidir.¹⁰⁹

Alt kültür, belli bir çerçeve içinde bulunan ve bazı ortak yönleri olduğu gibi bariz farklılıkları da yapısında barındıran kültürler olarak adlandırılır. Yoğun nüfuslu ülkelerde olduğu gibi karmaşık bir toplumda da tek çeşit bir kültürden söz etmek mümkün görünmemektedir. Toplumsal yapıda etnik, dini ve çeşitli ayrımlara sahip olan alt kültürler vardır. Alt kültürler bazı hâkim değerleri kapsarlar fakat kendilerine ait yaşama biçimleri ve değer yargıları bulunur. Herhangi bir alt kültürün çatısını bir meşguliyet durumu oluşturabilir ve özellikle günlük yaşamdan bir parçayı içerisinde barındırır. Bakıldığında toplum üyelerinin belirli amaçlarla ve gerekçelerle bir araya gelerek oluşturdukları işletme organizasyonu alt kültür çeşidine bir örnektir. Maddi bir amaç ve bir meşguliyet durumu doğrultusunda bir araya gelen bireyler işletme alt kültürünün yaratılmasını sağlamıştır. Farklı bölgelere ve kültürlerle mensup kişiler işletme içerisinde kendi topluluklarını yaratır. Bu kişiler geldikleri bölge veya milletin kültürünü taşıırken aynı zamanda içinde bulundukları toplumun kültürünü de kabul eder.¹¹⁰

1.5.3. Evrensel Kültür

“Küresel kültür olarak da ifade edilen evrensel kültürün kapsam alanı oldukça geniştir. Ulusal kültüre nazaran hafızası yoktur ya da kısa süreli bir hafızaya sahiptir. Aslında küresel kültür, teknoloji temelli akıl yönetimi yapıları içinde hesaplanan bir kültürdür.”¹¹¹ Bakıldığında bir dine, dile, inanca ve dünya görüşüne bağlı değildir. Objektif bir yapıya sahip olan evrensel kültürün varlığı, öncelikli olarak teknolojiye

¹⁰⁹ Bilâl Kır, Alt Kültür Müziği Olarak Rap Şarkı Sözleri Üzerine Bir İnceleme, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir 2016, s. 23-24

¹¹⁰ Erdoğan, a.g.e., 1983, s. 119

¹¹¹ İrfan Erdoğan, “Küresel ve Evrensel Kültür: Emperyalizmin Yeni Adı” <http://www.irfanerdogan.com/uydurular/20Evrensel.htm> (Er: 07.02.2021)

ve uluslararası dağıtımına sonra da insanlara bağlıdır. İnsanların sosyal yaşamında evrensellikten bahsetmek mümkün değildir. Çünkü doğum, ölüm, üretim, yiyecek, içecek, barınma ve iletişim gibi evrensel gerçekler vardır ancak evrensel gerçekler belirli yaşam koşulları altında evrenselliklerini kaybeder. Örneğin tüm dünyadaki kadınların doğum yaptığı gerçeği evrenseldir. Ancak kadınların doğurganlık oranları, doğum yaparken gerçekleştirdikleri ritüeller ve sonrasında yerine getirecekleri örf ve adetler kültürel yapıya göre değişkenlik gösterir. Bu noktada evrensel gerçek ve evrensel kültür arasında fark vardır ve birbirine karıştırılmamalıdır. Evrensel gerçek somut olmakla birlikte toplumsal üretimin kültürel pratiğinde evrenselliğini kaybeder.¹¹² Öte yandan çift yönlü bir yapıya sahip olan kültür kavramı, insanın yapabileceklerinin toplamı olduğu kadar onun şimdiye kadar yaptıklarının da bir temsilidir. Birey içine doğduğu ve yetiştiği ulusal kültür ortamının eseri olduğu gibi evrensel kültür ortamında da eseridir. Zamanla kendi kültürel mirasından kalan değerlere yenilerini ekleyerek kültürel yapısını zenginleştirir ve devamlılığını sağlar.¹¹³

Kültürün evrensel mi yoksa ulusal mı olduğu sorusunun üzerine daha fazla düşünülmemesi gerektiği belirten Kongar; bir kültürün insanlığa mal olduğu oranda evrensel olabileceği görüşündedir. Evrensel kültür tüm insanlığa mal olmuştur ve tüm toplumlar tarafından paylaşılmakta, çoğalmakta ve aktarılmaktadır. Keskin çizgileri ve sivri uçları bulunmayan evrensel kültür, ulusal sınırları aştığında bölgesel bu sınırların içerisinde kaldığında da yerel olabilir. Türk kültürü, Fransız kültürü terimlerini kullanmak ne derece geçerliyse Orta Anadolu kültürü, Avrupa kültürü terimleri de o derece geçerlidir. Öte yandan bir kültür ögesi, kendi sınırlarını aşıp topluma mal olduğunda kökendeki kimliğini de koruyabilir. Bu duruma Türk lokumu, İngiliz centilmenliği ve Amerikan pragmatizmi gibi deyimler örnek teşkil etmektedir.¹¹⁴

¹¹² İr Erdoğan, a.g.e., <http://www.irfanerdogan.com/uydurular/20Evrensel.htm>

¹¹³ Doğan Özlem, **Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi**, İnkılap Yayınları, İstanbul 2000, s. 198

¹¹⁴ Emre Kongar, **Kültür Üzerine**, Remzi Kitabevi, (6. Baskı), İstanbul 1999, s. 13

1.5.4. Ulusal Kültür

İnsan yaşamının belli bir döneminden itibaren topluluklar halinde yaşamaya başlayan insanoğlu, değişen dünya düzeni ve artan nüfusla birlikte toplumsal yapı hakkında bazı sorulara cevap aramaya başlamıştır. İnsanlar bir arada nasıl yaşarlar ve ne tür sosyal yapılar kurarlar? sorusu üzerine yoğunlaşmış ve çok sayıda cevaba ulaşılmıştır. 20. yy ortalarında toplumsal hayatta kendine yer bulan “ulus” kavramı zaman içinde oturmuş ve dünya üzerinde yaşayan bütün insanların ait olduğu bir topluluğu ifade eden bir kavram haline gelmiştir. Hofstede ulusal kültürün tanımını yaparken “ulusal” kavramının bireylerin pasaportunda yazılı olan ülke şeklinde ifade edilebileceğini ve kültürün sınıflandırılmasında ülke kriterinin kullanılmasının geçerli olduğu belirtmektedir. Her kültürde olduğu gibi ülkelerin ulusal kültürleri de özgünlük çerçevesi etrafında şekillenmektedir. Her ülkenin kendine özgü temel ulusal kültür öğeleri bulunmaktadır. Dil, din, topografya ve yakın yerleşiklik düzeyi, kolonileşme, ekonomik sistemler, ekonomik gelişme, teknolojik gelişme, politik sınırlar ve sistemler, endüstriyel yapı, medya, eğitim sistemleri ve iklim; ulusal kültür farklılıklarını yaratan ve ülkelerin birbirinden ayırt edilmesini sağlayan temel unsurları oluşturmaktadır.¹¹⁵

“Çevre koşulları ve teknolojik düzeyle belirlenen maddi kültür öğeleri ile manevi kültür öğelerinin bir ülkedeki etkileşimi ve bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan sentez ulusal kültür olarak ifade edilmektedir. Ulusal kültür kavramı belli bir ulusu diğerlerinden ayırmak için kullanılmaktadır.”¹¹⁶ Toplamların birbirinden farklı yaşam biçimleri coğrafi farkların yanında dil bazen din bazen de başka özellikler vasıtasıyla kendini belli etmektedir.¹¹⁷

1.5.5. Halk Kültürü

Kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturan halk kültürü, tarihsel süreçte kazanılan deneyimlerden şekillenmiş nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşmış değerler bütünüdür. Sözlü gelenekte devamlılığı sağlanan ürünlerle beslenen halk kültürünün temelinde parçası olduğu kültürel yapının örnek değerleri ve ahlak

¹¹⁵ Soydaş, a.g.e., s. 50

¹¹⁶ Kongar, a.g.e., s. 31

¹¹⁷ Kongar, a.g.e., s. 33

anlayışı yatmaktadır. Halk kültürü, toplumsal ve kültürel birlik oluşturan ortak ve kültürel özellikleri bulunan toplulukların ürünleridir. Ulusal kültürün oluşmasında etkili bir role sahip olan halk kültürü bir düşünce ve yaşayış biçimi olarak kültürün toplumsal alanlarına nüfuz etmiştir.¹¹⁸

Geçmişten günümüze halk kültürü toplumun, insanın ve doğanın gerçekleriyle şekillenmiş; insanların dili, kültürü, duyguları, düşünceleri ve zevkleri tarafından yaratılmış ve yaşatılmıştır. Halk kültürünün özünü oluşturan ürünler, toplumun yaşayış tarzına entegre olduğu için halkın kültürel yapısını ve dokusunu ortaya koyar. Halk kültürü sosyal yaşamın bütünlüğünü ve birliğini güçlendirirken aynı zamanda kültürel yapı içerisindeki dayanışmayı da sağlayan bir görev üstlenir. İnsanların kendi kültürlerine yabancılaşmasının önüne geçen halk kültürü içerisinde bulundurduğu ürünler aracılığıyla kültürün korunmasında ve yaşatılmasında önemli fonksiyonlara sahiptir. Halk kültürü medeniyetlerin yaratıcısı olan insanların kimliğinin ve karakterinin ana belirleyicisidir. Özü gereği statik değil dinamik bir yapıya sahip olan halk kültürü milletleri diğer milletlerden ayıran kültürel özelliklerin temelini oluşturur. Toplumun sosyoekonomik dinamiklerini ortaya çıkarmakta ve sosyal yapı içerisindeki kültür birliğini sağlamaktadır.¹¹⁹

1.5.6. Yüksek Kültür

Öteki kültürlere kıyasla yaratıcılar ve eleştirmenler tarafından yönetilen yüksek kültür, yaratıcıların ölçütleri ve yaklaşımları etrafında şekillenmektedir. Yüksek kültür önemli yazarların, sanatçıların ve benzerlerinin kültürüdür; dolayısıyla yüksek kültürün halkı da ciddi oranda yaratıcı içerir. Yüksek kültür kullanıcılarını, yaratıcı-eğilimli olanlar ve kullanıcı-eğilimli olanlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür.¹²⁰

Yaratıcı-eğilimli kullanıcılar; “kendileri yaratıcı olmadığı halde kültüre yaratıcı bakış açısından bakan kullanıcılardır. Kullanıcı-eğilimli olanlar ise yüksek

¹¹⁸ Erman Artun, **Halk Kültürü ve Folklorun Türk Kültüründeki Yerine Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış**, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/4.php> (Er: 07.02.2021)

¹¹⁹ Erman Artun, **Küreselleşme Olgusu Karşısında Halk Kültürü**, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/10.php> (Er: 07.02.2021)

¹²⁰ Herbert J. Gans, **Popüler Kültür ve Yüksek Kültür**, Çev. Emine Onaran İncirlioğlu, Yapı Kredi Yayınları, (6. Baskı), İstanbul 2020, s. 110

kültüre katılan ama tıpkı öteki kültürlerin kullanıcıları gibi, yaratıcının yöntemleri ya da yaratıcı olmanın getirdiği sorunlardan çok yaratıcının ürünleriyle ilgilenen kullanıcılar” olarak tanımlanmaktadır.¹²¹ Bunun yanında yaratıcıların ve kullanıcıların birbirleriyle benzerlik gösteren ortak bir noktaları vardır. Yüksek kültür çoğunluğu oldukça eğitilmiş, yüksek ya da yüksek-orta sınıf düzeyine sahip, meslek sahibi ya da akademik görevleri olan kimselerin oluşturduğu kültürdür. Yüksek kültürü öteki kültürlerden ayıran bir diğer özellik de bazı statik öğelere sahip olmasıdır. Yüksek kültürün bazı durağan öğelere sahip olmasının en önemli nedenlerinden biri kültür ürünlerini oluştururken normal olandan fazla özen göstermesidir. Çeşitli öğelere verilen göreceli önem zamanla değişikliğe uğrasa da yüksek kültürde biçim, malzeme, yöntem, açık içerik, örtülü simgelem gibi konular arasındaki ilişkiler her koşulda titizlikle ele alınmıştır.¹²²

“Seçkin kültür olarak da adlandırılan yüksek kültür, özellikle sıradan hazzın asılmasıyla inceltirilmiş bir yaratım, üretim ve tüketim pratiğidir.”¹²³ Bu pratik insanların dünyayı daha gelişmiş ve farklı biçimlerde görmesini ve anlamasını sağlamanın yanında aynı zamanda dünyayı insanların kabul ettiği bir forma dönüştüren politik bir unsurdur. Buna karşılık kolaycı ve oyalayıcı yanıyla ön plana çıkan popüler kültür sıradan haza yöneliktir. Yüksek kültür ve popüler kültür ayrımındaki en önemli kritik noktalarından biri de bu hazzın politik alanın dışına itilmiş olmasıdır. Bir diğer ayırıcı nokta ise yüksek kültür, toplumun ayrıcalıklı kesimlerine aitken popüler kültür toplumun sıradan kesimlerine ait olarak nitelendirilmektedir.¹²⁴

1.5.7. Popüler Kültür

Kültür yaşayan canlı ve dinamik bir süreci içermektedir. Dışarıdan gelen dayatmaların etkisinde kalmadan sadece kendi içinde yetişip büyümektedir. Benzer şekilde popüler kültür de halk tarafından oluşturulur, onlara dayatılamaz halkın iradesiyle içerden doğar. Popüler kültürü üreten ve sürekli hale getiren kültür

¹²¹ Gans, *a.g.e.*, s. 110

¹²² Gans, *a.g.e.*, s. 110

¹²³ Erol Mutlu, *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005, s. 298

¹²⁴ Mutlu, *a.g.e.*, 2005, s. 298

endüstrisi değil halkın kendisidir. Popüler kültür gündelik yaşam ve kültür endüstrileri ürünlerinin arasında halk tarafından yaratılır. Başka bir deyişle sistemin sağladıklarıyla idare etme sanatıdır.¹²⁵

Popüler kültür, kültürel nesnelerin teknolojik araçlar vasıtasıyla üretimine ve kapitalist bir iş bölümü mekanizması etrafına kurulu mal üretim, pazarlama, dağıtım ve tüketim biçimlerine dayanan kültürel bir pratiktir. Bilişsel bağlamda popüler kültürde anlamlar ve zevkler aktif bir şekilde toplumda üretilir ve dağıtılır. Aynı zamanda popüler kültürde sermaye ve sermaye sisteminin sürekliliği, daimi kalıcılıkla değil sürekli değişimle gerçekleştirilir. Bir örnek üzerinden aktarıldığında, müzik sektöründe popüler kültürün yansımaları şu şekilde gerçekleşir; popülerlik her hafta değişen “top 40” içinde olma ve bunları dinlemektir. Giyim sektöründeki popüler kültür yansımaları ise, mevsimlerle değişen modanın beraberinde getirdiği güdümlü kültürel yaşamdır.¹²⁶

Popüler kültür sıradan insanların popüler kişilere dönüşebilmesine olanak sağlayan süreçte kimliklerinin gelişmesinde, yaratıcılığa ulaşmalarında ve kendilerini ifade etme yolları bulmalarında etkili bir role sahiptir. Popüler kültür bu değişikliklere yol açmamıştır; sadece örnekler sağlayarak ve yol göstererek zaten eğilimli insanların bunlara ulaşmalarına yardımcı olmuştur.¹²⁷

Popüler kültür küresel boyutta kitleleri etkisini altına alarak maddi çıkarlar doğrultusunda üretilen kültürdür. Mekaniktir ve dijital yolla kurduğu hâkimiyeti geniş kitlelere yayar. Sanatsallık ve yazınsallık taşımadığı gibi kalıcılık ve ölümsüzlük niteliği de yoktur. Yüksek kültüre nazaran içerisinde entelektüel haz bakımından doyurucu öğeler bulunmamaktadır.¹²⁸

Günümüzde popüler kültür üzerinde çalışan kitle, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve beraberinde getirdiği küresel etki sayesinde popüler kültürün en geniş ve en etkili hegemonik araç olduğunu ileri sürmektedir. Popüler kültürün farklı biçimleriyle insan hayatına entegre olması kitlelerin sürekli devam eden bir etki alanı içinde tutulmasına sebep olmuştur. Popüler kültürel ortamda etki alanına giren

¹²⁵ John Fiske, **Popüler Kültürü Anlamak**, (Çev. Süleyman İrvan), Parşömen Yayınları, İstanbul 2012, s. 38

¹²⁶ Erdoğan, Alemdar, **a.g.e.**, s. 34

¹²⁷ Gans, **a.g.e.**, s. 81

¹²⁸ Z. Emine Bogenç Demirel, Orhun Burak Sözen, “**Büyük Britanya’nın Yüksek Kültür ve Popüler Kültüründe Kadın Söylemi**”, Gaziantep Üniversitesi İlahiye İİBF Uluslararası E-Dergi, 2014, s. 60

bireyler, içerisinde bulundukları koşulları anlamlandırmak veya sorgulamak yerine bu koşulları tanıma çabası içine girmeden hemen benimsemek ve konumlarına razı olmak gibi yönelimler göstermektedir. Bu noktada popüler kültürün gerçekleştirdiği rıza alarak yönetmek, egemenlik ve bağımlılık ilişkisini rızaya dayalı işlemek durumu tam anlamıyla egemen kesimin çıkarlarına hizmet etmektedir. Egemen kesim; insanların içerisinde yaşadıkları dünyaya ve koşullara karşı çıkış yollarını popüler müzikle, öykülerle, sinemayla, dizilerle, filmlerle ve benzeri pek çok popüler kültür malzemesiyle tıkamakta ve popüler kültürün yarattığı sahte doyum ortamında kitlelerin onaylarını alarak onları yönetmektedir.¹²⁹

Popüler kültür ve ürünleri, gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla daha hızlı ve geniş bir yayılma alanına sahip olmuştur. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeni dünya düzeni ile birlikte popüler kültür, kültürel yayılmacılığın ve tanıtımın en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Günümüz koşulları ve standartları göz önünde bulundurulduğunda kısmen popüler kültürün yansımalarını içerisinde barındıran halk kültürü, ulusal kültürün bir parçasını oluşturur. Popüler kültür ve ulusal kültür birlikte ele alındığında, ABD'nin dünya genelinde uyguladığı kültür politikaları en iyi örnek olarak gösterilebilir. ABD, endüstriyel popüler kültür öğeleri ve içine kodladığı mesajlarla Avrupa ülkelerine kendi kültürünü yerleştirmeyi ve yaymayı başarmıştır. Popüler kültürün ilk örneklerini oluşturan bu öğeler (fast-food, Hollywood filmleri, kot pantolon, rock müzik) günümüzde Amerikan kültürü olarak nitelendirilmekte ve küreselleşen dünya düzeninde kendine geniş bir yayılım alanı bulmaktadır.¹³⁰

Modern çağda popüler kültür, daha hızlı ve kolay etkileşim gücüne sahip olan yeni medya kanallarını kullanarak bireylerin duygu ve düşüncelerine, davranışlarına, kanaat ve tutumlarına seslenmektedir. Günümüz dünyasında bu araçlar vasıtasıyla herhangi bir olay veya nesne çok hızlı bir biçimde popüler kültürü ürünü haline gelmekte ve toplum tarafından anında tüketilmektedir. Toplum, yeni medya kanalları aracılığıyla sadece içinde bulunduğu kültürün değil başka kültürlerin ürünlerini de tüketir. Bu doğrultuda birey bir yandan kültürleme süreci içinde kendi kültürel

¹²⁹ Nazife Güngör, **İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Siyasal Kitabevi, (Ed. Bülent Özçelik), Ankara 2011, s. 244

¹³⁰ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 327

yapısının derinine inerken diğer yandan da kültürlenme süreci ile yeni kültürel yapıların özelliklerini tanıır ve benimser.

1.6. KÜLTÜR VE KÜRESELLEŞME

Temel nitelikleri toplumsal süreçlerden bağımsız olarak düşünölemeyen küreselleşme; ekonomiden siyasete, sosyal yaşamdan kültüre geniş bir yelpazede toplumsal dinamikler üzerinde etkili olan hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Toplumsal dinamikler ile arasında kuvvetli bir bağ bulunan küreselleşme, ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyal yönleri olan bir bütün olarak düşünölmekte ve değeriendirilmektedir.¹³¹

Küreselleşme sürecinde dünya, her ne kadar başı ve sonu belli siyasal sınırlarla çizilmiş ölkelerden oluşuyor olsa dahi yeni gelişmeler ve değışmelerle bir yandan küçölmekte bir yandan da parçalanmaktadır. Küreselleşme ile birlikte ölkeler ve bu ölkelere mensup insanlar arasında toplumsal, kültürel, ticari, ekonomik ve siyasal değışimler yaşanmaktadır.¹³²

George Modelski küreselleşmenin, dünyanın büyük medeniyetleri arasındaki artan bağlantının tarihi olduğunu belirtmiştir. Modelski'ye göre küreselleşme, “uluslar, medeniyetler ve siyasal topluluklar arasındaki genel dayanışmanın genişlemesinin ve derinleşmesinin tarihsel sürecini kapsayan bir kavramdır. Bu süreç güncel durumu tayin eden ve sonunda bir küresel toplumun ortaya çıkışının ön görüp görmediğine dair derin siyasal sorular sorduran bir süreçtir.”¹³³ Daha geniş bir bakış açısıyla eski medeniyetler arasındaki düzensiz ve plansız karşılaşmalara kadar uzanan uzun vadeli tarihsel bir süreci içermektedir. Söz konusu çağdaş küreselleşme olduğunda ise bu sürece şekil veren çağdaşlaşma ve özellikle batı ölkelerinin yükselişı ile ortaya çıkan küresel genişlemedir. Küreselleşmenin modernlikle eş anlamlı olduğu görüşünde olan Tony Giddens, küreselleşmeyi anlamak için modernliğı pekiştiren güçlerin irdelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Dünya çapında

¹³¹ K. Özkan Ertürk, **Küreselleşme Ekseninde Halkla İlişkiler**, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010, s. 25-21

¹³² Ceyda Ilgaz, **Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna ve Basımına Yansıması**, DMC Yayınları, İstanbul 2003, s. 3

¹³³ David Held, Anthony McGrew, **Küresel Dönüşümler**, (Çev. Eray Sarıot), Phoenix Yayınevi, Ankara 2008, s.71

toplumsal ilişkilerin yoğunluğunun, geçmişteki tarihsel dönemlere kıyasla modern çağda çok daha fazla olduğunu söyleyen Giddens'in tahlilinde, küreselleşen sistemler ve yerel standartlar arasındaki etkileşim küresel çağın belirleyici özelliğini oluşturmaktadır.¹³⁴

Küreselleşme, “dünya çapında toplumsal ilişkilerin ve kilometrelerce ötede yaşanan olayların yerel oluşumları etkileyecek derecede yoğunlaşması” olarak tanımlanmaktadır.¹³⁵ Teknolojik gelişmeler, ulaşım ve iletişim maliyetlerinin düşmesi bunun yanında ülkeler arasında bilgi aktarımının hızlanması küreselleşmeyi etkili bir güç haline getiren başlıca etkenlerdir. Dünya üzerinde yaşayan herkesin hayatına etki eden küreselleşmenin ekonomik boyutu olduğu kadar politik bir boyutu da vardır. Küreselleşme sayesinde birey, doğal çevresini, insanlarla olan ilişkilerini ve görüşlerini farklı bir perspektiften yorumlama şansı elde eder. Coğrafi açıdan birbirine uzak ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığın artması ve kültür aktarımının sağlanması da yine küreselleşmenin ekseninde gerçekleşir.¹³⁶

Bilinen tarih boyunca insan topluluklarının coğrafi faaliyet alanlarını genişletme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum toplumsal örgütlenme ölçeğindeki artışın bir niteliği olarak ortaya çıkmıştır.¹³⁷ “Diğer tarihsel toplumlardan net bir biçimde ayrılan günümüz dünya toplumu, küreseldir. Birden fazla dünya toplumunun tek bir küresel sistem içinde bir araya getirilmesi süreci küreselleşme şeklinde açıklanmıştır. Bu süreç sonucunda alınan kararların biçimi günümüzde hala dünya siyasetinin temel yapı taşı oluşturmaktadır.”¹³⁸

Etki alanı oldukça dar olan yerel kültürel özellikler küreselleşmenin de etkisiyle, küresel düzeyde üretilen kültürler karşısında anlamını yitirmiş ve kendi yörüngesinin dışına çıkmayı başaramamıştır. Öte yandan iletişim teknolojilerinin gelişmesi, küreselleşmiş dünyada ortak bir dil ve kültürün oluşmasına ortam hazırlamıştır. Örneğin; dünyanın öteki ucundaki bir ülkede gösterime giren film, aynı anda başka ülkelerde de gösterime girmekte ve aynı popülerlik düzeyine sahip olmaktadır. Bunun sonucunda internet faktörünün etkisiyle kültürlerarası iletişim ve

¹³⁴ Held, McGrew, **a.g.e.**, s. 71

¹³⁵ Haviland, **a.g.e.**, s. 92

¹³⁶ Haviland, **a.g.e.**, s. 92

¹³⁷ George Modelski, **Küreselleşme**, (Çev. Eray Sarıot), Phoenix Yayınları, (Ed. David Held, Anthony McGrew), Ankara 2008, s. 75

¹³⁸ Modelski, **a.g.e.**, s. 75

bilgi alışverişi hız kazanmakta dolayısıyla da kültürel bir homojenlik ortaya çıkmaktadır. Uluslararası boyutta hizmet veren teknoloji şirketleri de ait olduğu milletin kültürel yapısını küreselleşmenin beraberinde getirdiği dijital ortamı kullanarak başka milletlere ve kültürlere taşıma imkânı bulmuştur. Bu bağlamda gelişen ve değişen dünya düzeninde küreselleşme ekseninde sağlanan kültür aktarımı, hem kültürel homojenliğe hem de kültürlerarası iletişim olgusuna zemin oluşturmaktadır.¹³⁹

¹³⁹ Salih Bolat, “Küreselleşme ve İletişim”, **Folklor\Edebiyat**, 2003, sayı: 33, s. 6-7

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI VE KAPSAMI

2.1. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Kültürel açıdan yaklaşıldığında kültür ve iletişim kavramlarını, birbirinden ayrı bir biçimde düşünmek ve anlamlandırmak mümkün görünmemektedir. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması ve devamlılığın sağlanması sözel, yazılı ve teknolojik iletişime bağlıdır. İletişimin nasıl gerçekleşeceği ise toplumun benimsediği kültürün maddi ve manevi kültürel öğeleri ile ilişkilidir. Kültürün aşıladığı düşünce, tutum ve davranışlar doğrultusunda iletişim kurulurken, kullanılan dil de o kültürel boyut içinde anlam kazanır.¹⁴⁰

Bir yaşam biçimi olarak tanımlanan kültür, gündelik hayat içindeki uygulamaları ve bir grup insanı diğer gruplardan ayıran gelenekleri ve alışkanlıkları kapsamaktadır. İletişim ise bilginin, fikirlerin, duyguların ve yeteneklerin semboller kullanılarak iletilmesi ve aktarılmasıdır. Başka bir ifadeyle iletişim insanlar arasındaki anlamları ortak kılma süreci ve insanın anlam arama çabasıdır.¹⁴¹ Özetle iletişim de kültür gibi örüntülü, öğrenilmiş ve çözümlenebilir özelliklere sahiptir. Bu iki kavram birçok kültürler arası iletişim çalışmasının merkezinde yer almakta ve bu çalışmalar için ön kabul niteliği taşımaktadır.¹⁴²

2. Dünya Savaşı sırasında Ruth Benedict'in, 1943 yılından itibaren ABD Savaş Enformasyon Dairesi için yürüttüğü antropolojik çalışmalar, yabancı bir kültürün iletişim davranışlarını anlamaya yönelik faaliyetleri içermesinden dolayı kültürlerarası iletişim çalışmalarının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca kültürel antropolojiye "uzaktan kültür araştırması" tekniğini de kazandıran Benedict, Japonları anlamak ve Amerikan tarafının düşüncelerini karşı tarafın anlayacağı şekilde iletmek amacıyla bu çalışmaları yürütmüştür. Öte yandan kültürlerarası iletişim terimi ilk kez Edward T. Hall'ün The Silent Language adlı eserinde

¹⁴⁰ Yıldırım, a.g.e., s. 337

¹⁴¹ İlker Özdemir, "Kültürlerarası İletişimin Önemi", *Folklor/Edebiyat*, 2011, cilt:17, sayı:66, s. 29

¹⁴² Engin Sarı, "Kültürlerarası İletişim: Temeller, Gelişmeler ve Yaklaşımlar", *Folklor/Edebiyat*, 2004, cilt: 10, sayı:39, s. 6

kullanılmıştır.¹⁴³ “Hall, kültürleri mikro düzeyde inceleyerek iletişimdeki pratik iletişimi ortaya çıkarmaya çalışmış, kültür çalışmalarını iletişim alanına genişletip antropoloji ile iletişim çalışmaları arasında bağlantı kurarak niteliksel araştırma tekniklerinin iletişim çalışmalarında da kullanılmasını sağlamıştır.”¹⁴⁴

Edward Hall’ün *The Silent Language* (Sessiz Dil) adlı eserinde kültürün iletişim iletişimin de kültür olduğunun ve kültürün nasıl ortaya çıktığına dair bir teorinin ana hatları çizilmektedir. Hall, söz konusu kitapta kültüre bütünüyle bir iletişim biçimi olarak yaklaşmış ve kültürün insan hayatını geniş ölçüde kontrol ettiğini belirtmiştir. Kültür, herkesin içinde bulunduğu bir kalıptır ve gündelik hayatı beklenmedik şekilde kontrol etmektedir.¹⁴⁵ Aynı zamanda kültür, bireyin mekânsal ilişkileri, iş hayatı ve öğrenmeye karşı tutumu üzerinde de etkilidir. Sözsüz iletişimin önemine değinen Hall, gerçek duyguların ve davranış stiline sessiz dil aracılığıyla sürekli olarak iletilildiğinin üzerinde durmuştur. Bazen sahip olunan iletişim davranışları diğer milletler tarafından doğru şekilde yorumlanır, ancak bu durum çoğu zaman farklılık göstermektedir. Kültürlerarası iletişimdeki zorluklar da tam olarak bu nedenle ortaya çıkmaktadır. Farklı ülkelerden insanlar birbirlerini anlamadıkları noktada her biri bu anlaşmazlığın sebebini yabancılıklarına, aldatmacalarına veya çılgınlıklarına atma eğilimindedir.¹⁴⁶

Kültürler arası iletişimin en önemli unsurunu dil oluşturmaktadır. Karşılıklı iletişim için bir dili az veya çok bilmek yeterli gelse de sağlıklı bir iletişim söz konusu olduğunda kimi zaman yetersiz kalmaktadır. Her toplumsal yapının kendine özgü normlar, değerleri, inançları, davranış biçimleri ve toplumsal yapıda kabul görmüş düşünce ve ifade kalıpları vardır ve karşılıklı iletişim bu ifade kalıpları çerçevesinde bir anlam kazanmaktadır. Dil, ancak bu unsurlar unutulmadan öğrenildiğinde hem konuşanı hem de kendini tamamlar. Çünkü kültürel anlamları içerisinde barındırır, sadece onu oluşturan seslerden ve harflerden ibaret değildir. Bundan dolayı ortak bir kültüre sahip toplum için önemli derecede anlamlı, komik, dokunaklı ya da saçma gelen bir cümle farklı bir kültüre ait toplum için son derece

¹⁴³ Kartarı, **a.g.e.**, 2001, s. 30

¹⁴⁴ Kartarı, **a.g.e.**, 2001, s. 31

¹⁴⁵ Edward T. Hall, **The Silent Language**, Doubleday and Company, New York 1959, s. 51-52

¹⁴⁶ Hall, **a.g.e.**, s. 15

normal bir anlama sahip olabilmektedir.¹⁴⁷ Hall, davranış üzerindeki kültür etkisinin anlaşılmasına başlanması, bireyin diğer kültürler ile etkileşimini gözlemlerken ortaya çıktığını belirtmiştir. Hall, farklı kültürlerin üyeleri ile etkileşim kurmak için söz konusu kültür hakkında yüksek miktarda bilgi birikimine ihtiyaç olmadığı, sadece gerekli aynı zamanda kritik olan küçük bir oranın bilinmesinin yeterli olacağı görüşüne sahiptir.¹⁴⁸

Kartarı'ya göre "kültür ve iletişim terimlerinden oluşan ve bu kavramlarla doğrudan doğruya ilişkili olan kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerle mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancıların algılanması, açıklanması ve kültürel farklılıkların gözetilmesi gibi konuları inceleyen disiplinlerarası bir bilim dalıdır."¹⁴⁹ Kültürlerarası iletişim özü gereği oldukça geniş bir kavram olmanın yanında geniş bir inceleme alanına sahiptir. Gudykunst kültürlerarası iletişimin hem etkileşimsel hem de kişilerarası nitelik taşıdığının altını çizmiştir. Bu bağlamda kültürlerarası iletişim farklı ya da aynı kültürden bireyler arasındaki iletişimi incelemekle kalmaz aynı zamanda hem Çinli ile Amerikalı arasındaki hem de beyaz ve siyah Amerikalılar arasındaki iletişimi de alanına dâhil eder. Disiplinlerarası bir özellik taşıyan kültürlerarası iletişimin amacı farklı kültürlerden insanlar arasında gerçekleşen iletişimi anlamak ve açıklamak, iletişim süreçleri ile ilgili tahminlerde bulunmaktır.¹⁵⁰

Genellikle farklı kültürel yapılara ait bireyler ya da gruplar arasındaki iletişim faaliyetleri şeklinde tanımlanan kültürlerarası iletişim; etnik gruplar, uluslar ve ülkeler arasındaki iletişim faaliyetlerini geniş perspektiften incelemektedir. Ekonomik ve siyasi nedenlere dayalı göçler, kitle turizmi ve ekonomik-siyasi ittifakların çoğalması farklı kültürel geçmişe sahip insanların bir araya gelme olasılığını arttırmış ve bu karşılaşmaların sosyal sonuçları modern toplumda da sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Temel olarak kültür bilimlerinin teorik alt yapısı, hem kültürel hem de iletişim yönü bulunan bu sorunları çözmek için kullanılmıştır.¹⁵¹ Gündelik yaşamın çeşitli noktalarında, resmi kuruluşlarda ve

¹⁴⁷ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 336

¹⁴⁸ Leeds-Hurwitz, 1990, s. 269; Akt. Sarı, **a.g.e.**, 2004, s. 6

¹⁴⁹ Kartarı, **a.g.e.**, 2001, s. 22

¹⁵⁰ Kartarı, **a.g.e.**, 2001, s. 33

¹⁵¹ Asker Kartarı, "Kültürlerarası İletişim ve Bir Araştırma Projesi", **Folklor\Edebiyat**, 1999, sayı:17, s. 19-26
<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/33.php> (Er: 18.02.2021)

benzeri birçok alanda farklı kültürlerle mensup insanlar arasındaki etkileşim sorunlarıyla ilgilenen kültürlerarası iletişimin; algılama, akültürasyon ve enkültürasyon, klişeleştirme, kültürel değişme ve modernleşme, göç ve kültürel kimlik sorunları inceleme alanı içerisinde yer almaktadır.¹⁵²

Kültürlerarası iletişim, farklı toplumlarla ortak anlayış stili geliştirme, demokratik bir toplum oluşturma, insan haklarına dayalı özgürlükçü ve eşitlikçi bir dünya tasarımı inşa etmek için önemli bir kuramsal dayanak noktası olma özelliği taşımaktadır. Monolog yerine diyalogu, tek taraflı ve iknaya dayalı bir iletişim anlayışı yerine etkileşimi ve karşılıklılığı esas alan kültürel iletişim, önyargıların bulunmadığı temelinde birbirini anlama çabası yatan iletişim anlayışı şeklinde açıklanmaktadır.¹⁵³

Casimir ve Asuncion-Lande söz konusu kavrama farklı bir açıdan yaklaşmış ve kültürlerarası iletişimin, “yapılabilenin muhtemel teknoloji tarafından en iyi şekilde yerine getirildiğini, ancak yapılması gerekenin insanı tanımlama alanı ve böylece sadece bir değişim değil ama sürekliliğe dayanan bir kültür alanı”¹⁵⁴ olduğunu belirtmiştir. Farklı kültürel geçmişlere sahip iki veya daha fazla insan aynı çevrenin bir parçası olarak iletişim kurduğunda, kültürler arası iletişim oluşmaktadır. Kültürlerarası iletişimin temelinde, kültürler ya da onların farklı yaşam sistemleri ve süreçleri arasındaki farklılıklar, farklı çevre uyumları ve o çevreyi paylaşmanın arzu edilir ve gerekli olması yatmaktadır.¹⁵⁵ Erdoğan, “kültürlerarası iletişimi kültürel birimler arası olan iletişim şeklinde açıklamaktadır. Buna bağlamda kültür bir birim olarak görüldüğünde ve bu birimlerin içine de kültürü üreten insanlar yerleştirildiğinde farklı kültürel birimler arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yürütülmesini sağlayan kültürlerarası iletişim olgusu fark edilmektedir.”¹⁵⁶ Diğer iletişim süreçlerinden farklı olarak sadece kültürler arasındaki iletişim üzerine yoğunlaşan bu kavram, farklı kültürlerden insanların ortak değerler ürettiği sembolik bir süreç olarak açıklanmaktadır.¹⁵⁷ Kültürlerarası iletişim sürecini açıklamaya

¹⁵² Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 55

¹⁵³ Özdemir, **a.g.m.**, s. 34-35

¹⁵⁴ Fred L. Casimir, Nobleza C. Asuncion-Lande, “Kültürlerarası İletişimi Yeniden Düşünmek: Kavramsallaştırma, Paradigma İnşası ve Metodolojik Yaklaşımlar”, (Çev. Engin Sarı), **Folklor/Edebiyat**, 2003, sayı: 33, s. 28-34

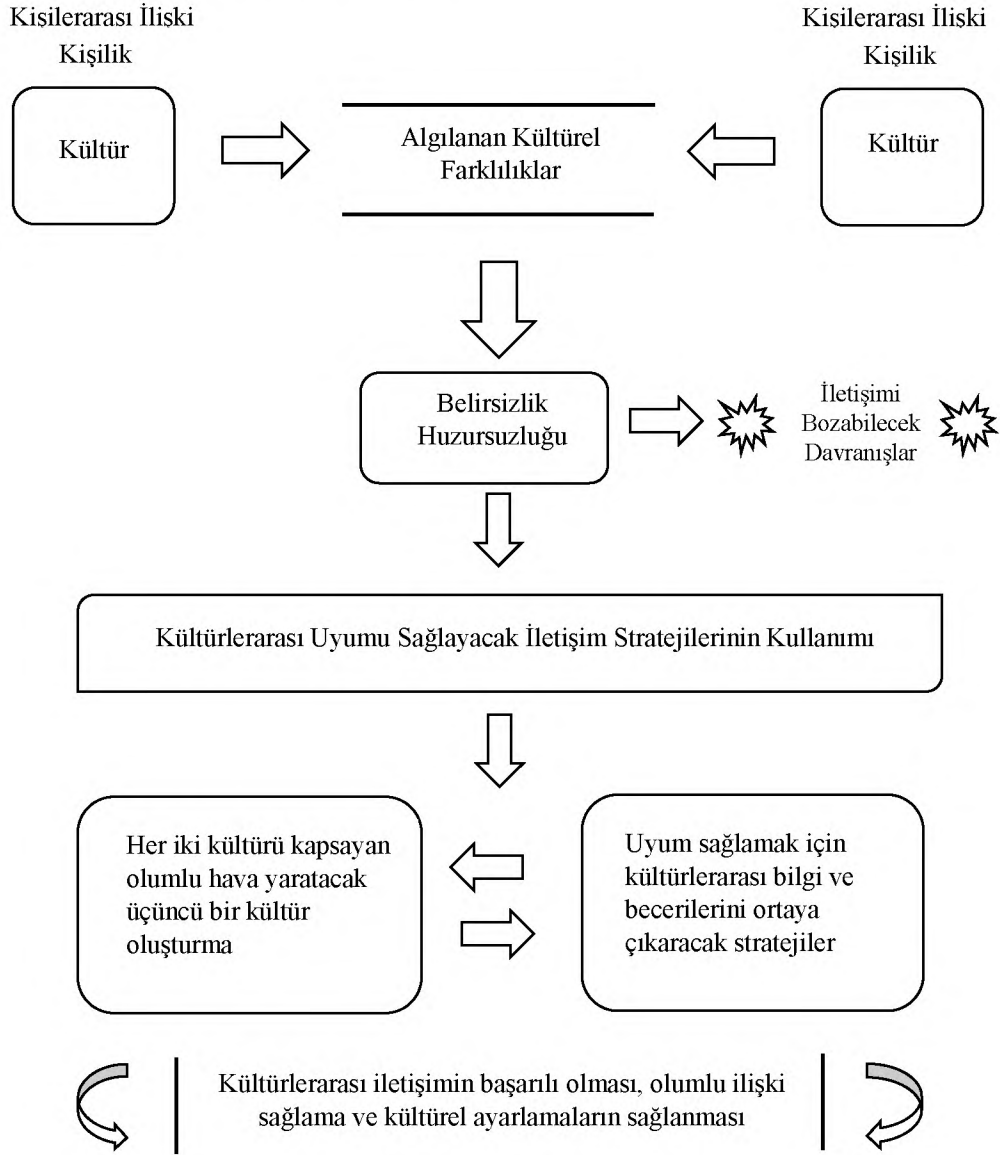
¹⁵⁵ Casimir, Asuncion-Lande **a.g.m.**, s. 28

¹⁵⁶ Soydaş, **a.g.e.**, s. 12

¹⁵⁷ Soydaş, **a.g.e.**, s. 12

yönelik çok sayıda model ve bileşen bulunmaktadır. Kültürlerarası iletişim sürecinin ögeleri ve bu sürecin nasıl gerçekleştiği Şekil 2.1.'de verilmiş olup bu sürecin “farklı kültürel ortamda bulunan iki birey arasındaki iletişime” etki eden bileşenleri de Tablo 2.1.'de verilecektir.

Şekil 2. 1. Kültürlerarası İletişim Süreci

Kaynak: Dodd, 1998, s.7: Akt. Soydaş, a.g.e., s. 12

Tablo 2. 1. Kùltùrlerarası İletişim Süreci Bileşenleri

BİLEŞEN	KAPSAMI
Gönderen-Alıcı-Gönderen Döngüsel İlişkisi	Etkileşimde bulunanların her biri, kendi bireysel-psikolojik koşullarını ve kùltürlerinin sosyokùltürel niteliklerini, dillerini, sembollerini, algılama ve yorumlama kalıplarını kısaca kùltürel kodlarını iletişim sürecine katmaktadır.
İletişim Kanalları	Bilgi, kùltürel değere sahip kanallar ve duyular aracılığıyla bireye ulaşmaktadır. Her kùltürde belli iletişim kanalı ya da duyu ile alınan bilgiye gösterilen değeri ve inanç durumu farklılık gösterir.
İletişim Araçları; Sayısal (dijital) ve benzeşik (analog) iletişim	Yüz yüze iletişimde bilgi, büyük ölçüde benzeşik iletişim yoluyla alınırken küçük bir kısmı sayısal iletişim yoluyla alınır. Sayısal iletişimin sağlanmasında semboller etkiliyken enformasyon aktarımında dil gibi gösterge sistemleri etkilidir.
Mesajın Nitelikleri	Karşılıklı iletişimde mesajın niteliği kùltürel farklılıklar doğrultusunda belirlenmelidir.
Kùltürel Sistemler	Farklı enformasyon sistemine sahip her birey, iletişime sosyal ve kùltürel sistemin bir üyesi olarak katılmaktadır.
İletişimin İşlevleri ve Etkileri	Kùltürlerarası karşılaşmalarda her konuşma ve iletişim eylemi bilgi aktarmanın dışında başka görevleri de yerine getirmektedir. Aynı zamanda farklı kùltürlerde benzer iletişim davranışları istenen veya istenmeyen başka etkileri de beraberinde getirir.
Gönderme, Kodlama, Gösterge ve Anlam	İletişimde mesaj iletim şekli iki yoldan gerçekleşir. Birinci yol, gönderici tarafından alıcının açabileceği şekilde kodlanması ikinci yol ise mesajın doğrudan, kodlanmadan gönderilmesidir. İletişimde mesaj iletilirken anlamlar ve göstergeler karşı tarafın anlayacağı şekilde olmalıdır.

Kaynak: Kartarı, a.g.e., 2014, s. 56-61'den yararlanılarak tablolaştırılmıştır.

Kültürlerarası iletişim, farklı kültürel geçmişlere sahip insanların etkileşimleri içerir. Kültürlerarası alanlarda gezinmek esneklik, tevazu ve farkındalık gerektirir. Kültürlerarası iletişim, kültürün ve gücün iletişimsel boyutlarına değinen, kültür üzerine odaklı ve disiplinli bir iletişim çalışmasıdır. Küreselleşme, bağlamlar, ara metinler, performatiflik, kültürel mantık, güç dinamikleri, söylem farklılıkları kültürlerarası iletişime eleştirel bir bakış oluşturmaktadır.¹⁵⁸

“Pek çok yönden kültürlerarası iletişimin özü, insanların diğer kültürlerle nasıl uyum sağladıklarıdır. Bir kültürel sürecin içinde bireyin yaşadığı adaptasyonla ilgili kimlik sorunları oldukça karmaşıktır bu karmaşıklığı anlamak ise kültürlerarası iletişimin sınırlarından biridir.”¹⁵⁹ Farklı bir açıdan bakıldığında dilsel ve kültürel göreliliğin formülü kültürlerarası iletişimin merkezidir. Kültürlerarası iletişim kültürel farklılığa yaptığı vurgunun ötesinde bazı yaklaşımlar ekseninde şekillenir ve bu yaklaşımlar aracılığıyla hem özdeşleşir hem de diğer sosyal bilimlerden ayrılır.¹⁶⁰

Kültür ve iletişim kavramları ekseninde şekillenen kültürlerarası iletişim, “farklı kültürlerin ya da bir kültür içerisinde yer alan farklı alt kültürlerin üyeleri arasında gerçekleşen iletişimi”¹⁶¹ ifade etmektedir. Bu bağlamda kültürlerarası iletişim, farklı kültürel yapıları bulunan toplumlardaki farklılıkları incelemenin yanında aynı toplumun alt kültürlerini de incelemektedir.

Dil, iletişim ve kültür iç içe geçmiş durumdadır. Konuşma dili, kelimeler aracılığıyla insanların tutumunu, inançlarını, bakış açılarını ve deneyimlerini ifade ederek sosyal etkileşim içinde iletişim kurmaları için bir araç görevi görmektedir. Kültürel gerçekliği sembolize eden ve somutlaştıran dil, iletişim olmadan var olamaz ve dilin insanları sosyal etkileşime dâhil etmek için kültürlerarası iletişim sürecine ihtiyacı vardır.¹⁶²

¹⁵⁸ Lily A. Arasaratnam, “Defining and Communicating What “Intercultural” and “Intercultural Communication” Means to Us”, *Journal of International and Intercultural Communication*, 2014, s. 15

[Defining and Communicating What “Intercultural” and “Intercultural Communication” Means to Us: Journal of International and Intercultural Communication: Vol 7, No 1 \(tandfonline.com\)](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17513758.2014.944444) (Er: 21.02.2021)

¹⁵⁹ Milton J. Bennett, “Intercultural Communication: A Current Perspective”, 1998, s. 15

https://www.dominican-center.org/uploads/1/8/8/7/18876320/intercultural_communication.pdf (Er: 21.02.2021)

¹⁶⁰ Bennett, a.g.e., s. 15

¹⁶¹ Mutlu, a.g.e., 1994, s. 151

¹⁶² Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel, *Intercultural Communication: A Reader*, Wadsworth Publishing Company, (Thirteenth Edition), USA 2009, s. 271-272

Oskay Latince kökenli communication kelimesinin karşılığı olan iletişimi, “birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren ve bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, düşünce ve duygu bildirimi”¹⁶³ şeklinde tanımlamıştır. İletişim süreci sözlü ve sözsüz iletişim olarak iki şekilde gerçekleşmektedir.

2.1.1. Sözlü İletişim

Sözlü iletişimin kapsamında konuşma ve yazı dili vardır. Dil, bir kültüre ait özellikleri ve sembolleri yansıtmakla birlikte aynı zamanda toplumdaki bireylerin aynı tepkiyi gösterdiği simgelerden kurulu bir sistemi ifade etmektedir. Karşılıklı iletişim sağlandığı dil ve bir parçası olan simgeler kültür ekseninde şekillenir.¹⁶⁴ Sözlü iletişim, yazılı işaretler veya kelimeler aracılığıyla kurulan ilişkilerin varlığına dayanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde sözlü iletişim, ses ve kulak iletişimi ile gerçekleşir ve ilişkileri sürdürmek için bir araç görevi görür. En sağlıklı sözlü iletişim biçimi, teknoloji kullanılmadan aynı yer ve zamanda yüz yüze yapılan iletişimdir.¹⁶⁵

Bir kültüre mensup birey, çocukluk çağından itibaren uzun bir süreci kapsayan sosyalleşme evresi boyunca kazandığı kültürel kimliğini, toplum içindeki rollerini belirleyen dünya görüşünü ve inanç sistemini sözlü iletişim aracılığıyla öğrenmektedir. Sözlü iletişim biçimleri, iletişim sürecine katılan bireylerin kendi düşünce ve duygularını nasıl belirttiklerini, kendilerini sözlü olarak nasıl ifade ettiklerini, dili nasıl ve sözcükleri ne kadar sözlük anlamında kullandıklarını açıklayarak tanımlamaya çalışmaktadır. Knapp, sözcüklerin farklı kültürel yapılara özgü toplumdan topluma değişiklik gösteren bağlamsal anlamlara sahip olduğunu belirtmiştir. Bir kültürel yapıya mensup deneyim sahibi bireyler tarafından herhangi bir deneyimi bulunmayan farklı bir kültüre mensup bireye iletilmek istenen mesajın

¹⁶³ Ünsal Oskay, **İletişimin ABC’si**, Simavi Yayınları, İstanbul 1992, s. 15

¹⁶⁴ Soydaş, **a.g.e.**, s. 101-102

¹⁶⁵ Işıl Çobanlı Erdönmez, “İletişimin Döngüsel Süreci Bağlamında Sözlü İletişim”, **International Journal of Art, Culture Communication**, 2019, cilt: 2, sayı: 1, s. 90

anlaşılması zorlu bir süreci kapsamaktadır. Bu nedenle bütün insanlar için ortak olan deneyimlerin, farklı kültürlerde farklı sözel yapıda ifade edilmesi yanlış anlamalara sebep olmaktadır.¹⁶⁶

2.1.2. Sözsüz İletişim

Kültür temelde konuşulmayan, sözsüz bir olgudur. Çünkü kişinin kültürünün pek çok yönü, açık sözlü talimat veya ifade yerine gözlem ve taklit yoluyla öğrenilmektedir. İnsanların sözlü olmayan ipuçları, kişisel ve kültürel kimliklere işaret etmeye yardımcı olurken, aynı zamanda kişinin karşı karşıya kaldığı duruma bağlı olarak nasıl hissettiği hakkında mesajlar göndermeye yardımcı olmaktadır. Bu mesajlar, insanların duygularını ve tutumlarını, vücut hareketlerini, yüz ifadelerini, ses ve benzeri yöntemlerle ifade etmelerine olanak tanımaktadır.¹⁶⁷

İletişim bilimlerinde çok sayıda davranış biçimi anlamların iletilmesine yardımcı olmaktadır ve bu şekilde gerçekleşen anlam aktarımı genel olarak sözsüz iletişim olarak adlandırılır. Sözsüz iletişim genel itibarıyla, iletişim sürecinde bireyin çevresini kullanımı sonucunda ortaya çıkan, sözlü iletişim biçimlerinin dışında kalarak bireyin ürettiği ve gönderen ile alıcı için mesaj değeri taşıyan bütün uyarıcıları kapsamaktadır.¹⁶⁸

Sözsüz iletişim, belirli bilgilerin yanı sıra duyguyu da ifade etmektedir. Sözlü olmayan iletişim önemlidir. Çünkü iletişim davranışında bulunan birey bu mesaj sistemini tutumlarını, hislerini ve duygularını ifade etmek için kullanmaktadır. İnsanlar genellikle sözsüz ifade ettikleri iç durumlarıyla ilgili önemli yargı ve kararları, bilinçli ve bilinçsizce, kasıtlı veya kasıtsız olarak sözsüz iletişim yoluyla başkalarına aktarmaktadır. Örneğin, birinin sesinin titrediğini duymak ve ellerinin titrediğini görmek söyleyebileceklerine rağmen kelimelere ihtiyaç duymadan kişinin korkulu veya endişeli olduğu sonucuna varmak için yeterli olacaktır.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 165

¹⁶⁷ Samovar, Porter, McDaniel, **a.g.e.**, 2009, s. 293-294

¹⁶⁸ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 183

¹⁶⁹ Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel, **Communication Between Cultures**, Wadsworth Publishing Company, (Seventh Edition), Canada 2010, s. 244

Dinamik bir süreci kapsayan iletişim davranışı, kültür faktörünün etkisiyle farklı bir boyut kazanarak kültürler arası ortamın sağladığı koşullar çerçevesinde farklı biçimlerde gerçekleşmektedir. İletişim süreci içerisinde idrak ettiği her sembolü kendi kültürel kalıplara göre anlamlandırmaya çalışan birey, kendi kültüründe bir yere sahip olmayan, kullanmadığı herhangi bir kalıbı veya sembolü algılamamaktadır.¹⁷⁰

Farklı kültüre ait bireyler arasında oluşan iletişim, insanların birbirlerine duygularını, düşüncelerini, bilgilerini, geleneklerini aktardıkları bir alışveriş sürecini kapsamaktadır. Ancak farklı kültürel yapılara sahip bireyler iletişim davranışında bulunurken aynı inançları, değerleri ve davranış kurallarını paylaşmamaktadır. Bu durum beraberinde farklı kültürlerin bireyleri arasında kültürel farklılıklardan kaynaklanan kültürlerarası iletişim sorunlarını getirmektedir.¹⁷¹ Her toplumun kendine has kültürel bir yapısı vardır ve bu kültürel yapının parçası olan birey, alışık olmadığı kültürler arası ortamda iletişim kurarken bu sorunlarla çoğu zaman karşı karşıya gelmektedir.

2.2. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Öz olarak farklı kültüre sahip bireyler arasındaki anlam aktarımları şeklinde ifade edilen kültürlerarası iletişim kavramı kültürel farklılıkların bulunduğu iletişim ortamında devreye girmektedir. Söz konusu iletişim ortamının sınırlarını ise kültürlerarası iletişimi etkileyen faktörler çizmektedir. Bu faktörleri; değerler ve normlar, roller, etnomerkezcilik, belirsizlik ve kaygı, kalıp düşünceler ve ön yargılar şeklinde sıralamak mümkündür.

2.2.1. Değerler ve Normlar

Kartarı'ya göre, toplumlar kendilerine seçenek olarak sunulan düşünce, davranış ve durumlardan birini tercih ederek kendi değerlerini bu doğrultuda belirlemekte ve şekillendirmektedir. Diğerlerine göre tercih edilen fikir, duygu,

¹⁷⁰ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 47

¹⁷¹ Seçkin Özmen, **Kültürler Arası İletişim ve Sosyal Medya**, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, s. 11 <http://auzeftkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/kuliletisvesosyalmedyaau259.pdf> (Er: 11.003.2021)

davranış ve durum “değer” olarak adlandırılmaktadır. Toplum tarafından güncel koşullarda tercih edilen düşünce, durum ve davranışlar yükselen değer şeklinde ifade edilir ve belli dönemlerde toplum tarafından kabul görür. Öte yandan zaman içinde değişmesi uzun zaman alan ve yükselen değerlerin karşısında gücünü birdenbire kaybetmeyen değerler de vardır. Anadolu kültüründe bayrak, vatan, namus kavramları ve bu kavramları kapsayan değerler söz konusu türe örnek teşkil etmektedir.¹⁷²

Her kültürde doğru ya da yanlış olarak kabul edilen davranışlarla ilgili fikirler ve norm adı altında belli kurallara göre düzenlenen davranış modelleri mevcuttur. Normlar bir kültürün üyelerinin nasıl davranması gerektiğinin sınırını çizen kurallar şeklinde ifade edilmektedir.¹⁷³ Normlar, “gerek bünyesel ayrımları, gerekse uygulanabilme niteliklerine göre örfler (yasalar), âdetler ve sosyal alışkanlıklar olarak ayrılmaktadır. Örfler, âdetler ve sosyal alışkanlıklar kendi bünyeleri içinde örf, âdet, teamül, anane, töre, gelenek, görenek, moda gibi birtakım alt gruplara da sahiptir.”¹⁷⁴ Normlar yaygınlıklarına, işlevlerine ve sosyal değerlerine göre gruplara ayrılmalarının yanında aynı zamanda bölgesel oluşlarına ve sosyal sınıflarına göre de ayrılmaktadır.¹⁷⁵

2.2.2. Roller

Sosyal bilimlerde rol, bireyin grup içindeki yerine bağlı olarak bireyden beklenen davranış kalıpları şeklinde tanımlanır. Yaşamın belli alanlarında kültürden kültüre göre değişiklik gösteren roller aynı zamanda davranışsal beklenti modelleri olarak da tanımlanmaktadır. Birçok kültürde roller arasında keskin çizgiler vardır. Örneğin; Türk kültüründe babanın ve ağabeyin rolleri belli birtakım özellikler çerçevesinde şekillenir. Ailenin en küçük ferdi ile ilgili olarak ağabey ve babadan kesişen yönlerin yanında farklı davranışlar da beklenir. Babanın rolü olan koruma ve yardım etme görevleri ağabey için de aynı anlamı ifade ederken bu durum Kuzey Amerika ya da Orta ve Kuzey Avrupa kültürlerinde farklı şekilde gerçekleşmektedir.

¹⁷² Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 227-228

¹⁷³ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 228

¹⁷⁴ Sedat Veyis Ömek, **Türk Halkbilimi**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2000, s. 122

¹⁷⁵ Ömek, **a.g.e.**, s. 122

Bu bölgelerin sahip olduğu bireyci kültür anlayışından dolayı her kardeş kendinden sorumludur. Bu bağlamda kültürlerarası iletişimde herhangi bir sorunla karşılaşmamak adına belirli toplumsal statülere sahip bireylerin rollerini bilmek gerekmektedir.¹⁷⁶

Sosyal hiyerarşide, bireyler arasındaki farklılıkların rol ilişkileri üzerindeki etkisi kültürden kültüre değişir. Her kültürde rol ilişkilerine katılan bireyler arasındaki kimlik farklılıkları ilişkinin biçimini etkiler. Dolayısıyla gruptaki rol ilişkisine dâhil olan kişilerin, kişilik özellikleri ve rollerini nasıl oynadıkları tarafların pozisyonları ve rollerine göre daha önceliklidir. Bu nedenle hiyerarşik farklılık rol ilişkisi üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Bir örnek üzerinden açıklanacak olursa; eğer bir kültürde etkileşime katılan kişiler arasındaki ilişkinin seviyesi, kültürde oynadığı rolden ziyade hiyerarşik düzende yer aldığı konuma göre belirleniyor ise toplumun beklentisi olan ideal rolden sapmaya o derecede hoşgörüyü bakılır ya da bu sapma kabul edilir. Kültürlerarası iletişimde, rol ilişkilerinde karşılaşılan kültürel özellikleri tanımak ve anlamak, etkileşime katılan bireylere rol beklentilerine göre hareket etme fırsatı verecektir.¹⁷⁷

2.2.3. Etnomerkezcilik

Sosyal bilimler literatüründe etnomerkezciliğin doğası ve evrenselliği üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Etnomerkezcilik kavramı ilk kez 1906 yılında Sumner tarafından “kişinin kendi grubunun her şeyin merkezinde olduğu ve diğerlerinin hepsinin ona göre ölçeklendirildiği ve derecelendirildiği görüşün teknik adı”¹⁷⁸ şeklinde tanımlanmıştır.

Neuliep ve McCroskey ise bu kavram ile bağlantılı olarak, “etnomerkezcî bireylerin iç grubu dış gruplardan daha üstün gördüğünü ve davranışsal olarak dış

¹⁷⁶ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 236

¹⁷⁷ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 236-237-238

¹⁷⁸ James W. Neuliep, “The Relationship among Intercultural Communication Apprehension, Ethnocentrism, Uncertainty Reduction, and Communication Satisfaction during Initial Intercultural Interaction: An Extension of Anxiety and Uncertainty Management (AUM) Theory”, **Journal of Intercultural Communication Research**, 2012, Cilt:41, sayı:1, s. 5

grup üyeleriyle rekabet ederken ve hatta belki de onlarla savaşırken iç grup üyeleriyle işbirliğine dayalı ilişkiler geliştirdiği”¹⁷⁹ yönünde bir görüşe sahiptir.

Etnomerkezcilik öz olarak “bilinç dışı bir şekilde diğer grupları kendi grubunun bakış açısından değerlendirmek ve değerlendirmede kendi normlarını standart olarak kabul etmek eğilimi”¹⁸⁰ şeklinde tanımlanabilir. Kültürlerarası iletişim sürecinde önemli bir yere sahip olan etnomerkezcilik, bireyin kendi grubunu diğer gruplardan üstün görme düşüncesini ortaya çıkarmakla birlikte aynı zamanda bireyin yabancı gruplardan uzaklaşması ve onları daha aşağı değerde görmesidir.¹⁸¹

Kültürün ürettiği güçlü grup kimliği ya da bağlılık duygusu şeklinde ifade edilen etnomerkezcilik, kişinin kendi kültürünü diğer kültürlerden üstün görme eğilimine yol açmaktadır. Etnomerkezcilik, kişinin kültürlenmesinden kaynaklanır. Söz gelimi, birey sadece ABD kültürel yönelimine maruz kaldıysa, muhtemelen ülkesinin dünyanın merkezi olduğu fikrine kapılır ve dünyanın geri kalanını ABD kültürü perspektifinden görme eğiliminde olur.¹⁸²

2.2.4. Belirsizlik ve Kaygı

Farklı kültürel geçmişlere sahip insanlarla etkileşimde bulunmak birçok birey için alışılmadık bir durumdur. Bu durumu belirleyen ana faktörler belirsizlik ve kaygıdır. Daha önce yaşanmamış yeni bir durumla karşılaşmanın ilk psikolojik sonucu güvensizlik duygusudur. Söz konusu bu yeni durumla başa çıkmanın en sağlıklı yolu ise durumla ilgili bilgi sahibi olmak yani belirsizliği ortadan kaldırmak ve kaygıyı azaltmaktır.¹⁸³

Kültürler arası herhangi bir iletişimde en az bir kişi yabancıdır. Yabancılar, etkileşim süreci esnasında kendilerine ne olacağını bilmediklerinde veya kendilerini neyin beklediğini anlamadıklarında kaygılı ve belirsiz hisseder. İnsanlar, endişeli ve kararsız hissettiklerinde bu duyguyu azaltmak için tahmin edilebilecek belirli davranışlarda bulunur. Gudykunst kültürlerarası uyumda ilişkilerin temelinde

¹⁷⁹ Neuliep, **a.g.m.**, s. 5

¹⁸⁰ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 238

¹⁸¹ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 238

¹⁸² Samovar, Porter, McDaniel, **a.g.e.**, 2009, s. 13

¹⁸³ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 240

belirsizlik özelliğinin yattığını vurgulamıştır. Aynı zamanda, ilk etkileşimlerde mevcut olan belirsizlik miktarının seviyesi düşük olmaz ise, karşılıklı iletişimin büyük olasılıkla gerçekleşmeyeceğini ifade etmiştir.¹⁸⁴

Belirsizlik; başkalarının davranışlarını, duygularını, tutumlarını veya değerlerini tahmin edememe veya açıklayamama durumu anlamına gelmektedir. Kaygı ise ne olabileceği konusunda tedirgin, gergin, endişeli veya endişeli olma hissini ifade eder. Duygusal bir tepkidir ve belirsizlik kadar bilişsel bir tarafı yoktur. Belirsizlik, başkalarının davranışlarını tahmin edememe durumundan kaynaklanırken kaygı olumsuz sonuçların öngörülmesinden kaynaklanır.¹⁸⁵

2.2.5. Kalıp Düşünceler ve Ön Yargılar

Bireylerin aşına olmadığı kendilerine yabancı kültürler ve bu kültürlerin üyeleri hakkında, o kişilerle karşılaşmadan önce var olan düşünce ve yargıları iletişim sürecini etkilemektedir. Bireyin bir millet hakkında kafasında var olan izlenim, milletle ilgili ilk olarak aklında beliren ve milletle ilişkilendirilen her şeyi kapsayan bir düşünce şeklinde ortaya çıkmaktadır. Birey sosyalleşme sürecinde diğer uluslar ve o ulusların kültürleri ile ilgili ayırt edici özellikler hakkında fikir sahibi olur. Bireyin bu sürede edindiği kalıp düşünceler, zihninde söz konusu ulus ya da kültürle ilgili bir resim çizmesine sebep olur. Genel olarak, her olay ya da konu başka bir ulus hakkında izlenim sahibi olunmasına katkıda bulunabilir. Çoğu zaman izlenimler, ulusların ve kültürlerinin bazı belirgin özelliklerine dayanmaktadır.¹⁸⁶

Öte yandan kalıp düşünceler ve ön yargı arasında paralel olarak ilerleyen bir ilişki vardır. Bu ilişkinin temelini, ön yargılı düşüncenin kalıp düşünceden kaynaklanması oluşturmaktadır. Ön yargı, birtakım yanlış ve sert klişeler nedeniyle başkalarına karşı oluşan olumsuz tutumu ifade etmektedir. Ön yargılı davranış örnekleri arasında mantık dışı hoşlanmama ve nefret duyguları sayılabilir. Her ülkenin diğeri hakkında edindiği kalıp düşünceler ve ön yargılar vardır. Bu

¹⁸⁴ Robert B. Reed, "Anxiety and Uncertainty Management in Intercultural Communication", **Communication Theory and Worldview Spring Arbor University**, 2004, s.3
<http://rbreed.com/essays/com504-07-reed-theory.pdf> (Er: 14.03.2021)

¹⁸⁵ William B. Gudykunst, Young Yun Kim, **Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication**, The McGraw-Hill Companies, (Third Edition), USA 1997, s. 14

¹⁸⁶ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 243

düşünceler bireylerin ülkelere ettiği seyahatler ve bu süreçte kültürlerini tanıma aşamasından sonra doğru veya yanlış olarak edindiği deneyimler sonucunda oluşur. Bazı durumlarda bir kültürü tanımadan oluşan kalıp düşünceler her zaman olumsuz olmamaktadır. Açıkçası bir kültür için olumsuz düşüncelerin var olması tercih edilmediği gibi olumlu kalıp düşüncelerin varlığı da istenmemektedir. Çünkü birey olumlu düşüncelerinden kaynaklı olarak beklenti içerisine girer ve beklentisi karşılanmayan bireyin kültürel şok yaşama olasılığı artar.¹⁸⁷

Kültürlerarası iletişim genel itibariyle yabancı kültürleri tanıma ve anlama dolayısıyla o kültürlerin insanları, değerleri ve yaşam biçimleri üzerinde kontrol mekanizmaları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kültürlerarası iletişim; ortak anlayış, birlikte barış içinde yaşama, demokratik bir toplum olma, karşılıklı bağımlılık, modernleşme ve çağdaşlaşma süreçlerinin bir parçasıdır ve bu süreçlere hizmet etmektedir.¹⁸⁸ Kültürlerarası iletişim, farklı kültürel birimlere sahip insanlar arasındaki faaliyetleri irdelemekle birlikte aynı zamanda çalışma alanına fayda sağlayan birtakım kuramlara da sahiptir.

2.3. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KURAMLARI

Kültürler arası farklılıklar maddi ve manevi değerler doğrultusunda kolaylıkla belirlenebilirken bu farklılıkların hangi ölçüde ve neden kaynaklandığını bulmak oldukça zorlu bir süreci kapsamaktadır. Dolayısıyla kültürel farklılıkları ve benzerlikleri karşılaştırmak ve elle tutulur sonuçlara ulaşmak için belirli bir rota çizilmesi gerekmektedir. Bu noktada kültürler arası iletişim ortamında meydana gelen ve kültürler arasındaki farklılıklar ile kültürel çeşitliliği ortaya koymak amacıyla oluşturulan kültürlerarası iletişim kuramları oldukça etkili bir rol üstlenmektedir. Bu kuramlardan Edward T. Hall'ün Enformasyon Sistemleri Kuramı'na, Florence Kluckhohn ile F. L. Strodbeck'in Değer Yönelimleri Kuramı'na ve Jürgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı'na Tablo 2.2'de

¹⁸⁷ Soydaş, a.g.e., s. 138

¹⁸⁸ İrfan Erdoğan, *İletişimi Anlamak*, Erk Yayınevi, (2. Baskı), Ankara 2005, s. 155

değininilecektir. Çalışmanın kapsamını oluşturan Geert Hofstede'in Kültürel Boyutlar Kuramı ise üzerinde detaylı bir şekilde durularak açıklanacaktır.¹⁸⁹

Tablo 2. 2. Kültürlerarası İletişim Kuramları

KURAM	KURAMCI	AMACI	KAPSAMI
Enformasyon Sistemleri Kuramı	Edward T. Hall	İnsan etkinliklerini on ana mesaj sistemine ayıran Hall, bu mesaj sistemlerini kullanarak “insan biyolojisi her bir enformasyon sistemini nasıl etkiliyor? hangi sistem kendisi tarafından kullanılıyor? ve hangi sistem kültürün bütününe uyum sağlıyor?” sorularının cevabını bulmayı amaçlamıştır.	* Etkileşim Sistemi * Toplumsal Yaşam * Geçimini Sağlama * İki Cinsiyetlilik * Mekân Kullanma * Zamanı Kullanma * Öğrenme * Oynama * Savunma * Maddeden Yararlanma
Değer Yönelimleri Kuramı	Florence Kluckhohn F. L. Strodtbeck	“İnsanların ortak sorunlarının çözümüne yönelik ve insan etkinliklerini yöneten temel ilkeleri saptamak ve insan davranışlarını anlamaktır.”	* İnsan-İnsan Yönelimi * İnsan-Doğa Yönelimi * Zaman Yönelimi * Etkinlik Yönelimi * İlişkisel Yönelim
İletişimsel Eylem Kuramı	Jürgen Habermas	“Kurama göre insan yaşamındaki eylemler iki temel kategoriye ayrılır. Söz konusu kategorilerin temelinde doğadan ve insanlardan yararlanabilmek için onlara egemen olunması ve iletişimde başlangıçta var olan belirsizlik durumunu ortadan kaldırmayı amaçlayan ikna edici bir tartışma yaratılması gerektiği yatmaktadır.”	* Amaçsal-Ussal Eylemler * İletişimsel Eylemler

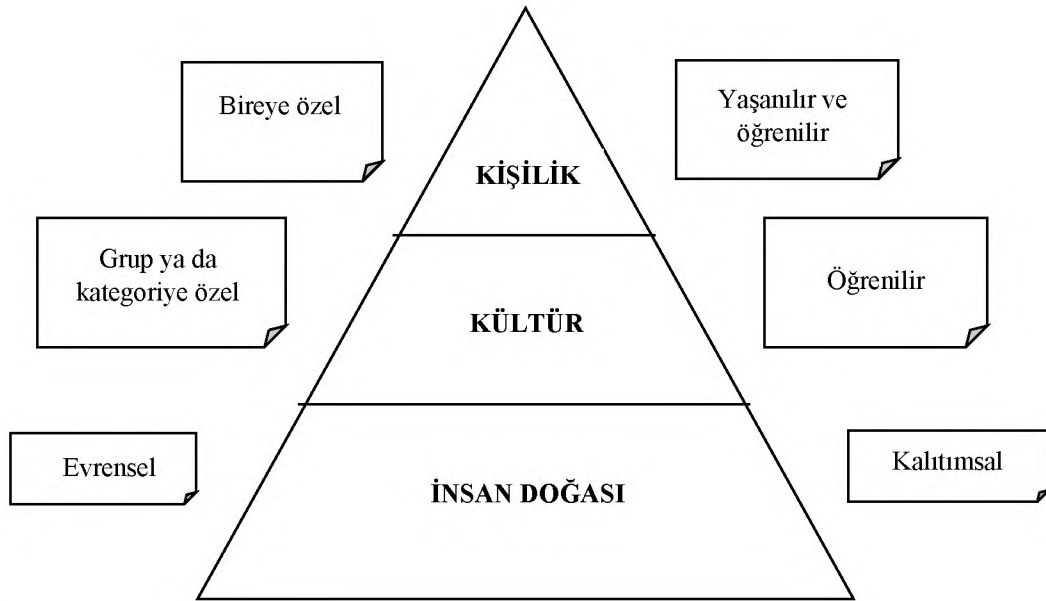
Kaynak: Kartarı, a.g.e., 2014, s. 75-134'den yararlanılarak tablolaştırılmıştır.

¹⁸⁹ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 73-75

2.3.1. Kültürel Boyutlar Kuramı

Hofstede, bireyin doğumundan itibaren öğrendiği bütün değerler beyinde yer ettikten sonra var olan bilgilerin farklı bir tarzla değiştirilmesinin zor olacağını belirtmiştir. Çünkü mevcut olanı değiştirmek her zaman yeniden öğrenmekten daha zordur. Söz gelimi bilgisayar programları gibi insanların da belli düşünme, duyma ve muamele etme yöntemleri zihni programlamaya bağlıdır. İnsan, bilgisayarlardan farklı olarak programlanamaz ancak zihni programı davranış biçimini önceden etkilemektedir. Söz konusu zihni programlama süreci ailede başlar ve sosyal hayatını oluşturan okul, işyeri, arkadaş grupları ve evlilik etkenleriyle devam eder. Bu nedenle farklı toplumsal çevrelerde yetişen bireylerin zihni yazılımları da farklılık gösterir. İnsan zihni yazılımını yaratan 3 düzeyin kişilik, kültür ve insan doğası olduğundan bahseden Hofstede, zihni yazılımın kültürden ayrı olarak bir anlam ifade etmeyeceğinin altını çizmektedir.¹⁹⁰

Şekil 2. 2. İnsan Zihni Yazılımını Yaratan 3 Düzey

Kaynak: Kartarı, a.g.e., 2014, s. 94

Her insan, yaşamı boyunca öğrenilen düşünme, duygu ve potansiyel davranış kalıplarını taşır. Bilgisayarların programlanma şekline benzer bir biçimde bu tür düşünme, hissetme ve hareket etme kalıpları zihinsel programlar veya zihni yazılımlar olarak bireye doğumundan itibaren kodlanır. Kültür, bu tür zihinsel

¹⁹⁰ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 93-94

yazılımlar için geleneksel bir araçtır. Bilgisayarlar yazılımları gibi kültür de insanlar için zihinsel bir yazılım olarak çalışır ve duygu, düşünme ve hareket etme biçimlerinin oluşmasında önemli bir rol oynar. Kişinin zihinsel programlarının kaynakları, kişinin büyüdüğü ve yaşam deneyimlerini topladığı sosyal çevrede kazanılır.¹⁹¹

Kültürün her insanın hayatı boyunca öğrendiği düşünme, hissetme ve olaylara yaklaşım biçimi olduğunu belirten Hofstede, 50’den fazla ülkenin vatandaşları içeren bir araştırma yürütmüştür. Araştırma kapsamında uluslararası ölçekte faaliyet gösteren IBM şirketinin çalışanlarına anket uygulamış ve örneklem olarak sadece o ülkenin vatandaşı olanları seçmiştir. IBM şirketinin yerli çalışanları üzerinde yaptığı bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda da kültürlerarası iletişimde önemli role sahip olan “kültürel boyutlar kuramını” ortaya atmıştır.¹⁹² Geert Hofstede’in kültürel dünya görüşlerinin sınıflandırılması amacıyla geliştirdiği kültürel boyutlar kuramı; güç aralığı (power distance), bireycilik/ortaklaşa davranışçılık (individualism-collectivism), erillik/dişillik (masculinity-femininity), belirsizlikten kaçınma (uncertainty avoidance) boyutlarıyla açıklanmaktadır.¹⁹³

2.3.1.1. Güç Aralığı (Power Distance)

Hofstede’in kültürel farklılık boyutlarından biri olan ve güç aralığı ya da güç mesafesi olarak ifade edilen bu boyut, “bir ülkenin kurum ya da kuruluşlarının daha az güce sahip üyelerinin güç dağılımdaki eşitsizliği kabul etme derecesi”¹⁹⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Güç aralığı boyutu, insan topluluklarının güç ve yönetimden uzak üyelerinin değerlendirilmesiyle açıklanmaktadır. Gücün ve iktidarın nasıl ve hangi tarzda paylaşıldığı ise güçlü ve yönetime daha yakın üyelerin davranışları ve bakış açıları doğrultusunda ortaya konmaktadır. Hofstede, insan toplulukları arasındaki ast üst ilişki üzerine kurulu hiyerarşik düzene güç aralığı boyutu aracılığıyla bir çerçeve çizmeye çalışmış, kültürler arasında var olan güç aralığı farklılıklarının nedenlerini

¹⁹¹ Geert Hofstede, *Cultures and Organizations: Software of the Mind*, s. 1-2

<http://homecont.ro/pitagora/Hofstede-4-dimensiuni.pdf> (Er:18.03.2021)

¹⁹² Kartarı, *a.g.e.*, 2014, s. 101

¹⁹³ E. Nezih Orhon, *İletişim Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Yayını, (Ed. Ufuk Eriş, E. Nezih Orhon), Eskişehir 2012, s. 169

¹⁹⁴ Kartarı, *a.g.e.*, 2014, s. 105

bazı faktörlere dayandırmıştır. Bu faktörlerin; ülkelerin coğrafi genişliği (ülke ne kadar genişse güç aralığı o kadar düşük), nüfusu (nüfus ne kadar çok ise güç aralığı o kadar yüksek) ve refah düzeyi (refah düzeyi ne kadar yüksekse güç aralığının o kadar düşük) olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁵

Bir ülkenin insanları tarafından toplumda normal olarak kabul edebilecekleri eşitsizlik derecesi şeklinde açıklanan güç aralığı, toplum üyelerinin güç dağılımındaki hiyerarşik düzeni nasıl algıladıklarıyla ve bireylerin gücün eşitsiz dağılımını kabul etme seviyesiyle ilgilidir. Güç aralığının yüksek olduğu toplumlarda hiyerarşi varoluşsal eşitsizlik anlamı taşımaktadır. Bu bağlamda gücün kurumsallaştırdığı toplumlar güç aralığının yüksek olduğu kültürü ifade ederken güç farklılıklarını azaltmaya çalışan toplumlar güç aralığının düşük olduğu toplumu ifade etmektedir.¹⁹⁶ Hofstede kültürel boyutlar üzerine yaptığı araştırmada Avusturya, Danimarka, İngiltere, Almanya, ABD, Norveç gibi ülkelerin düşük güç aralığına Meksika, Hindistan, Brezilya, Yunanistan, Fransa ve Türkiye gibi ülkelerin ise yüksek güç aralığına sahip olduklarını tespit etmiştir.¹⁹⁷

2.3.1.2. Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık (Individualism – Collectivism)

Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık, insanın toplumsal gruplarla arasındaki ilişkinin anlamsal çerçevesiyle ilgilenen kültürel boyutlar kuramının ikinci boyutudur.

Hofstede bu kültürel boyutu, “toplumun çıkarlarının onu oluşturan bireylerin çıkarlarından üstün tutulduğu kolektivist kültürler ve bireyler arasındaki bağların gevşek olduğu, bireyin sadece kendisi ve yakın aile üyelerinin belli bir yaşa gelene kadar sorumluluğunu ve bakımını üstlendiği bireyci kültürler”¹⁹⁸ olarak iki uç nokta şeklinde betimlemektedir. Ortaklaşa davranışçılık (kolektivizm) sıkı toplumsal çerçeveleri anlatmaktadır. Ortaklaşa davranış biçimini benimseyen toplumların bireylerinde kendi kümelerini diğer kümelerden ayrı tutma düşüncesi hâkim olmakla birlikte üyelerine yaklaşım biçimleri korumacıdır ve bunun karşılığında beklenen

¹⁹⁵ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 105

¹⁹⁶ Ali Rıza Terzi, “Üniversite Öğrencilerinin Güç Mesafesi ve Belirsizlikten Kaçınma Algıları Üzerine Bir Araştırma”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2004, cilt:4, sayı:2, s. 68

¹⁹⁷ Samovar, Porter, McDaniel, **a.g.e.**, 2010, s. 203-204

¹⁹⁸ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 112-113

davranış sadakattir. Ortaklaşa davranışçı kültürlerin temelinde toplumların üyelerini dışsal-toplumsal baskıyla kontrol etme durumu ve üyelerin grubun iradesini belirleyen inanç ve davranışları yatmaktadır. Ortaklaşa davranışçı kültürlerde bireyin gruba ahenkli uyumu ön plandayken bireyci kültürlerde ise bireyin kendine duyduğu saygı ön plandadır. Söz gelimi hemşerilik kavramının her kesimden insan için aynı anlamı ve değeri taşıdığı Türk toplumu ortaklaşa davranmayı önde tutan bir kültürün ürünüdür.¹⁹⁹

2.3.1.3. Erillik/Dişillik (Masculinity - Femininity)

Kültürel farklılıkları ortaya çıkarmak için toplumları birçok nokta üzerinden değerlendirmek, birbirine yakın kültürler arasındaki farklılıkların daha net anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda kültürler arası farklılıkların ortaya konması açısından, bireylerin davranışları üzerinde etkili olan rollere odaklanan Erillik\Dişillik boyutu oldukça önemlidir.

“Erillik”, “cinsiyete dayalı rollerin birbirinden ayrıldığı; erkeklerin kararlı, sert ve maddi yönelimli, kadınların alçakgönüllü, duyarlı oldukları ve yaşam kalitesine önem verdikleri kültürleri “dişillik”, cinsiyete dayalı rollerin birbiriyle kesiştiği, kadınların ve erkeklerin alçakgönüllü, duyarlı oldukları ve yaşam kalitesine önem verdikleri kültürleri”²⁰⁰ ifade etmektedir.

Her toplum birçok davranışı kadın veya erkeğe özgü roller şeklinde algılayıp bu doğrultuda hareket etse de davranışları uygulayan cinsiyet ve davranışın uygulanış biçimleri toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Toplumlar biyolojik farklılıklar nedeniyle erkek ve kadın şeklinde ayrılırken odaklanılması gereken konu önceden belirlenmiş sosyal ve kültürel roller olduğunda ise eril-dişil toplumlar olarak ayrılmaktadır.²⁰¹ Hofstede’e göre dişil kültür yapısının göstergeleri, bir toplumda insanlar arası ilişkilere ve insana verilen değerin önemli olması, başkalarına karşı duyarlılık, halden anlama ve benzeri insancıl değerlerdir. Eril kültür

¹⁹⁹ A. Selami Sargut, **Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim**, İmge Kitabevi Yayınları, (4. Baskı), Ankara 2015, s. 185

²⁰⁰ Kartan, **a.g.e.**, 2014, s. 119

²⁰¹ İlker Hüseyin Çarıkçı, Gaye Atilla, “Erillik/Dişillik Boyutunun Empatik Beceri İle İlişkisi”, **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 2009, s. 54

yapısında ise, insana verilen önemden ziyade atılganlık, para elde etme ve materyalist eğilimler hâkimdir.²⁰²

Hofstede'in araştırmasına bakıldığında İrlanda, Filipinler, Yunanistan, Venezuela, Avusturya, Japonya, İtalya ve Meksika gibi ülkeler eril kültür niteliklerini barındırırken İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka ve Hollanda gibi ülkeler dişil kültür niteliklerini barındırmaktadır. Türkiye'nin kültür yapısı erillik\dişillik üzerinde değerlendirildiğinde ise dişil kültür özelliklerini taşıdığı sonucuna varılmıştır.²⁰³

2.3.1.4. Belirsizlikten Kaçınma (Uncertainty Avoidance)

Bireylerin bulundukları ortama göre değişkenlik gösteren duygu durumuna odaklanan belirsizlikten kaçınma boyutu, "bir toplumda veya grupta bireylerin bilinmeyen bir gelecek karşısında belirsizlikten kaynaklı stres seviyesi"²⁰⁴ ile ilgilidir.

Birey, yeterli ölçüde bilgi aktarımı sağlanmadığında ya da bilginin açık olmadığı ve hızlı bir biçimde değişimlerin gerçekleştiği ortamlarda belirsizlik durumuyla karşı karşıya kalmakta ve ortama uyum sağlama sürecinde zorlanmaktadır. Belirsizlikten kaçınma boyutu, grup üyelerinin belirsiz ya da tam anlamıyla açıklanmamış durumlara ne ölçüde uyum sağlayabileceğini gösteren yapısal ve zihinsel modelleri içermektedir. Belirsizlikten kaçınma seviyesi yüksek ve düşük olan kültürlerde; toplum yaşantısını organize eden resmi kuralların ve kontrol sistemlerinin çeşitliliği, standart prosedür ve planlar, uzmanlık ve kariyer sürekliliğine verilen önem, bireylerin risk alma eğilimleri, çoğunluğun düşünce yapısından farklı olan davranış biçimlerine anlayış gösterme derecesi kültürel farklılıkları meydana getirmektedir.²⁰⁵

²⁰² Sargut, **a.g.e.**, s. 175

²⁰³ Samovar, Porter, McDaniel, **a.g.e.**, 2010, s. 205-207

²⁰⁴ Geert Hofstede, **Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations**, Sage Publications, (Second Edition), USA 2001, s. 29

²⁰⁵ Ünsal Sıgır, Mehmet Tıgılı, "Hofstede'in "Belirsizlikten Kaçınma" Kültürel Boyutunun Yönetmel-Örgütsel Süreçlere ve Pazarlama Açısından Tüketici Davranışlarına Etkisi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 2006, cilt:21, sayı:1 s. 331-332

Kültürden kültüre değişkenlik gösteren belirsizlikten kaçınma durumunun derecesi, bireylerin iletişim sürecinde duygusal, huzursuz, aktif ve saldırgan davranışlar sergilediği kültürlerde yüksektir. Öte yandan belirsizlikten kaçınma derecesinin düşük olduğu kültürlerde ise bireylerin davranışları sakin ve kontrollüdür. Açık olmayan, anlaşılamayan durumları azaltmayı amaçlayan belirsizlikten kaçınma davranışları, bireyin davranışı dışardan nasıl algıladığıyla ilgilidir. Bu nedenle kültürlerarası iletişimde bireyin, farklı kültürden bireylerin davranışlarını değerlendirirken kendi kültürünü kıstas almadan yorumda bulunması gerekmektedir.²⁰⁶

Hofstede'in araştırmasına göre "Singapur, Danimarka, İsveç, Hong Kong, Kanada, İngiltere, A.B.D. gibi ülkelerin düşük düzeyde belirsizlikten kaçınma eğilimi içerisinde oldukları saptanırken Türkiye, Yunanistan, Portekiz, Belçika, Japonya, Fransa gibi ülkelerin ise yüksek düzeyde belirsizlikten kaçınma eğilimine sahip oldukları"²⁰⁷ sonucuna varılmıştır.

Geçmişte insan grupları arasındaki kültürel farklılıkların sebebini etnik temellere dayandıran düşünürler, zamanla kültürlerarası iletişim ortamında meydana gelen bu farklılıkları pek çok yönden irdeleyen kuramlar ve modeller üzerinde çalışmalar yürütmüştür. Bu amaç doğrultusunda çalışmalar yürüten düşünürlerden biri olan Hofstede, kültür soğanı modeli ile kültürel farklılıkları 4 belirleyici kültür ögesi ekseninde açıklamaktadır.²⁰⁸

2.3.2. Kültür Soğanı Modeli

Geert Hofstede tarafından geliştirilen ve en önemli kültür modellerinden biri olarak sayılan kültür soğanı modelinin içeriğinde bulunan tanıma göre kültür, tıpkı bir soğan gibi iç içe geçmiş farklı katmanlardan oluşmaktadır. Dış katman daha yüzeysel unsurlardan oluşurken iç katmanlara inildikçe kültürü oluşturan etmenlerin

²⁰⁶ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 125

²⁰⁷ Sait Gürbüz, Dursun Bingöl, "Çeşitli Örgüt Yöneticilerinin Güç Mesafesi, Belirsizlikten Kaçınma, Eril-Dışıl ve Bireyci-Toplulukçu Kültür Boyutlarına Yönelik Eğilimleri Üzerine Görgül Bir Araştırma", **Savunma Bilimleri Dergisi**, 2007, cilt:6, sayı:2, s. 72

²⁰⁸ Kartarı, a.g.e., 2014, s. 95

ayrıntılara ulaşılmaktadır.²⁰⁹ Kùltürler arası farklılıkları sınıflandırmak amacıyla birbiriyle bağlantılı şekilde dört kategoriden oluşan bu modelde semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerler terimleri soğan kabuğu temsili kullanılarak ortaya konulmuştur. Hofstede, farklı sosyal ortama sahip bireyin davranışlarının diğerlerinden farklı olmasının nedenini kùltür unsurlarının nasıl kullanıldığına ve yorumlandığına bağlı olduğunu belirtmiş ve bu farklılıklara sebep olan değişkenleri kùltür soğanı modeli ile açıklamıştır.²¹⁰ Bir soğanın katmanları gibi üst üste ve iç içe sıralanan bu modelin en üst kabuğunda semboller, sonraki kabuklarında kahramanlar, en altta kalan kabuklarında ise ritüeller yer almakta soğanın merkez kısmında da değerler bulunmaktadır.²¹¹

Bu model ile ortaya konulan temel düşünce, kùltürün yazılı olmayan sosyal yaşam kuralları ile bireyleri yapılandırarak ayırt edici özelliklerini zihinsel bir veri programlaması aracılığıyla saptamasıdır. Modeli açıklamak için soğan kabuğu temsili kullanılması nereden ise toplumdaki yazılı olmayan kuralların kùltürden farklı boyutlarda etkilenmesidir. Modele göre kùltürün yüzeysel unsurlarını ritüeller, semboller ve kahramanlar katmanları oluştururken kùltürün çekirdeğini değerler oluşturmaktadır. Değerler, bireyin bilinçsizce oluşturduğu iyi-kötü, güzel-çirkin, normal-anormal, akılcı-mantıksız gibi davranış kalıplarına dayanmaktadır. Ritüeller, semboller ve kahramanlar ise bireyin toplumsal yapı içerisinde deneyimlediği öğrenilmiş alışkanlıkları içermektedir.²¹²

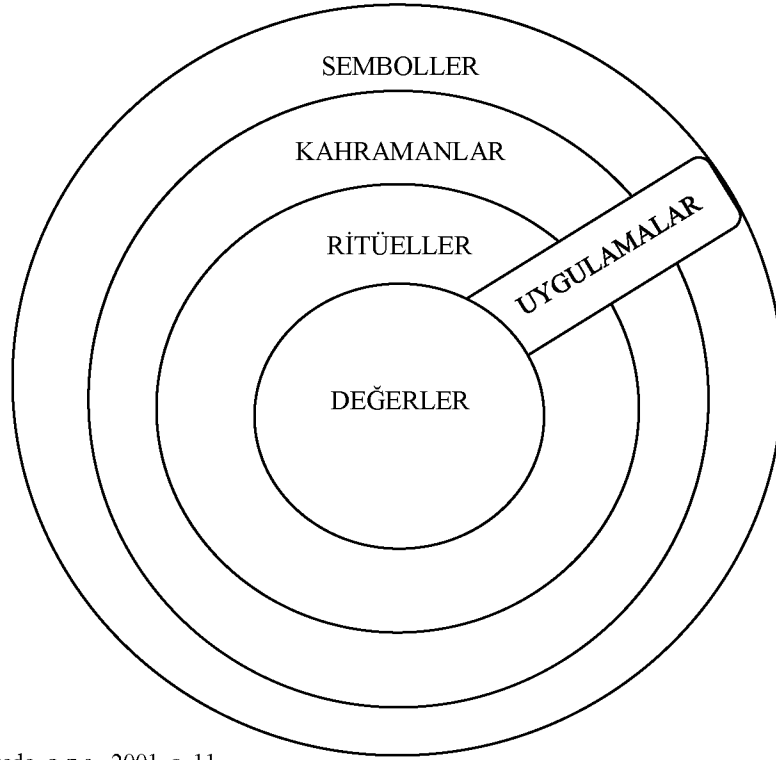
²⁰⁹ Eylem Şentürk Kara, “Kùltürlerarası İletişim: Kabhi Khushi Kabhie Gham Adlı Hint Filmindeki Kùltürel Kodların İncelenmesi”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 2013, cilt:8, sayı:1, s. 265

²¹⁰ Soydaş, **a.g.e.**, s. 56

²¹¹ Kartarı, **a.g.e.**, 2014, s. 95

²¹² Ebru Gür, Hofstede’ın Ulusal Kùltür Boyutları Modeli ve Ak Parti Seçim Beyannamelerinin Kùltür Boyutları Modeli Bakımından Analizi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2017, s. 18-19

Şekil 2. 3. Soğan Diyagramı: Farklı Derinlik Düzeylerinde Kültürün Tezahürleri

Kaynak: Hofstede, a.g.e., 2001, s. 11

Değerler

Hofstede’e göre kültürün merkezinde, en olumlu uçtan en olumsuz uca kadar uzanan duyguları ifade eden “değerler” yer almaktadır. Belirli durumlarda tercih edilen eğilimler şeklinde açıklanan değerler, davranışta kendini gösterene kadar görünmezdir sadece kültürün belirlediği unsurlar aracılığıyla kendini gösterir. Kültürün görünür halini ortaya çıkaran unsurlar ise semboller, kahramanlar ve ritüellerdir. Modelin dış tabakalarında yer alan bu katmanlar, değerlerden oluşan bir çekirdek etrafındaki soğan kabuklarını temsil etmektedir.²¹³

Değerler, çocukların farkına varmadan öğrendiği ilk kültür öğeleridir. Çocukluk döneminde edindiği ve çoğunlukla sahip olduğu değerlerin ne anlam ifade ettiğini bilmeyen birey, zaman içinde edindiği değerleri benimsemekte takındığı tutuma ve davranış tarzına bunu yansıtmaktadır. Ancak bireylerin davranışları üzerine odaklanılarak değerlere ulaşmak kolay olmamakla birlikte ayırt edici

²¹³ Hofstede, a.g.e., 2001, s. 11

nüansların elde edilmesini de güçleştirmektedir. Çünkü birey genellikle doğru olanı yapması gerektiğini düşündüğü halde bu yönde davranış sergilememektedir. Bu noktada değerlerin saptanması için gerçekleştirilen anketlerde insan davranışlarına bakılması her ne kadar güvenilir sonuçlar vermese de söz konusu anketler farklı grup veya kategorilerden insanların cevaplarını içerdiği için önemli bilgiler barındırmaktadır. Öz bir ifadeyle anketlerin sonucunda elde edilen bilgiler, kültürler arası farklılıkları ortaya çıkarmasa bile çeşitli kültürel grup ve kategorilerin davranış tarzlarının hangi yönde eğilim gösterdiğini tespit etmektedir.²¹⁴

Ritüeller

Ritüeller, arzu edilen amaçlara ulaşmak için gereksiz olan ancak bir kültürel yapı içinde toplumsal olarak kabul edilen ve bireyi ortak normların içerisinde tutan kolektif faaliyetlerdir. Ritüeller, bireyin kendi inisiyatifinde olup ait olduğu kültür tarafından benimsenen selamlama, saygı gösterme yolları, beden dili, yemek alışkanlıkları, sosyal ve dini törenleri düzenleme biçimleri şeklinde gerçekleşir. Görünüşte rasyonel nedenlerle düzenlenen iş ve siyasi toplantılar bile genellikle ritüel amaçlara hizmet etmektedir.²¹⁵

İlkel dinlerden bu yana tarih boyunca kültürün önemli bir parçasını oluşturan ritüeller, her toplumda kendine kutsal olan bir dil, tabu ve ayin şeklinde yer bulmuştur. Söz gelimi hasadın iyi olması için insanların yağmur duasına çıkması ya da tanrılara kurban verilmesi gibi pek çok ritüel nesilden nesile aktarılmış ve toplumsal yapıların temel taşlarından biri olmuştur. Ritüeller bir kültürün içinde gerekli olan davranışlar olarak kabul edilmekte kişinin hedefine ulaşmasına katkı sağlamasa bile vazgeçemediği unsurları içerisinde barındırmaktadır.²¹⁶

Kahramanlar

Kahramanlar, bir kültürde son derece değerli özelliklere sahip olan ve bu nedenle davranış modeli olarak hizmet eden, canlı veya ölü, gerçek veya hayali

²¹⁴ Kartarı, **a.g.e.**, 2001, s. 97

²¹⁵ Hofstede, **a.g.e.**, 2001, s. 11

²¹⁶ Kara, **a.g.e.**, s. 265

kişilerdir. Ebeveynler, öğretmenler, çizgi film karakterleri, futbolcular, savaş kahramanları, kurtarıcılar ve sanatçılar hatta sanal kişilikler bile kültürel kahraman olarak adlandırılabilir.²¹⁷ Örneğin Batman gibi çizgi film karakteri ya da bir kontrast olarak Charlie Brown bile kültürel kahraman olarak benimsenebilir. Eskiye nazaran gelişen teknoloji çağında kültürü yansıtan kahraman seçimlerinde dış görünüş daha etkili bir yere sahiptir.²¹⁸

Semboller

Kültürün en yüzeysel dış katmanını oluşturan semboller, sadece kültürü paylaşanlar tarafından kabul edilen karmaşık anlamlar taşıyan kelimeleri, jestleri, mimikleri, sözcükleri, resimleri, nesneleri, kıyafetleri, binaları ve benzeri birçok unsuru ifade etmektedir. Bir kültürel yapı içerisindeki konuşma dilinde yer alan kelimeler ve jargonlar kültürden kültüre göre değişiklik gösterir. Bir toplumun benimsediği giyiniş tarzı, saç stili, statü sembolleri, kafa sallama hareketi hatta gülmek eylemi bile kültürler arası farklılıkları doğurur. Semboller zaman içerisinde kültürden kültüre taklit edilir ve her kültürel yapıda yenileri ortaya çıktığında eski semboller kaybolur.²¹⁹

İçinde yaşadığı toplum tarafından bireye aktarılan yeme içme alışkanlıkları, ritüeller, davranışlar, benimsenen semboller ve kahramanlar gibi unsurlar kültürün görünen yüzünü oluştururken aynı zamanda kültürün etkilerinin algılanabilir görüntüsünü de oluşturmaktadır. Kültürün en önemli noktası ise buzdağının suyun altında kalan kısmı gibi görünmezdir. En zor fark edilen ve tanımlanan kısmını oluşturan değerler de bu önemli noktayı karşılamamanın yanında kültür soğanı modelinin, Hofstede'in deyimiyle soğan diyagramının odağında yer almaktadır.²²⁰

Bu bağlamda bu model yardımıyla kültürün hem görünen kısmını hem de görünmeyen kısmını irdelemek mümkündür. Kültürün farklılıkları irdelerken aynı zamanda kültürlerarası iletişim söz konusu olduğunda en önemli kültür düzeyi olarak

²¹⁷ Kartarı, **a.g.e.**, 2001, s. 59

²¹⁸ Hofstede, **a.g.e.**, 2001, s. 11

²¹⁹ Hofstede, **a.g.e.**, 2001, s. 11

²²⁰ Özlen Onurlu, Nargiz Zulfugarova, "Küresel Markaların Yerel Pazarlardaki Reklam Stratejileri İle Kültürel Farklılıklar Arasındaki İlgili Üzerine Bir Uygulama", **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, 2016, cilt: 12, sayı: 45, s. 502

öne çıkan ulusal kültür, belli siyasal sınırlar içinde yaşayan insan topluluklarının ulusal devlet kavramına bağlı olarak geliştirdiği, paylaştığı ve benimsediği kültür şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle kültürler arası iletişim ortamında kültürel farklılıklar söz konusu olduğunda ulusal kültür kavramına odaklanması önem arz etmektedir. Söz gelimi Amerikan kültürü veya Rus kültürü şeklinde adlandırılan kültürler, hâkim olduğu ülkelerden ziyade kültürün aktarıcısı olan insanların varlığıyla bir anlam ifade etmektedir. Bu noktada sınırları belirlenmiş ve yaşam sistemleri diğerlerinden farklı olan coğrafyalar ister ülke ya da bölge ister devlet şeklinde adlandırılсын sonuç olarak içinde yaşayan insanlar tarafından benimsenecek ve paylaşılacaktır.²²¹ Gerek karakteristik yapısı gerekse eski ve köklü özellikleriyle önemli ulusal kültürlerden biri olan Türk kültürü de kimliğini, bu kültürü benimseyen ve paylaşan toplumların varlığıyla korumaktadır.

2.4. TÜRK KÜLTÜR YAPISI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Türkler yaklaşık dört bin yıllık mazileri boyunca Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılmış en eski ve köklü toplulukların başında gelen büyük bir millettir. Türk milletinin gerek kökeni gerekse kültürel yapısı ile tarihsel yapıtlara kaynaklık etmesi araştırmacıları Türk kelimesinin derinliklerine inmeye sevk etmiştir. Türk adının açık bir şekilde Orhun Kitabeleri'nde Türk ve Türuk şeklinde kullanımına rastlanırken bazı kaynaklar Türk adına Törük şeklinde yer vermiştir. Daha önce sadece Altaylı kavimleri ifade etmek için sarf edilen Türk kelimesi, Türk devletinin resmi adı olarak ilk kez Gök-Türk devleti tarafından kullanılmıştır. Tarihin en köklü geçmişine sahip milletlerinden olan Türkleri ifade eden bu isim; miğfer, deniz kıyısında oturan adam, terkedilmiş, kuvvetli, türeyen\çoğalan, türeli, kanun ve nizam sahibi anlamları gelmektedir.²²²

Türk kelimesini Türk devletinin resmi adı olarak kullanan Gök-Türkler, yaptıkları faaliyetlerle devletin siyasi tarihinin yanında Türk kültürüne ve diline de önemli katkılar sağlamıştır. O dönemde 38 harften oluşan alfabeyi kullanarak Türk

²²¹ Kartarı, a.g.e., 2001, s. 98

²²² Zihni Meray, **Türk Tarihi ve Kültürü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2008, s. 1

diline ait değerli metinler bırakan Türk kavmi, mevcut zamanın olanaklarına rağmen Türkçe'nin oldukça zengin ve gelişmiş bir dil olduğunu kanıtlamışlardır.²²³

Yüzyıllar boyunca ekonomik nedenler, kuraklık, kalabalık nüfusun ihtiyaçları, verimsiz bozkırlar, iklim koşulları nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalan Türkler, bu süre içerisinde yaşadıkları toprakların kültürlerinden etkilenmiş geçtikleri bölgelere de kendi kültürel miraslarının izlerini bırakmışlardır. Günümüzde içinde yaşanan Türk kültür yapısı da yüzyıllar boyunca biriken coğrafi koşulların sunduğu olanaklar, göçler, yerleşik hayat, kazanılan ve kaybedilen savaşlar, devlet teşkilatlanması, askeri güç, ticari yapılanma, dinsel öğeler, farklı etnik ve tarihi yapılar, dil ve estetik gibi çok sayıda ögenin biraraya gelmesiyle şekillenmiştir. Jeopolitik konumu sebebiyle oldukça önemli olan Anadolu topraklarını yurt edinen Türkler, asırlar boyunca süren göçler sonrasında Yunan, Sümer, Hitit, Urartu, Mezopotamya, Roma, Pers, Bizans gibi antik medeniyetleri bu topraklarda buluşturmuş ve tüm bu medeniyetleri harmanlayarak kendi köklü kültürünü yaratmıştır. Dünyanın ilk güçlü ve gelişmiş medeniyetlerinin kültürel çeşitliliğinin yanı sıra farklı din ve inanışlar da Anadolu topraklarının ve insanının kültürel kimliğini şekillendirmiştir. Günümüzde medeniyetler beşiği olarak anılan Türkiye, üç kıtayı birbirine bağlayan konumuyla Doğu-Batı sentezinde kendine çok yönlü bir kimlik yaratmayı ve kültürünü yaymayı başarmıştır.²²⁴

Değişim, kültürün ve toplumun temel özelliklerinden biri olmakla birlikte Türk kültürü ve kimliği de zamanla bu sürecin içerisine dâhil edilmiştir. Yetişgin'e göre geçen yüzyılların etkisiyle Batı ile yakın ilişkiler kurulması ve batılılaşma hareketlerinin bir sonucu olarak Türk kimliğinin yeni medeniyetlerden etkilenmesi ve izlerini taşıması da bu değişimin bir parçası olmuştur. Tüm bu etkileşimlerde ve gelişmelerde kendine yakışan özü ve farklılığı her şeye rağmen korumasını bilen Türk kimliği, küreselleşen dünyadaki varlığını daha fazla hissettirmektedir. Çok yönlü, hoşgörülü, kendine güvenen, öz benlik sahibi, olgun, medeni ve evrensel bir

²²³ Faruk Sümer, "Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 1962, cilt:20, sayı:3-4, s. 214

²²⁴ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 338-339

karakter taşıyan modern Türk kimliği, büyük bir Türk kültür ve medeniyet bölgesinin inşa edilmesinde önemli bir potansiyele sahiptir.²²⁵

Türk kültürü, coğrafi konumu gereği birçok medeniyet ve kültürün etkisiyle harmanlanmış, Türk halkının göç ettiği ve yerleştiği ülkelerin tümünü kapsayan ve belli bir coğrafya ile sınırlandırılması mümkün olmayan eski ve köklü bir yapıya sahiptir. Türkiye coğrafyasının sınırlarını aşan bu kültür, ilk kavimlerin ortaya çıkışından günümüzde kadar yaşamlarını sürdürdükleri bugün de yaşamaya devam ettikleri yerlerde devamlılığını ve etkinliğini sürdüren bir kültür olma özelliği taşımaktadır.²²⁶

Dil, bir toplumun kendi ulusal özellikleri ekseninde şekillenerek o toplumun kültürel yapısının temel taşı oluşturmaktadır. Türk dili de bütün diğer diller gibi kendi milli özelliklerini Türk toplum yapısına yansıtmıştır. Türklerin sosyal yaşantılarında hayvanlara, tabiata ve özellikle silahlara ait kelimelere diğer toplumlara nazaran oldukça fazla yer verilmektedir. Dolayısıyla Türk dilinde de bu durumun yansımalarına açık bir şekilde rastlanmaktadır. Günlük yaşamlarında tecrübe etmedikleri kelimeleri kullanmak gibi bir özelliği bulunmayan Türk toplumunun dili de hayatı gibi gerçekler üzerine kuruludur. Örneğin denizci bir millet özelliği taşımayan Türklerin konuşma dilinde denizciliğe ait kelimelere ve terimlere rastlamak pek mümkün değildir.²²⁷

Türk dilinde başka hiçbir millette olmadığı kadar akrabalık adına rastlanmakta bu durum Türk toplumunun aile yapısına verdikleri önemden ileri gelmektedir. Türklerin dünyanın farklı bölgelerine dağılmalarına rağmen varlıklarını koruma başarısının temelinde ise bu değer yatmaktadır. Diğer dünya milletlerinin aile biçimiyle Türk aile yapısı karşılaştırıldığında pek çok bakımdan farklılık olduğu görülmektedir. Türklerde baba, aile üyelerinin birey olma haklarını elinden almadan ailede söz hakkı önceliğine sahip yegâne kişidir. Ancak baba hâkimiyeti göz ardı edilemeyeceği gibi anaya saygı ve şefkat de üst düzeydedir. Türk tarihine genel

²²⁵ Mehmet Yetişgin, “Tarih, Coğrafya ve Sosyo-Kültürel Ortamın Türk Kimliğinin Gelişmesine Etkileri”, **Akademik İncelemeler**, 2007, cilt:2, sayı:1, s. 61

²²⁶ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 340

²²⁷ Saadettin Gömeç, **Türk Kültürünün Ana Hatları**, Berikan Yayınevi, (2. Baskı), Ankara 2012, s. 28

olarak bakıldığında başlangıçtan itibaren kuvvetli bir ataerkil aile yapısına sahip olan Türk toplumu tarihte anaerkil aile yapısı özellikleri de göstermiştir.²²⁸

Türk toplumunun aile yapısı, kültürel açıdan değerlendirildiğinde birbirinden değişik özelliklere sahip 3 aile türünden oluşmaktadır. Köy, kasaba ve kent aileleri şeklinde yapılan bu ayrımın temelinde ailelerin meslek seçimleri, yaşadığı doğal-toplumsal çevrenin yönlendirici özellikleri ve maddi manevi kültür unsurları yatmaktadır. Köy ailesi; asıl olarak tarım ve hayvancılık yapan ve bunu değişen ölçülerde de olsa kendi tüketimi için yapan ailedir. Köy aile yapısının kendi içinde benimsediği gelenekler ve ritüeller toplumsal yapının önemli bir taşıını oluştururken bu aile yapısının temelini sağlam ve köklü ilişkiler oluşturmaktadır. Kasaba ailesi; asıl olarak küçük esnaf ve zanaatkâr, tüccar, toprağını kendisi işlemeyen çiftçi, küçük memur ve bir ölçüde de işçi ailelerinin oluşturduğu aile yapısıdır. Köy aile yapısına nazaran düşük kent aile yapısına kıyasla ise yüksek oranda manevi kültür öğelerine göre davranma eğilimleri bulunmaktadır. Kent ailesi ise tarımdan tümünden kopmuş işçi, bürokrat ya da küçük ve büyük serbest meslek aileleridir. Kent ailesine mensup üyeler için yetiştikleri bölgelere sıkı sıkıya bağlı olma davranışının temelinde, köy ve kasaba aile yapılarında görülenin aksine zorunluluk duygusu yatmaktadır.²²⁹

Bir kültür dil, sosyal yapı, sembolik unsurlar, değerler ve ritüeller gibi birçok karakteristik öge ekseninde katmanlaşır ve kültürlerarası iletişim ortamında bu öğelerin varlığıyla kendine bir yer bulur. Öte yandan bu iletişim ortamında toplumun kendisini nasıl algıladığı karakterinin bir parçasını oluşturmakla birlikte o toplumun karakterinin başka toplumlar tarafından nasıl görülüp algılandığını da büyük ölçüde belirler. Bir toplumsal yapıya mensup bireyin bir başka toplum hakkında nasıl bir değerlendirmede bulunduğu toplumla ilgili izlenimleri ve yargıları o bireyin imgelerini oluşturmaktadır. Bireylerin sosyal davranışlarını belirleyen iç örgütlenmeler şeklinde ifade edilen kişilik veya karakter ise bu imgelerin oluşmasındaki belirleyici faktördür. İmge olgusu da tıpkı kimlik gibi tarihi ve kültürel kökenlere dayanmaktadır. Örneğin Japonların Ertuğrul faciasında olaya gösterdiği ulusal duyarlılıktan ötürü Türklerin Japon ulusuna karşı beslediği

²²⁸ Gömeç, a.g.e., s. 31

²²⁹ Özer Ozankaya, **Toplumbilim**, Cem Yayınevi, (9. Baskı), İstanbul 1996, s. 368

hayranlık ve saygının gerisinde Türklerin Japonlara karşı yarattığı imgeler vardır.²³⁰ Bu noktada özellikle çoklu veri akışını sağlayan teknolojilerin yaygınlaştığı günümüz dünyasında kolay ve hızlı bir şekilde insanlar farklı kültürler hakkında fikir sahibi olabilmekte olumlu veya olumsuz imgelerin yaratılma süreci de çok uzun bir zaman dilimini kapsamadan gerçekleşmektedir.

21. yüzyılda önüne geçilemez biçimde gelişen ve yeni bir form kazanan küreselleşen dünya kendisiyle birlikte birçok olguyu da değiştirmiştir. Geçmişte sosyal davranışlar, görüşler, fikirler ve yenilikler uzun bir süre sonra başka bir ülkeye yayılırken günümüzde değişimler dünyadaki çoğu ülkede hemen hemen aynı anda veya günler, aylar gibi kısa bir süre içinde gerçekleşmektedir. Durağan bir yapıda olmayan, dinamik unsurlar aracılığıyla kendini sürekli olarak yenileyen ve geliştiren kültür ise, küreselleşen dünya sistemine paralel olarak hareket etmektedir. Söz gelişi Türkiye ve Türk kültürü de kültürün değişken yapısından etkilenecek söz konusu etkileşim ve değişim sürecinden kendi payına düşeni almaktadır.²³¹

Kültürün öznesi olan birey, kültürün tümel ve kuşatıcı bir süreci kapsayan gelişim sürecinde yaşadığı dünyayı, yaşamının anlamını ve değerini kendisi için yeniden inşa eder ve dönüştürür. Bu inşa süreci kültürü paylaşan tüm bireyler sayesinde başılır. Ritüelleştirme ve biçimselleştirme süreci ise yeniden yapılandırılabilen ve üretilebilen bazı değer ve davranış normlarının tekrarlanmasıyla kültürel geleneği ortaya çıkarmaktadır. Dar ve geniş anlamda iletişim kurabilmenin temelinde yatan ana etmen ise geleneğin oluşma şartıdır. Bir kültürün ve geleneğin oluşması diyaloga bağlı olup bölgesel ve uluslararası çevreyle karşılıklı iletişim içinde olmakla gelişir. Kültürler arasındaki farklılıklar kültürlerin karşılaşmasıyla ortaya çıkar ve kültürün hedeflediği “öteki”ne yönelik olan mesaj bu ortamda aktarılır. Bir kültür diğerinden ahlak, gelenek, dil, bilim ve tekniğe bakışı, sanat ve estetik algısı, politik ve hukuki sistemler gibi ögeler bakımından ayrılır. Kültürlerin karşılaşmasında ortaya çıkan farklılıklar yeniden gözden geçirilir ve daha ön planda olan unsur diğer kültür tarafından benimsenir.²³² Günümüzde kültürler arası

²³⁰ Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları**, Remzi Kitabevi, (3.Baskı), İstanbul 1995, s. 285-286

²³¹ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 340

²³² Milay Köktürk, **Kültürün Dünyası Kültür Felsefesine Giriş**, Hece Yayınları, Ankara 2006, s. 291-293

farklılıklar ise internetle birlikte gelişen ve yayılan yeni iletişim teknolojilerinin meydana getirdiği ortamda farklı unsurlar çerçevesinde açığa çıkmaktadır.

2.5. KÜLTÜREL SÜREÇLERİN YAŞANMASINDA YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN ROLÜ

İnternetin toplumsal yapıyla bütünleşmesi, enformasyon çağına geçiş aşamasına ivme kazandırmış teknolojik unsurlar aracılığıyla bilginin paylaşım ve dolaşım hızının artmasına olanak sağlamıştır.

İnternetin temelleri ise ABD Savunma Bakanlığı'nın parasal destek sağlamak ile ilgili birimi olan ARPA'nın (Advanced Research Projects Agency), 1960'lı yıllarda olası bir nükleer savaş sonrasında geleneksel haberleşme ağının kesilmesi ihtimaline karşın alternatif bir iletişim ağı geliştirmeye yönelik başlattığı ARPANET projesi ile atılmıştır. Milyonlarca bilgisayarı birbirine bağlayarak büyük bir network yapısının oluşmasını sağlayan bu proje, birçok bilgisayar sistemini TCP/IP (Transmission Control Protocol / Internet Protocol) aracılığıyla birbirine bağlayan küresel ve sürekli gelişen bir iletişim ağıdır. Bu iletişim ağı 1985'ten sonra ilk olarak akademik tabanlı kuruluşların kabul etmesiyle gelişmiş daha sonra da ticari kuruluşların kullanımıyla büyüyüp internet adını almıştır. İnternet bilimsel ve teknolojik gelişmenin önemli bir etmeni olmanın yanında kendisiyle birlikte bilgi teknolojilerini de değiştirerek toplumun ve yaşamın tüm alanlarında farklılıklar yaratan bir çeşit teknoloji kümesidir. Endüstriyel bir toplumundan bilgi toplumuna geçişin öncüsü ve taşıyıcısı olan internet, günümüzde bilgilere kolay, ucuz, hızlı ve güvenli bir şekilde erişmek ve bu bilgileri paylaşmak için en uygun yöntemdir.²³³

Günümüzde internetin gelişme ve değişme göstermesiyle sosyal yaşamın bir parçası haline gelen yeni iletişim teknolojileri, bireylerin kendi kültürel yapıları hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamanın yanında farklı kültürel yapıları tanımasına ve bu kültürel yapılar hakkında bilgi sahibi olmasına da imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla bu teknolojiler kültürleşme sürecinin yaşanmasına birebir etki ederek en önemli kültür aktarım kanallarından biri konumuna gelmiştir. Yeni

²³³ E. Özgür Gönenç, "İnternet ve Türkiye'deki Gelişimi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2003, sayı:16, s. 88-89-90

iletişim teknolojileriyle birlikte kültürel süreçlerin yaşanma biçimi de yeni bir form kazanmış, bu teknolojiler herhangi bir kültürü tanımak için aynı ortamda bulunma şartını ortadan kaldırarak bireye o kültürü deneyimleme ortamı yaratmıştır. Benzer şekilde bir çeşit toplumsal hayal gücü inşasına ve küresel toplumsallaşmaya temel oluşturan bu iletişim teknolojileri, kültürel süreçleri inşa ettiği yeni perspektiften yaşanır kılmaktadır. Söz konusu teknolojilerin insan hayatına entegrasyonu ise kültürel anlamda birçok değişikliğe zemin hazırlamış kitleler, daha hızlı ve kolay bir şekilde kültürlerarası iletişim ortamında bulunma imkânı elde etmiştir.

Küreselleşmenin temel sütunlarından ve araçlarından biri olan iletişim teknolojileri ve onun bir sonucu olan medya, yeni kültürlerin tanınmasında, yayımlanmasında etkili bir rol üstlenmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin sosyal yaşamdaki varlığıyla birey, hem geleneksel hem de dijital medya araçları vasıtasıyla farklı kültürlerden etkilenerek kültürleşme süreci içerisine dâhil olmaktadır. Küreselleşme ekseninde ticaret, uluslararası ilişkiler, siyaset, hukuk, sosyal yaşam farklı ölçeklerde ve biçimlerde değişime zorlanmaktadır. Tüm bu varyasyonlar sonucunda diğer toplumsal olgular gibi kültürel unsurlar da değişim sürecinin içine dâhil edilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kültürü belirleyen değerler, normlar, sosyal öğeler form değiştirmiş ve değiştirmeye de devam etmektedir.²³⁴

Gelişen ve değişen dünya düzeni insanların yaşam standartlarına ve bakış açılarına da etki etmiştir. Yeni teknoloji ve haberleşme sistemleri farklı kültürlerin karşılaşmasını ve birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını kaçınılmaz kılmıştır. Bu gelişmiş sistem bireye, hızlı ve konforlu ulaşım araçlarını kullanarak dünyanın farklı yerlerine seyahat etme dolayısıyla da farklı kültürlerle tanışma isteği ve şansı kazandırmıştır. Seyahat eden birey sadece alışmadığı şekilde farklı görünen, farklı dili konuşan, farklı görüşe ve inanca sahip, farklı yemek yeme alışkanlıkları olan insanlarla aynı ortamı paylaşmakla kalmayıp aynı zamanda bu insanların davranışlarındaki farklılıkları, kadına, çocuğa, yaşlıya karşı sergiledikleri tavırları, dünyayı ve yaşamı nasıl algıladıklarını deneyimleme fırsatı da elde etmiştir. Söz konusu dünya sisteminin bir parçası olan çağdaş iletişim araçları hem farklı kültürler hakkında bilgi edinme imkânını hem de yabancı olanı tanıma merakını beraberinde getirmiştir. Radyo ve televizyonun yanı sıra gelişen film endüstrisi de dünya

²³⁴ Yıldırım, a.g.e., s. 341

kültürlerinin birbirleriyle tanışmasına katkı sağlamış aynı zamanda insanları birbirlerine yakınlaştırarak onları yüz yüze iletişim kurmaya yönlendirmiştir.²³⁵

2.6. GELENEKSEL TELEVİZYONDAN DİJİTAL TELEVİZYONA GEÇİŞ

Günümüz dünyasında iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmelerden biri olan dijital yayıncılık sistemi, analog (sürekli değişen) olarak üretilen ses ve görüntü bilgilerinin 0 ve 1'lerden oluşan bitlere dönüştürülüp gerekli olan kodlama teknikleri yapıldıktan sonra farklı modülasyon teknikleri ile alıcılara iletilmesi esasına dayanmaktadır. Dijital yayıncılıkla birlikte tek yönlü olan iletişim şekli karşılıklı iletişime dönüşmüş bu dijital ortam daha kaliteli ses ve görüntü avantajıyla etkileşimde bulunulmasına imkân sağlamıştır.²³⁶ Bu noktada yeni iletişim çağının beraberinde getirdiği dijitalleşme olgusu kitlelerin ve yayın üreticilerinin analogdan dijitalle geçiş sürecini hızlandırmıştır.

Televizyon egemen haber kaynağı olmakla birlikte aynı zamanda değişen toplumsal yapı, ekonomik sıkıntılar ve özellikle de 1980 sonrası orta ve alt sınıflarda kabul görmüş davranış kalıpları sebebiyle başlıca eğlence ve kültürel etkinlik yönüyle geniş kitlelere hitap etmiştir. Uzun yıllar boyunca resmi bir televizyon anlayışının dışına çıkamayan Türk toplumu televizyon yayıncılığının liberal düzene geçmesiyle çoğalan izleme seçeneği imkânından yararlanmaya başlamıştır. Hızlı bir şekilde çoklu izleme seçeneklerine adapte olan Türk toplumu televizyonu, hem en çok izlenen medya hem de gündelik yaşamın öncelikli ögesi haline getirmiştir. Günümüzde televizyon yayıncılığına ilişkin yapılan araştırmalar doğrultusunda, Türkiye'nin medyakültür egemenliğinden söz etmenin mümkün olacağı saptanmış bu kültürün dayandığı medyanın ise televizyon olduğu sonucuna varılmıştır.²³⁷

Geleneksel televizyon yayıncılığının akabinde internetle birlikte sosyal yaşama entegre olan dijital televizyonlar da birçok yönden toplumun gündelik yaşamda ağırlıklı ögesi konumuna yerleşerek medyakültür egemenliğine katkı sağlamıştır.

²³⁵ Kartarı, **a.g.e.**, 2001, s. 52

²³⁶ <http://www.software-turk.com/dijital-tv-yayini-nedir/> (Er:05.04.2021)

²³⁷ Hülya Uğur Tanrıöver, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı 2011**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2012, s. 17

Televizyon yayıncılığındaki dijitalleşme, kitlelerin sadece televizyon izleme ve kullanma biçimini değil aynı zamanda televizyonun kendisine de dönüştürmüştür. “1990’lı yıllarla beraber yeni bir yayıncılık türü olarak televizyon sektöründe belli alana sahip olan dijital televizyon platformları, bilgisayar, telekomünikasyon ve yayıncılıkta yaygın olarak kullanılan teknolojileri biraraya getirmekte ve elektronik hizmetler aracılığıyla internet üzerinden izleme başına ödeme olanakları sunmuştur.”²³⁸

İnternetin kapsam alanının genişlemesi, teknolojik yenilikler ve özellikle taşınabilir cihaz teknolojisindeki gelişmeler genel olarak pek çok alanda değişiklikler meydana getirdiği gibi televizyon yayıncılığını da yeni bir boyuta taşımıştır. Televizyonculuğun analog yayıncılıktan sayısal yayıncılığa geçiş süreci ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte dijital televizyon yayıncılığı veya ödemeli yayıncılık platformu şeklinde adlandırılan ÖYP (Pay TV) hizmeti hedef kitleye sunulmuştur.²³⁹ ÖYP (Pay TV), “sayısal yayıncılık teknolojilerini temel alarak yayın yapan, abonelik sistemi veya kullanıcı esaslı çalışan, televizyon programlarını belli bir ücret karşılığında izleme imkânı veren ticari bir hizmet” olarak dijital televizyon yayıncılığının önemli bir parçasını oluşturmıştır.²⁴⁰

Türkiye’de şifreli televizyon yayıncılığı 1993 yılında CINE5 ile başlamıştır. 90’lı yılların sonunda ise dijital yayın platformları faaliyete geçmiş dijital yayıncılık alanında Star Digital ve Cine+Digital gibi firmalarla denemeler yapılmışsa da başarılı olunamamıştır. Öte yandan ücretli dijital televizyonların ilk örneklerinden biri olarak 1999 yılında Dijital TV anlaşmasıyla kurulan Digtürk, televizyon yayıncılığına ilgi çekici bir giriş yapmıştır. Kurulduğu dönemde hedef kitleye farklı içerik paketleri ve fiyat seçenekleriyle futbol yayınları sunan LigTV, teknik olarak yüksek kalitede yayın yapan ücretli televizyon platformlarının öncüsü olmuştur. Paketlerin yanı sıra “dilediğini seç, öde, izle” özellikleriyle de kullanıcıların beklentisini karşılamayı başarmıştır. 2007 yılında Doğan TV Holding bünyesinde Türkiye’nin ikinci dijital televizyon platformu olarak D-Smart kurulmuştur. D-

²³⁸ Jean K. Chalaby, Glen Segell, “The Broadcasting Media in the Age of Risk: The Advent of Digital Television”, *New Media & Society*, 1999, cilt:1, sayı:3, s. 352
https://www.researchgate.net/publication/249689454_The_Broadcasting_Media_in_the_Age_of_Risk (Er:11.04.2021)

²³⁹ TELKODER Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği, **Ödemeli Yayıncılık Platformu (Pay TV) Raporu**, 2015 s. 3 <https://telkoder.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/RAP2015-3.pdf> (Er:11.04.2021)

²⁴⁰ TELKODER Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği, **a.g.e.**, s. 3

Smart, tamamı HD kalitede sinema ve dizi kanalları, National Geographic ve Discover grupları dâhil 14 farklı belgesel kanalı, tüm ulusal kanallar ve 84'ü HD 290'dan fazla kanal ile kullanıcılarını dijital içerik ayrıcalıkları ile tanıştırmıştır.²⁴¹

1980'li yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan yeni dünya düzeni sürecinden sonra pek çok ortamda köklü değişiklikler yaşanmış özellikle kültürel alanda yaşanan değişimlerin simgesini, yayıncılık alanı içinde önemli bir pozisyona sahip olan televizyon oluşturmuştur. Sosyal yaşamda farklı yönleriyle aktif olarak yer alan televizyon, yeni medyanın etkisiyle kültürel alışkanlıkların hızla değişimine sebep olmuştur. Televizyonun toplumsal ve kültürel yaşamı değiştirdiği gibi benzer şekilde toplumsal ve kültürel yaşamdaki gelişmeler de televizyonu dönüştürmektedir.²⁴² Söz konusu değişim ve dönüşüm ortamında yer ve zaman farketmeden istedikleri içeriği izlemek isteyen bireyler, dijital platformlara yönelmiş televizyonun sınırlılıkları olmadan kendi tercihlerini doğrultusunda izleme etkinliğinde bulunmuşlardır. Dijital platformların vaat ettiği özgürlük ortamı ve geniş yelpazede sunduğu izleme seçenekleri izleyici için kendini özne konumunda hissedeceği bağımsızlık düzlemini oluşturmuştur. Bu düzlemde kendi kuralları çerçevesinde hareket etme imkânı bulan izleyici yeni medyanın oluşturduğu kişiselleştirilmiş ortamda daha kolay ve hızlı bir şekilde tüketim alışkanlığı kazanmıştır. Geleneksel televizyondan dijital televizyona geçiş sürecine hızlı bir şekilde adapte olan izleyicinin istek ve beklenti düzeyi yükselmiştir. Bu sebeple izleyici odaklı faaliyetler yürüten dijital içerik platformları da farklı deneyimler ve içerikler üreterek izleyicinin istek ve beklentisini karşılamaya yönelik farklı stratejiler geliştirmeye yönelmişlerdir.

2.7. DİJİTAL İÇERİK PLATFORMLARI

Geleneksel yayıncılığın yerini dijital yayıncılığın almasıyla birlikte ses ve görüntü öğeleri, analog yöntemlerle değil dijital yöntemlerin sağladığı bilgisayar ve internet teknolojileri ile iletişim araçlarına aktarılmıştır. Dijital yayıncılık olgusu televizyon yayıncılığında 1980'li yıllarda etkisini göstermeye başlamış ve günümüze

²⁴¹ Emine Koyuncu, "TV Yayıncılığı Alanındaki Dijital TV Platformları Sosyal Paylaşım Ağlarını Neden Kullanırlar?", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, cilt:19, sayı:1, s. 318

²⁴² Aydan Özsoy, *Televizyon ve İzleyici: Türkiye'de Dönüşen Televizyon Kültürü ve İzleyici*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2011, s. 124-125

kadar gelişimini sürdürmüştür. Sesin iletilmesinde konvansiyonel yöntemlerden fiber optiklere ve ardından uydu yayıncılığına geçiş ile uygulanan dijital yayıncılık, enformasyon toplumunun da etkisiyle yaygınlaşarak büyük teknoloji şirketlerini dijital içerik platformlarını geliştirmeye sevk etmiştir.²⁴³

Büyük teknoloji şirketleri tarafından geliştirilen dijital içerik platformları, kültür üretimine ve tüketimine her geçen gün daha fazla etki etmeye başlamıştır. Dijital platformlar, algoritmalar ve diğer tasarım özellikleri aracılığıyla dijital izleri organize etmekte kültürel üretim ve tüketimi elektronik yollarla somut bir şekilde düzenlemektedir. Bireylerin eylemleri gerçekleştirme ve kültürel süreçleri yaşama biçimleri dahi dönüşüme uğrarak dijital ortama taşınmıştır. Bu bağlamda dijital sistemler aracılığıyla yığınlarca veriye erişim sağlayan teknoloji şirketleri de işlerine ve hâkimiyetlerine faydalı dijital ortamlar yaratmaktadır. Örneğin bir sonraki Netflix serisini öneren veya sonraki YouTube klibini oynatan otomatik sistemler, hem ticari hem de kültürel özelliğe sahip bir ilgi ekonomisi yaratmaktadır. Aynı şekilde Netflix'in öneri sistemleri aracılığıyla kullanıcıların tüketimine sunulan içerikler de daha fazla rağbet görmektedir. Dijital platformlar geniş perspektifte farklı kültürel yapılar hakkında bilgi verici içerikler sunarken aynı zamanda çeşitli ve şaşırtıcı yapımlarla kullanıcı yelpazesini genişletmektedir. Dijital içerik platformları bu yönüyle akışında yer alan farklı kültürel yapılara ait içeriklerle, kültürel alanları ve süreçleri etkilemekte bu içerikler aracılığıyla dijital ortamda kültürel tüketim alanı yaratmaktadır.²⁴⁴

Günümüzde küresel ve yerel ölçekte hizmet veren pek çok dijital içerik platformu, dijital yayıncılıkta yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte etkinlik alanını genişletmiştir. Türkiye'de abonelik tabanlı site türü olarak ilk kez BluTV sonrasında Puhutv, son olarak da Gain ve Exxen faaliyete geçmiştir.

2015 yılında Doğan Holding çatısı altında kurulan BluTV, ücretli ve reklamsız abonelik sistemi ile hizmet veren dijital içerik platformudur. Kullanıcılarına "Türkiye'nin internet televizyonu" sloganıyla seslenerek tablet,

²⁴³ Ümit Sarı, Petek Sancaklı, "Küyerelleşmenin Dijital Platformların İçerik Tanıtımına Etkisi: Netflix Örneği", **Erciyes İletişim Dergisi**, 2020, cilt:7, sayı:1, s. 248

²⁴⁴ Ramus Helles, Mikkel Flyverbom, "Meshes of Surveillance, Prediction, and Infrastructure: On the Cultural and Commercial Consequences of Digital Platforms", **Surveillance & Society**, 2019, cilt:17, sayı:1\2, s. 34-35

telefon, bilgisayar ve televizyon gibi birçok cihaz üzerinden ulaşan medya sağlayıcısı BluTV, bünyesinde çok sayıda orijinal içerik barındırmanın yanında birçok yerli ve yabancı dizi, film ve belgeselin haklarını da satın almıştır.²⁴⁵

Bir başka yerel ölçekte faaliyet gösteren dijital içerik platformu puhutv'dir. Doğu Holding bünyesinde 2016 yılında “sen nasıl izlersen” sloganıyla hizmet vermeye başlayan Puhutv, reklamlı ancak ücretsiz yayıncılık anlayışıyla yerli ve yabancı içerikler sunan dijital platformdur. Orijinal içeriklerin yanında mevcut televizyon kanallarında yayınlanan birçok diziye de sistemin de yer veren Puhutv, içeriklerdeki reklam aralarından ve yapımların ana sponsorlarından elde ettiği gelirle devamlılığını sürdürmektedir.²⁴⁶

Gain Medya çatısı altında faaliyet gösteren Gain, 30 Aralık 2020'de yayın hayatına başlamıştır. Gain, genellikle mobil cihazlardan izlenmesi amaçlanan farklı seslere, başka renklere, bağımsız hikâye biçimlerine önem veren, yenilikçi, eğlenceli kısa ve uzun içeriklerden oluşan “yeni nesil içerik platformu”dur. Haber, belgesel, spor, müzik, eğlence programları, film ve dizilerin yanı sıra çeşitli kategorilerde canlı yayınlar da platformun akışında yer almaktadır. Ücretli ve ücretsiz çok geniş bir içerik kataloğuna sahip olan platform, kullanıcıların ücret ödemediği üye olarak ücretsiz içerikleri izleyebilmelerine imkân tanımakta premium içerikleri izlemek için ise abone şartı sunmaktadır.²⁴⁷

Acun Medya bünyesinde kurulan Exxen ise, 1 Ocak 2021 itibarıyla yayın akışını başlatan yerel dijital içerik platformudur. “Türkiye'nin dijital televizyonu” sloganıyla yola çıkan platform, içerisinde dizi, reality show, yarışma, belgesel ve çocuk programı gibi farklı yaş gruplarına hitap eden yapımları barındırmaktadır. Platformun ücretsiz seçeneğini bulunmamakla birlikte reklamlı ve reklamsız olmak üzere ücretli iki paket üzerinden kullanıcıya sunulmaktadır.²⁴⁸

Küresel ölçekte etkinlik alanına sahip Amazon Prime Video, Mubi, HBO Max ve Netflix dijital yayıncılık sektörünün önde gelen dijital içerik platformlarıdır.

²⁴⁵ <https://www.blutv.com/> (Er:05.04.2021)

²⁴⁶ <https://puhutv.com/> (Er:05.04.2021)

²⁴⁷ <https://www.gain.tv/> (Er:05.04.2021)

²⁴⁸ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Exxen> (Er:05.04.2021)

Amazon Prime Video kısaca Prime Video, Amazon.com şirketinin isteğe bağlı aboneliğe dayalı video akış ve kiralama hizmetidir. 14 Aralık 2016'da dünya çapında yayına giren platform, öncelikli olarak Amazon Studios tarafından üretilen veya Amazon'un lisanslı filmlerini ve televizyon dizilerini Prime Originals (Amazon Originals) veya Exclusives olarak dağıtmaktadır. Platformda aynı zamanda diğer sağlayıcılardan içerik, içerik eklentileri, canlı spor etkinlikleri, video kiralama ve satın alma hizmetleri de yer almaktadır.²⁴⁹

2007 yılında Efe Çakarel tarafından kurulmuş olan sinema platformu Mubi, Auteur filmlerini izleyebileceğin, keşfedebileceğin, tartışabileceğin online bir sinema salonudur. Özenle hazırlanan seçkiler, iki film birden kuşakları, yönetmen retrospektifleri, önde gelen film festivallerinden gösterimler içeren platform aynı zamanda kullanıcılarına puan verip yorum yapabilme ve tartışma açıp sıra dışı bir sinema zevki deneyimini ilk elden keşfetme şansı sunmaktadır. Türkiye de dâhil olmak üzere dünya çapında birçok ülkede faaliyet gösteren platform, Türk filmlerinin dünyaya tanıtılmasında da önemli bir yer ifa etmektedir.²⁵⁰

HBO Max, ilk olarak 18 Ekim 2018 yılında duyurulan 27 Mayıs 2020 tarihinde de hizmete başlayan dijital yayıncılık servisi. AT&T'nin sahibi olduğu WarnerMedia bünyesinde faaliyet gösteren abonelik tabanlı video hizmeti, HBO premium TV temel alınarak oluşturulmuştur. Platformun yayın akışında WarnerMedia'nın sahip olduğu diziler ve filmler yer almaktadır.²⁵¹

Netflix, internet bağlantılı binlerce cihazda uzun metrajlı filmler, belgeseller, diziler ve programlar, animeler, ödüllü Netflix orijinal içerikleri ve daha fazlasından oluşan kapsamlı bir kütüphaneye sahip olan yayın hizmetidir. Reklam olmadan kullanıcının istediği cihazla dilediği zaman izleyebileceği içerikleri sisteminde barındıran Netflix, aylık düşük bir ücret karşılığında her hafta yeni diziler ve filmleri kullanıcılarına sunmaktadır.²⁵²

²⁴⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Prime_Video (Er:05.04.2021)

²⁵⁰ <https://yorumuncel.com/mubi-nedir> (Er:05.04.2021)

²⁵¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/HBO_Max (Er:05.04.2021)

²⁵² <https://www.netflix.com/tr/> (Er:05.04.2021)

2.8. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞLAMINDA NETFLIX

Netflix, Reed Hastings ve Marc Randolph tarafından 1997 yılında Kaliforniya’da bir film kiralama servisi olarak kurulmuştur. İlk iş modeli DVD satışı ve kiralama üzerine olan Netflix, şirketin kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra Hastings’in isteği doğrultusunda posta yoluyla DVD kiralamaya odaklanmak üzere DVD satışlarını durdurmuştur. 1998 yılında müşterilerine internetten sipariş üzerine posta yoluyla filmleri göndermeye başlamış ardından 1999 yılında abonelik sistemiyle faaliyete geçmiştir. 2000 yılında ise abonelerinin puanlamaları üzerinden hesaplanan kişiselleştirilmiş film tavsiye sistemini kullanıcılarına tanıtmıştır. 2007’de video akış hizmeti aracılığıyla internet üzerinden film izleme olanağı sunmaya odaklanan Netflix, DVD ve Blu-ray kiralama işini de sürdürmüştür. 2010’da Kanada’ya, ardından Latin Amerika ve Karayipler’e açılıp uluslararası hizmet vermeye başlayarak 2013 yılında House of Cards adlı ilk dizisiyle orijinal içerik üretme serüvenine başlamıştır. 1997’den bu yana dijital içerik konusunda lider olan Netflix, 190’dan fazla ülkede 183 milyon ücretli kullanıcının farklı türlerde ve dillerde diziler, belgeseller ve sinema filmleri izlediği, dünyanın eğlence odaklı lider yayın hizmetidir. Netflix üyeleri yayınları istedikleri kadar, istedikleri zaman, istedikleri yerde, internete bağlı tüm ekranlarda izleme olanağına sahiptir.²⁵³

Ana faaliyeti ücretli aboneliğe dayalı video akış hizmeti olan bu platformda belli bir ücret karşılığında yayınların tamamı reklamsız olarak kullanıcıya sunulmuştur. Nisan 2020’de elde edilen veriler ışığında Netflix’in dünya genelinde 193 milyon ücretli abonesi bulunurken bu sayı Türkiye genelinde tekil kullanıcı bazında 3,5 milyona aile hesapları göz önünde bulundurulduğunda ise yaklaşık 10 milyona ulaşmaktadır. Kullanıcılarına faaliyet gösterdiği her ülkede geniş bir film, program ve dizi arşivi ile buluşturan Netflix, Türkiye pazarında 194 Tv şovu ve 550 film seçeneği ile hizmet vermektedir.²⁵⁴

Netflix’in sunduğu dijital yayıncılık hizmeti, yayın akışlı medya özellikleri kullanılarak sağlanmaktadır. Bu özelliklerden biri olan VoD (Video on Demand), platform veya sistemdeki yayın akışlı modellerin tümü için kullanılan “talebe bağlı video”yu ifade etmektedir. Kullanıcıların büyük bir video koleksiyonundan seçtiği

²⁵³ <https://www.netflix.com/tr/> (Er:01.04.2021)

²⁵⁴ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Netflix> (Er:29.03.2021)

içeriği istediği zamanda ve cihazla izlemesine olanak tanıyan VoD servisi, BluTV, Puhutv, Exxen, Gain, Amazon Prime Video, Mubi, HBO Max, Netflix gibi kullanıcı odaklı hizmet veren platformlarda kullanılan yayın akışlı medya özelliğidir.

VoD modellerinden biri olan SVoD (Subscription Video on Demand) ise temelinde abonelik hizmetini barındıran talebe bağlı video anlamına gelmektedir. Geleneksel ödemeli yayıncılık platformu (Pay TV) paketlerinde olduğu gibi kullanıcılar, istedikleri miktarda içeriğe aylık bir ödeme karşılığında ulaşabilmektedir. SVoD ile kullanıcılar uzun vadeli sözleşmelere tabi olmadığı için istedikleri zaman ayrılma özgürlüğüne sahiptir. Kullanıcılarına esnek koşullar sunan SVoD modeli, servis sağlayıcılarının tüketicilerini korumasını sağlamaktadır.²⁵⁵

Kişiselleştirme dijital içerik platformlarının kullanıcıyı sisteme bağlı kılmasına imkân tanıyan yayın akışlı medya özelliğidir ve Netflix'in yayın akışında önemli bir konumda yer almaktadır. Kişiselleştirme, bilgisayar sistemlerinin platformda yer alan içerikleri kullanıcı seçimleri ve yönelimleri doğrultusunda kategorize etmesini sağlayan medya özelliğidir. Kişiselleştirme büyük veri (big data) vasıtasıyla hemen hemen her elektronik ortamda kullanıcıların izlerini takip etmektedir. Özellikle aboneliğe dayalı hizmet sunan site, platform ve uygulamalarda yoğun olarak işlerlik göstermektedir. Arama, satın alma ve izleme geçmişleri esas alınarak oluşturulan algoritma sayesinde dijital sistemler kullanıcı tercihlerini kaydetmekte ve bu tercihlere göre kullanıcıya içerik tavsiyesinde bulunmaktadır. Netflix de kişiselleştirme ve kullanıcı tercihlerine odaklanma konusunda oldukça güçlü bir veri toplayıcıdır. Kullanıcıların izlediği yayınların yapımcı ülkelerine, konularına, başrol oyuncularına, yerel ve küresel ölçekte yoğun olarak izlenen popüler içeriklere göre kişiselleştirme yapmaktadır. Netflix aynı zamanda sisteminde yer alan içeriklerin afişlerini de kişiselleştirerek izleyici tercihleri doğrultusunda tasarlayarak sunmaktadır. Netflix'te her içeriğin birden fazla afiş tasarımı bulunmaktadır. Her defasında kullanıcının tercih ettiği yapımlar dikkate alınmakta bu tercihlerle uyuşan bir afiş seçilerek kullanıcının ana sayfasında gösterilmektedir.²⁵⁶ Netflix, aynı zamanda listem kategorisi ile kullanıcılarının beğendiği yapımları ortak bir noktada toplamasına olanak tanımaktadır. Benzer şekilde x içeriğini listesine

²⁵⁵ <https://wiki-turk.com/vayin-akisli-medya-streaming-medya/> (Er:12.04.2021)

²⁵⁶ Betül Yüncüoğlu, Dijital Platformların Pazarlanmasında Sosyal Medya Stratejileri: Netflix Türkiye Örneği, **İstanbul Üniversitesi Radyo Tv Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2019, s. 33

ekleyenlere öneriler, y adlı yapımı izleyenlere öneriler ve Netflix’te popüler başlığı altında oluşturduğu kategoriler ile kullanıcılarına içerik tavsiyesinde bulunmaktadır. Kullanıcının oluşturduğu liste ve izlediği yapımlardan yola çıkılarak oluşturan bu listeler kullanıcıyı daha fazla içerik tüketmeye yönlendirmektedir.

Geniş etkileşim ağına sahip dijital içerik platformu, hem orijinal içerikleri hem de yayın hakları lisanslarını aldığı dizileri, belgeselleri ve sinema filmleri ile kullanıcılara çok hızlı ve etkili bir şekilde ulaşmakta birçok ülkenin çok sayıda içeriğini aynı ortam üzerinde toplamaktadır. Özellikle dijital yayıncılık alanındaki popülerliği ile kitleleri farklı kültürel yapıların ürünü olan içerikleri izlemeye yöneltmekte dolayısıyla kullanıcılarına kültürel yapılar hakkında bilgi akışı sağlamaktadır. Netflix aynı zamanda kültür endüstrisi aracı olarak da ön plana çıkmakta bir boş zaman etkinliği olarak eğlence ihtiyacına cevap vermektedir. Boş zaman toplumun eğitime ve sanata ayrılan, iş zamanından arttırılarak değerlendirilen zaman olarak ifade edilmektedir ve bakıldığında Netflix bu zamanı doldurmaktadır. Netflix dünya çapında kitlelerin ilgisini ve takdirini kazanmayı başarmış gerek dijital ve geleneksel ortamdaki yürüttüğü reklam faaliyetleri gerekse platformda bulunan içeriklerle ve içeriklerde yer alan karakterlerle kültürel tüketim alanına hizmet eden popüler bir araç haline gelmiştir.

Araştırma kapsamında dijital içerik platformu Netflix’in, türk yapımı orijinal içerikleri olan “Bir Başkadır” ve “50M2” dizileri üzerinden bir inceleme yapılacaktır. Netflix’te bu yapımlar dışında türk yapımı orijinal içerik olan filmler de bulunmaktadır. Ancak Türk dizilerinin kültürlerarası iletişim ortamında Türk kültürünü tanıtıcı ve aktarıcı bir yapıya sahip olması sebebiyle araştırmanın inceleme alanı dizilerle sınırlandırılmıştır. Bu noktada araştırmanın sınırlılıklarına kaynaklık etmesi açısından 2019 yılında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ile İstanbul Üniversitesi (İÜ)İletişim Fakültesi iş birliğinde düzenlenen “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Dizileri Çalıştayı”nın gündemine odaklanılmıştır. Toplantıda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Mehmet Zahid Sobacı, dizi ve sinema sektörü sayesinde devletlerin kültürlerini ve birbirlerini daha iyi tanıma

imkânı elde ettiğini belirterek konuyla ilgili detaylı açıklamaları şu şekilde kamuoyuyla paylaşmıştır.²⁵⁷

Türk dizilerimiz 156 ülkeden yaklaşık 500 milyon seyirciyle buluşarak önemli bir başarı hikâyesine imza atmıştır. Orta Doğu'dan başlayıp, Balkanlar ve Orta Asya ile devam eden başarı hikâyemiz bölgesel ölçekli kalmayıp; artık Fransa'dan Japonya'ya, Şili'den Peru'ya, Hindistan'a kadar dünyanın dört bir yanına ulaşıyor. Türk dizi sektörü, 350 milyon doların üzerinde ihracat hacmiyle bu alanda Amerika'dan sonra ikinci sıraya gelmiş durumda. Yapılan araştırmalarda Türk dizilerinin yayınlandıkları ülkelerde günlük tüketim alışkanlığına dönüşerek; toplumsal hayatın bir parçası haline geldiği tespit edilmiştir. Bugün dizilerin çekildiği lokasyonları görebilmek ve Türk kültürünü tecrübe edebilmek için pek çok yabancı turist Türkiye'yi ziyaret etmekte; bu da Türkiye'yi yeterli ölçüde tanımayan ülke vatandaşlarının Türkiye ile ilgili olumlu bir algı geliştirmelerine yol açmaktadır. Sektörel çalışmalar, dizilerimizin Orta Doğu'ya açılmasını takip eden ilk dört yılda bölgeden gelen turistlerde yüzde 100'ün üzerinde artış olduğunu göstermektedir. Yine Müslüman olmayan Balkan ülkelerinde yapılan araştırmalar, henüz Türkiye'yi görmemiş ancak Türk dizileri izleyen seyircilerin yüzde 80'den fazlasının Türkiye'yi ziyaret etmek istediğini ortaya koymaktadır.

Dijital televizyon yayıncılığının gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan dijital içerik platformları da dijital ortamlar aracılığıyla Türk dizilerinin ihracat hacmine katkıda bulunmaktadır. Netflix vasıtasıyla dünya genelinde birçok ülkeye ulaşan Türk dizileri, içerisinde barındırdığı kültürel öğelerle farklı toplumların Türk kültürüne olan bakışını şekillendirmektedir.

²⁵⁷ https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/kamu-diplomasisi-araci-olarak-turk-dizileri-calistayi-duzenlendi (Er:25.03.2021)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NETFLIX’TE YAYINLANAN TÜRK YAPIMI ORJİNAL DİZİLERİN KÜLTÜREL KODLARININ İNCELENMESİ

Literatür taramasının tamamlanmasıyla birlikte çalışmanın üçüncü bölümüne geçilmiş ve bu bölümde araştırmanın konusuna, problemine, amacına, önemine, kapsam ve sınırlılıklarına değinilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tarih boyunca insanlar kendi kültürünün dışında herhangi bir kültür hakkında fikir edinebilmek için araştırma yapmaya veya birebir deneyimleyebileceği bir ortamda bulunmaya ihtiyaç duymuştur. Zaman içinde farklı toplumsal yapıların kültürel özellikleri geleneksel iletişim araçları vasıtasıyla insanlara aktarılmaya çalışılmıştır. Çeşitli birçok kültürden nüveyi aynı zaman diliminde çok sayıda insana ulaştıran televizyon ise, kültürlerarası iletişimin sağlanması noktasında birleştirici bir güç olarak en kritik rolü üstlenmiştir. Gelişen ve değişen dünya sisteminin beraberinde getirdiği dijitalleşme olgusu birlikte geleneksel yayıncılık araçlarının en önemlilerinden biri olan televizyon da birçok şey gibi değişme uğramıştır. Dijitalleşmenin yansımalarından etkilenen yayıncılık sektörü yeni iletişim teknolojileri ile tanışmış ve dijital yayıncılık alanındaki gelişmelere entegre olmuştur.

Dijital yayıncılığın yaygınlaşması ile birlikte izleyiciye isteği doğrultusunda hareket etme şansı sunan dijital televizyonlar devreye girmiştir. Dijital televizyonların sosyal yaşamda belli bir yere sahip olmasının ardından hedef kitleden beklediği olumlu geri dönüşü alan büyük teknoloji firmaları, dijital içerik platformlarını geliştirerek dijital yayıncılığa farklı bir boyut kazandırmıştır. Uluslararası veya yerel ölçekte faaliyet alanına sahip olan dijital içerik platformları, bireye ayrıcalıklı izleme etkinliği vaat etmenin yanında aynı zamanda sisteminde barındırdığı çok sayıda içerik alternatifi ile kültürler arası bilgi akışının sağlanmasına da imkân tanımıştır. Bu bağlamda dijital içerik platformları, farklı milletlerin kültürel

yapılarından izler taşıyan içeriklerle kültür aktarım aracı olmakla birlikte aynı zamanda kültürlerarası iletişim için de bir köprü görevi görmektedir. Bireylerin birbirlerinin kültürel değerlerini kolay ve hızlı yoldan tanımalarına ve anlamalarına imkân tanıyan bu platformlar, farklı boyutlardaki işlevsel yönüyle kültürlerarası iletişim ortamına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır.

Çalışma kapsamında dijital içerik sağlayıcısı Netflix'in Türk yapımı orijinal içerikleri olan Bir Başkadır ve 50M2 dizileri Geert Hofstede'in kültür soğanı modeli ve kültürel boyutlar kuramı çerçevesinde ana hatlarıyla ele alınacaktır. Çalışmanın örneklemini oluşturan diziler detaylı bir şekilde izlenip kültür soğanı modeli katmanları olan semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerler kriterleri temel alınarak incelenecektir. Söz konusu dizilerin içeriğinde bulunan toplumsal yapılar ise, kültürel boyutlar kuramının 4 boyutu kullanılarak irdelenecektir.

3.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Dijital çağın büyük ve önemli bir kısmını oluşturan yeni iletişim teknolojileri bireylere kolay ve hızlı yoldan iletişim kurma fırsatı tanırken aynı zamanda farklı kültürel ve toplumsal yapıları dijital ortam üzerinden deneyimleme imkânı da sunmaktadır. Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren Netflix de sisteminde yer alan yapımlar vasıtasıyla kullanıcılarının farklı milletlerin kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olmasına aracılık etmektedir. Örneğin Türk yapımı bir dizi Netflix'in bünyesinde yayınlanmaya başladığında birçok milletten ve kültürden çok sayıda kullanıcının dikkatini çekmekte ve kullanıcılar hızlı bir şekilde izleme etkinliğinde bulunmaktadır. Dizide işlenen toplumsal ve kültürel unsurlar Türk yapımı olması dolayısıyla farklı kültüre mensup kullanıcılara Türk kültürü unsuru olarak kodlanmaktadır. Kullanıcıların yabancı olduğu kültürün bir ürünü olan diziyi izlemesi aynı zamanda yapım sahibi milletin kültürü hakkında bilgi sahibi olması da demektir. Netflix'in sağladığı dijital ortamda yer alan yapımlar, farklı milletlerin karşılıklı olarak kültürel yönden alışverişte bulunmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle Netflix'te yayınlanan içeriklerin kültürlerarası iletişim ortamında eksik veya yanlış bilgidir kaynaklı olarak ortaya çıkabilecek sorunlara sebebiyet vermemesi için içeriklerde yer alan kültürel öğelerin yapım sahibi milletin kültürel öğelerini

yansıtması gerekmektedir. Bu bağlamda Netflix'te yer alan Türk yapımı orijinal dizilerde işlenen Türk toplum ve kültür yapısını yansıtıcı unsurların bulunup bulunmadığı ve bu unsurların nasıl işlendiği araştırmanın problem alanını oluşturmaktadır.

3.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmada uluslararası dijital içerik platformu Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerin kültürel kodlarının belirlenmesi, dizilerde işlenen kültürel öğeler ile toplumsal yapıların kültür soğanı modeli ve kültürel boyutlar kuramı çerçevesinde ele alınarak incelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu bağlamda incelenen dizilerde yer alan kültürel öğelerin ve toplumsal unsurların kullanılış biçimlerinden yola çıkılarak Türk kültür ve toplum yapısının ne şekilde yansıtıldığı da ortaya konacaktır.

3.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dijitalleşen dünya ile birlikte yeni iletişim teknolojileri sosyal yaşamın her alanına nüfuz etmiştir. Sosyal yaşama entegrasyonu ile birçok yeniliği ve kolaylığı da beraberinde getiren yeni iletişim teknolojileri, dijital ortamda çift yönlü iletişim ortamının oluşmasına imkân sağlamıştır. Dijital çağın hâkimiyetinden önce geleneksel iletişim araçları vasıtasıyla sağlanan veri akışı, tek yönlü iletişim biçimiyle kitlelere hitap ederken dijital çağ ile birlikte bu iletişim biçimi değişmiştir. Zamanla dünya sisteminin bir parçası haline gelen yeni iletişim teknolojileri, kitlelere hızlı bir biçimde ulaşarak pek çok milletten ve kültürden insanın aynı anda ve ortamda bulunabileceği dijital bir dünya yaratmıştır. Günümüzde kitlelere bağımsız hareket edebilecekleri izleme etkinliği ve eğlence ortamı vaat eden uluslararası ölçekte faaliyet gösteren dijital içerik platformları da farklı kültürel ve toplumsal yapılara sahip insanları farklı toplum ve kültür yapısını yansıtan içeriklerle buluşturarak kültürel çeşitlilik ortamı yaratmaktadır.

Uluslararası dijital içerik platformlarından biri olan Netflix, her geçen gün popülaritesini arttırmakta ve kullanıcı ağını genişletmektedir. Netflix sadece bir

dijital içerik platformu olmanın ötesinde kullanıcılarına sunduğu farklı kültürlere ait içerik alternatifleriyle aynı zamanda bir kültürel homojenizasyon aracıdır. Netflix'te popüler olan bir içerikte yer alan kültürel unsurlar, kısa bir süre içerisinde farklı kültürel ve toplumsal yapıların öğeleri haline gelmekte ve etkisi altına aldığı toplumu ve kültürü homojenleşme süreci içerisine itmektedir. Durum böyle iken Netflix'te yayınlanan içeriklerin toplumsal ve kültürel kodlarının yapım sahibi millete has özellikler taşıması, yabancı milletlerin söz konusu kültürü ve toplumu en doğru şekilde tanınması açısından önem arz etmektedir. Araştırmada Netflix'te yayınlanan Türk dizilerinde yer alan kültürel ve toplumsal unsurların saptanması, bu unsurların Türk kültürünü yansıtmadaki biçiminin tespit edilmesi, Netflix aracılığıyla Türk kültürünün farklı milletlere ne şekilde aktarıldığının belirlenmesi araştırmanın önemini vurgulamaktadır.

Ayrıca yapılan literatür taramasının ardından dijital içerik platformu Netflix'i kültürlerarası iletişim bağlamında ele alan başka bir akademik çalışma bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde yer alan kültürel öğelerin kültür soğanı modeli temel alınarak ortaya konması ve kültürel boyutlar kuramı ekseninde dizilerde işlenen toplumsal yapı unsurlarının değerlendirilmesi yeni yapılacak araştırmalar için kaynaklık edecek ve yol gösterici nitelikte olacaktır.

3.5. ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırma Sorusu 1: Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde kültür soğanı modeli katmanları ne şekilde işlenmiştir?

Araştırma Sorusu 2: İncelenen Türk yapımı Netflix orijinal dizileri Türk kültürü öğelerini nasıl yansıtmaktadır?

Araştırma Sorusu 3: Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde kültürel boyutlar kuramı faktörleri ne şekilde işlenmiştir?

Araştırma Sorusu 4: Netflix'te yer alan Türk yapımı orijinal dizileri Türk toplum yapısı unsurlarını nasıl yansıtmaktadır?

3.6. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Çalışma, uluslararası dijital içerik platformu Netflix'in Türk yapımı orijinal içerikleri olan Bir Başkadır ve 50M2 dizilerini kapsamaktadır.

Araştırmanın zaman aralığı söz konusu dizilerin defalarca kez izlenmesi, dizilerde yer alan Türk kültürü öğelerinin saptanması ve yorumlanması kapsamında değerlendirildiğinde 20 Mayıs 2021 - 14 Haziran 2021 tarihleri arasındaki süreci içermektedir.

3.7. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik çözümlemesi kullanılacaktır. İçerik çözümlemesi, beş ana amaçtan birini gerçekleştirmek için sistematik ve tarafsız bir şekilde araştırma sorununa odaklanmayı hedeflemektedir. Bu amaçları iletişim içeriğini betimlemek, ileti özelliklerine ilişkin hipotezlerin test edilmesi, medya içeriğinin gerçek dünya ile karşılaştırılması, toplumdaki belirli bir grubun imajının saptanması ve medya etkisi araştırmaları için bir başlangıç noktası oluşturmak şeklinde sıralamak mümkündür. Araştırma kapsamında kaynağa ve üretilen öğelerin özelliklerine ilişkin bir karşılaştırmayı içermesinden kaynaklı olarak içerik çözümlemesinin beş ana amacından biri olan “ileti özelliklerine ilişkin hipotezlerin test edilmesi” kategorisi seçilmiştir.²⁵⁸

Araştırmanın örneklemini oluşturan Bir Başkadır ve 50M2 dizileri, amaçlı/yargısal örnekleme tekniği kullanılarak evrendeki özelliklerine göre seçilmiştir. Söz konusu dizilerin tarafsızlık ilkesine uygun ve araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde incelenmesi sonucunda evreni temsil edecek verilere ulaşılabilmektedir.²⁵⁹

“Uluslararası dijital içerik sağlayıcısı Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal diziler, Türk kültürü ve toplumu temel alınarak kültür soğanı modeli ve kültürel boyutlar kuramı bağlamında incelendiğinde Türk kültürünü farklı milletlere

²⁵⁸ Ümit Atabek, **Medya Metinlerini Çözümlemek**, Siyasal Kitabevi, (Ed. Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek), Ankara 2007, s. 22-24

²⁵⁹ Abdullah Koçak, Özgür Arun, “İçerik Analizi Çalışmalarında Örnekleme Sorunu”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 2006, cilt:4, sayı:3, s. 25-26

tanıtıcı ve yansıtıcı öğeleri barındırmaktadır” hipotezinden yola çıkılarak Türk yapımı Netflix orijinal içerikleri olan Bir Başkadır ve 50M2 dizileri söz konusu model ve kuram doğrultusunda çözümlenecektir.

Araştırmanın yöntem kısmı üzerine yoğunlaşarak evren, çalışma evreni ve örnekleminden, veri toplama tekniğinden ve çözümleme biriminden bahsedilecektir. Son olarak araştırma sonucunda elde edilen bulgular ortaya konacak ve bu bulgular yorumlanacaktır.

3.7.1. Araştırma Kümesi: Evren, Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini dijital içerik platformlarında yayınlanan diziler oluştururken çalışma evrenini önde gelen dijital içerik platformu Netflix oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise Netflix’te yayınlanan Türk yapımı orijinal içeriklerinden olan Bir Başkadır ve 50M2 dizileri oluşturmaktadır.

3.7.2. Veri Toplama Tekniği

Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik çözümleme tekniği kullanılarak Netflix orijinal içerikleri, Bir Başkadır ve 50M2 dizileri kültür soğanı modeli katmanları ve kültürel boyutlar kuramı bağlamında incelenecektir. Dizilerde yer alan kültürel öğeler Türk kültürüne has unsurlar çerçevesinde belirlenmiş olup yapılan incelemeler sonucunda ortaya konan kültürel öğeler, Türk kültürel yapısı göz önünde bulundurularak yorumlanacaktır. Ayrıca söz konusu diziler, kültürel farklılıkları ortaya koymaya yönelik toplumsal yapılar üzerine yoğunlaşan bir araştırmayı içeren kültürel boyutlar kuramı esas alınarak da incelenecektir. Netflix birçok toplumsal ve kültürel yapıdan kullanıcıya aynı platform üzerinden ulaşmakta ve kullanıcılarına içerikler vasıtasıyla kültürel anlamda bilgi akışı sağlamaktadır. Bu nedenle bünyesinde barındırdığı içeriklerin ait olduğu kültürün ve toplumun izlerini taşıması, kültürlerarası iletişim ortamında ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçilmesi açısından yararlı olacaktır.

3.7.3. Çözümleme Birimi

Çalışmanın amacını doğrultusunda Netflix'in "Türk Dizileri" kategorisi başlığı altında yer alan orijinal diziler arasından, amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak seçilen diziler çözümleme birimi olarak incelenmiştir.

3.8. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen Netflix orijinal içeriği olan Bir Başkadır ve 50M2 dizileri Hofstede'in kültür soğanı modeli ve kültürel boyutlar kuramı çerçevesinde ele alınacaktır.

3.8.1. Bir Başkadır

Berkun Oya imzalı 2020 yılında izleyici ile buluşan Netflix orijinal dizisi Bir Başkadır, insanın kendisiyle yüzleşme serüvenini konu almaktadır. Farklı toplumsal yapılardan ve kültürlerden insanların hikâyesinin işlendiği dizi, kültür soğanı modeli katmanları ve kültürel boyutlar kuramı temel alınarak incelenecektir.

Dizinin konusu

Kentin dışında sessiz sakin bir mahallede abisi, yengesi ve yeğenleriyle birlikte yaşayan Meryem, sebebini bilmediği bir durumdan ötürü zaman zaman baygınlık geçirmektedir. Gündelikçilik yapan Meryem işini de olumsuz etkilemesi sebebiyle tavsiye üzerine bir psikiyatriste gider. Psikiyatrist Peri, Meryem'in bayılma nedenini bulmak için onunla hayatı hakkında konuşmaya başlar ancak Meryem, terapide konunun gündeliğe gittiği evlerden birinin sahibi olan Sinan'a gelmesi ile gerilir ve seansı sonlandırmak ister. Meryem'in abisi Yasin bir barda korumalık yapmaktadır. Eşi Ruhiye'nin rahatsızlığı başta Yasin olmak üzere herkesi üzmektedir. Ruhiye'nin rahatsızlığı aralıklarla şiddetini arttırmakta ve Ruhiye'nin kendini kaybetmesine sebep olmaktadır. Yengesinin durumunun gün geçtikçe kötüye gittiğine şahit olan Meryem, cami hocası Halil Sadi hocadan akıl almaya gider. Halil Sadi hoca Meryem'e yengesinin sorununun gerçek ve sahteyi ayırt edememesinden kaynaklı olduğunu söylese de Ruhiye'nin rahatsızlığının temelinde atlatması oldukça

zor psikolojik bir travma yatmaktadır. Yasin'in ve Meryem'in tüm çabalarına rağmen Ruhiye bu duruma gelmesine sebep olan olayı anlatmamakta ısrarcıdır. Büyüdüğü köye gidip yaşadığı büyük yüzleşme sonrasında Ruhiye bir türlü kurtulmadığı çocukluk travmasının izlerini silmeyi başarır.

Peri kendi içinde halledemediği sorunlarını ve danışanları ile ilişkilerini anlatmak için psikiyatrist arkadaşı Gülbin'e düzenli olarak terapiye gitmektedir. Gülbin'e, Meryem ve onun gibi tesettürlü kadınlara karşı hissettiği anlamsız öfkeden bahseder. Gülbin içinde büyüdüğü kültürel yapı ve aile ortamının aksine farklı bir yaşam tarzına sahip olsa da Peri'nin tesettürlü kadınlara karşı olan tutumunu eleştirir. Çünkü her ne kadar kendisi farklı bir yaşam tarzını seçmiş olsa da kendi aile yapısı da Meryem'in aile yapısıyla aynıdır. Gülbin, gerek iş gerekse sosyal hayatında yaşadığı sıkıntılı durumlardan uzaklaşmak için arada bir Sinan'la görüşmektedir. Sinan'ın ailesinden geriye kalan tek kişi olan annesiyle bile düzenli bir ilişkisi bulunmamakta ondan kopuk bir şekilde yaşamaktadır. Etrafındaki kadınlarla cinsel anlamda yakınlık kurmanın ötesine gidemeyen bu sebepten dolayı da uzun soluklu ilişkiler kuramayan bir yapıya sahiptir. Evine gündeliğe gelen Meryem'in ona karşı beslediği saf duyguların farkında bile olmadan Meryem'in sadece kadınlığıyla ilgilenmektedir. Aynı yaklaşımı Peri'nin arkadaşı Melisa'ya da göstermekte ancak Melisa, Sinan'ın davranışlarını umursamayarak kendi konforu doğrultusunda ilişkilerini yürütmektedir. Oyunculuk yapan Melisa, yoga dersi esnasında tanıştığı Peri ile arkadaşlığını devam ettirmek ister. Peri etrafındaki herkese davrandığı gibi başta Melisa'ya da mesafeli davranır. Peri'nin mesafeli duruşuna rağmen Melisa, içinden geldiği gibi davranarak Peri'nin Meryem ile olan ilişkisine açık sözlü bir şekilde yorumda bulunur. Melisa'nın ona daha önce kimsenin söyleyemediği gerçekleri söylemesi Peri'nin canını sıkarak Peri'nin kendi gibi eğitim seviyesi yüksek, modern yapıya sahip annesi Feray ve babası Orhan bile Peri'nin mesafeli tavrından etkilenmektedir. Psikiyatrist Gülbin, ailesinin benimsediği değerlerin dışında modern ve özgür bir hayata sahiptir. Bu yüzden en çok ablası Gülan ile ters düşmektedir. Gülan, kardeşi Gülbin gibi eğitim seviyesine ve yaşam tarzına sahip değildir. Eşi Civan ile birlikte kendi sınırları ve tabuları çerçevesinde bir yaşam sürmektedir. Gülbin, Gülan ile yaşadığı şiddetli çatışmalara rağmen ailesine sıkı sıkıya bağlıdır. Gülbin'in ailesine yakışmayan şekilde davrandığı düşünen Gülan, kardeşiyle taban

tabana zıt düşüncelere sahiptir. İki kız kardeş de aralarındaki tüm bu anlaşmazlıklara rağmen hasta erkek kardeşlerini iyileştirmek ve anne babalarına destek olmak için hem birlikte hem de birbirleriyle savaş vermektedir. Ali Sadi hoca, eşi Mesude ve kızı Hayrunnisa ile birlikte mütevazı bir hayata sahiptir. Mahallede saygı gören, herkes tarafından sevilen Ali Sadi hoca, bir gün eşini de yanına alarak köye gitmek üzere emektar karavanıyla yolculuğa çıkar. Yolculuk sırasında beklenmedik şekilde eşi Mesude vefat eder. Bu durum Ali Sadi hocada tamiri mümkün olmayan bir hasara yol açar. Kızı Hayrunnisa içine sıkıştığı hayattan kurtulup farklı bir şekilde yaşamak istemektedir. Ailesine karşı yoğun bir bağlılığı bulunan Hayrunnisa, her ne kadar babasını kırmak istemese de annesinin de ölümüyle zincirlerinden kurtulmak ister ve babasına evden ayrılmak istediğini söyler. Ali Sadi her zaman olduğu gibi bu durumu da anlayışla karşılar ve kızının istediği hayatı yaşaması için yolundan çekilir. Kendisi de eşinden geriye kalan son hatıra olan karavanıyla sonu olmayan uzun bir yolculuğa çıkar.

Meryem ilk terapide yaşadıkları gerginliği unutup düzenli olarak Peri ile görüşmeye gitmektedir. Peri ve Meryem'in arasında tarifi olmayan bir bağ kurulur. Artık Meryem kendini rahatça Peri'ye anlatabilmekte Peri de Meryem ile konuşurken kendisini gergin hissetmemektedir. Mahallenin genç imamlarından biri olan Hilmi, Meryem'e ilgi duymaktadır. Ancak Meryem Hilmi'ye karşı nasıl davranacağını bilemez ve ondan uzak durmanın daha iyi olacağını düşünür. Bir gün terapi sırasında Peri, Meryem'e duyguların gerekli ve faydalı olduğundan bahseder. Tüm duyguları hissetmek için insanın kendine izin vermesi gerektiğini söyler. Peri de Meryem de bu konuşma sonrasında duygularını bastırmaması, açıkça yaşaması gerektiğinin farkına varır. Peri Melisa'ya karşı Meryem de Hilmi'ye karşı bir adım atar. Duygular, insanın kendini tanımasına ve ne istediğini öğrenmesine yardımcı olan köprülerdir. Duygularını açıkça yaşayamayan herkesin mutlu olmak için bu köprüleri kullanması gerekmektedir.

Bir Başkadır dizisinde işlenen karakterler genel açıdan ele alındığında Türk aile yapısı türlerinden kasaba aile yapısına mensup olanların çoğunlukta olduğunu söylemek mümkündür. Dizide yer alan karakterlerin medeni durumlarına bakıldığında büyük bir oran farkı olmamakla birlikte çoğunluğu evli insanlar oluşturmaktadır. Karakterler refah düzeyi temel alınarak değerlendirildiğinde

çoğunluk kesimi refah düzeyi yüksek insanların oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Bir Başkadır dizisi Türk toplum yapısının temel unsurlarından olan dine bağlılık ve ailevi ilişkiler kategorileri doğrultusunda incelendiğinde karakterlerin çoğunluğunun dini yönlerinin güçlü, büyük bir oran farkıyla da aile ilişkilerinin kuvvetli olduğu tespit edilmiştir. Dizideki karakterlerin kişilik ve karakter özellikleri baz alınarak değerlendirilmesi sonucunda ise çoğunluğu dışa dönük ve duygusal kişiliğe sahip insanlar oluşturmaktadır.

Tablo 3. 1. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Özellikleri

Karakterler	Türk Aile Yapısı		Medeni Durum			Refah Düzeyi		Dine Bağlılık		Karakter Özellikleri		Kişilik Özellikleri			Ailevi İlişkiler	
	Kasaba	Kent	Evli	Bekâr	Boşanmış	Yüksek	Düşük	Güçlü	Zayıf	İçe kapanık	Dışa Dönük	Baskın	Duygusal	Sosyal	Kuvvetli	Zayıf
Meryem	✓			✓			✓	✓		✓			✓		✓	
Peri		✓		✓		✓			✓		✓		✓			✓
Gülbin		✓			✓	✓			✓		✓		✓		✓	
Yasin	✓		✓				✓	✓			✓	✓			✓	
Ruhiye	✓		✓				✓	✓		✓			✓		✓	
Ali Sadi	✓		✓				✓	✓			✓	✓			✓	
Hayrunnisa	✓			✓			✓	✓		✓				✓	✓	
Sinan		✓		✓		✓			✓	✓				✓		✓
Melisa		✓		✓		✓			✓		✓			✓		✓
Hilmi	✓			✓			✓	✓			✓		✓		✓	
Gülan	✓		✓			✓		✓			✓	✓			✓	
Civan	✓		✓			✓		✓		✓			✓		✓	
Feray		✓	✓			✓			✓		✓	✓				✓
Orhan		✓	✓			✓			✓	✓				✓		✓

3.8.2. 50M2

2021 yapımı Burak Aksak'ın kaleme aldığı Netflix orijinal dizisi 50M2, Türk kültüründe önemli bir yeri olan mahalle kültürünü konu almaktadır. Dizinin ana konusunu oluşturan mahalle teması kullanılarak farklı toplumsal yapılara ait insanların arasındaki çatışmayı işlemektedir.

Dizinin Konusu

Hatırlayamadığı geçmişinin peşine düşen Gölge, ailesiyle ilgili en ufak bir bilgiye ulaşmak için elinden geleni yapmaktadır. Çocukken onu yanına alıp büyüten ve Gölge'ye bir kimlik bile vermeden ona bütün kirli işlerini yaptıran Servet ise

Gölge'nin geçmişini öğrenmemesi için çabalamaktadır. Avukatı Özlem'in de yardımıyla Gölge'yi kontrol altında tutmaya çalışır ancak Gölge, ailesine ne olduğunu bulmakta kararlıdır ve bu yoldan dönmeye niyeti yoktur. Bir gün gazetecinin biri Gölge'ye geçmişiyile alakalı onunla konuşmak istediğini söyler. Gazeteci Adem Gölge'ye bir teklifte bulunur. Ailesinin geçmişini Gölge'ye verecektir ancak buna karşılık Gölge'den Servet'i polise yakalatacak fotoğrafları getirmesini ister. Servet'in kendisine yalan söylediğini öğrenen Gölge, hem Servet için hayati değeri olan silahları hem de fotoğrafları alarak ortadan kaybolur. Gazetecinin evinde buluşurlar ve Adem babasını elinden alan Servet'i bitirecek fotoğraflara ulaşmıştır. Sıra Gölge'nin ailesinin geçmişine geldiğinde ise bir silah sesi duyulur ve Adem ölür. Servet Gölge'yi çok sevse de artık ona güvenemeyeceğinin farkında olduğu için Leke'yi Gölge'nin peşine takmıştır. Bu yüzden en tehlikeli adamını devreye sokup Gölge'yi ortadan kaldırmak ister. Gölge Leke'yi etkisiz hale getirmeyi başardıktan sonra ailesiyle ilgili evrakları alıp evden ayrılacağı sırada bir sorunla karşı karşıya kalır.

Güzelce Mahallesi kendi halinde insanların yaşadığı, geçmişi uzun yıllara dayanan sessiz sakin bir mahalledir. Mahallenin sevilen mensuplarından biri olan Adil Yılmaz, bir gün ani bir şekilde terzi dükkânında vefat eder. Mahalle muhtarı görevi doğrultusunda Adil Yılmaz'ın terzi dükkânında ailesinden geriye kalan bir iz ararken oğluna yazdığı mektupları bulur. Mahalleden esnaf arkadaşı Turan'ı da yanına alarak mektuptaki adrese gider. Babasının ölüm haberini ve terzi dükkânının anahtarını vermek için Adem'in evine gelen Muhtar ve Turan karşılarında Gölge'yi bulur. Evden sorunsuz bir şekilde çıkmak isteyen Gölge, Muhtar'a ve Turan'a kendini terzinin oğlu Adem olarak tanıtır. Terzi dükkânını kabul etmediğini ve gitmeleri gerektiğini söyleyerek onları evden gönderir. Muhtar fikrini değiştirme ihtimaline karşı Gölge'ye terzinin kartını verir ve Turan ile birlikte evden ayrılır. Muhtar ve Turan'dan kurtulduğunu düşünürken yaptığı bir hata Servet'in adamı Leke'ye yakalanmasına sebep olur. Silahların Gölge'de olduğunu öğrenen Servet Gölge'yi rehin alır. Leke silahların yerini öğrenmek için Gölge'ye işkence ederek onu konuşturmaya çalışır. Çocukluktan beri bu karanlık dünyanın içinde olan Gölge bir kez daha Leke'nin elinden kurtulmayı başarır. Ancak ne gidecek yeri ne de ayakta duracak hali vardır. Muhtar'ın ona verdiği kartta yazan adrese gitmeye karar

verir. Gölge hayatını kurtarmak için gittiği Güzelce Mahallesi'nin hayatını değiştireceğinden habersizdir. Muhtar başta olmak üzere tüm mahalleli terzi Adil'in oğlu Adem olarak tanıdıkları Gölge'yi benimsemiştir. Ancak Gölge'nin mahallede kalmaya niyeti yoktur. Servet'in düşmanı Mümtaz ile iş birliği yapmak için harekete geçer. Mümtaz'a Servet'ten aldığı silahları verecek karşılığında da Servet'i alıp ailesine ne olduğunu öğrenecektir. Fakat Mümtaz sözünde durmaz silahları da alıp kaçar. Gölge'nin mahalleye dönmekten başka çaresi kalmamıştır. Gölge başlarda yabancı olduğu aile sıcaklığına alışmakta zorlansa da zamanla mahallenin gençlerinde biri, çocukların abisi olmak onun da hoşuna gider. En başta da Muhtar'ın kızı Dilara ile bir arada olmak Gölge'yi mutlu etmektedir. Çocukluğundan beri ona delicesine âşık olan Yakup ise, Dilara'nın Adem ile olan ilişkisini kıskanır ve Adem'in geçmişini araştırmaya karar verir. Dilara özgür ruhlu ama bir o kadar da ailesine ve mahallesine bağlı pastane işleterek yaşamaya çalışan azimli bir kızdır. En büyük sorunu Mesut'a olan borcudur. Mahallede tefecilik yapan Mesut aynı zamanda bir inşaat firmasının kentsel dönüşüm projesi için görevlendirilmiştir. Mahalleliden aldığı borç senetlerine karşılık mahalle halkının evlerinin tapusunu istemektedir. Öncelikli hedefi de Adem'in artık evi gibi olan 50M2'lik terzi dükkanıdır. Mahalle takımının eski futbolcusu olan Turan'ın oğlu Civan 5 yıl önce yaşadığı sakatlık nedeniyle bir bacağı kullanamamaktadır. Bu durumdan dolayı oldukça üzgün olan Civan, sevdiği kız tarafında da aldatılınca kendini iyice kaybeder ve Mesut'un yanında çalışmaya başlar.

Silahlarını Mümtaz'a kaptıran Servet'in artık kaybedecek bir şeyi kalmamıştır. Bir anlık cesaretle Mümtaz'ı öldürür ve bütün işlerinin başına geçer. Güzelce Mahallesi'nin kentsel dönüşüm projesini de artık Servet yürütmektedir. Servet evini satmak istemeyenleri ikna etmek için mahalleye geldiği bir gün Civan ile tanışır ve Mesut'la çalışmayı bırakıp kendisiyle çalışması Civan'ı ikna eder. Hırslarına yenik düşen Civan, en yakın arkadaşı Yakup'un bütün ısrarlarına rağmen Servet için çalışmaya devam eder. Evlerini satmaları için babasını ve Muhtar'ı da ikna etmeyi başarır. Geriye sadece Dilara'nın pastanesi ve terzi dükkânı kalmıştır. Dilara tanıştıkları ilk zamanlarda Adem'le çok iyi anlaşmasa da zaman geçtikçe aralarında farklı bir ilişki oluşmaya başlamıştır. Kendisini Adem olarak tanıyan Dilara'ya artık yalan söylemek istemeyen Gölge, bütün gerçekleri Dilara'ya

anlatmaya karar verir. Ama önce mahalle halkının tapularını kurtarmalıdır. Projenin başında Servet'in olduğunu öğrenir ve Mesut aracılığıyla avukat Özlem'e ulaşır. Özlem'den projenin aslında bir tuzak olduğunu mahalle halkının proje sonunda evsiz kalacağını öğrenir. Muhtar da dahil olmak üzere tüm mahallelinin evlerini sattığını öğrenen Gölge için artık Servet'le yüzleşmenin vakti gelmiştir. Servet'in karşısına şehrin karanlık yüzü Gölge olarak değil mahalle terziisi Adem olarak çıkar.

50M2 dizisinde işlenen karakterlerin geneline bakıldığında Türk aile yapısı türlerinden kasaba aile yapısına mensup olanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Dizi karakterlerinin medeni durumları söz konusu olduğunda bekâr insanların büyük bir oran farkıyla evli olanlara göre fazla olduğu tespit edilmiştir. Dizide yer alan karakterler refah düzeyi doğrultusunda incelendiğinde arada çok büyük bir fark olmamakla birlikte çoğunluğu düşük refah düzeyine sahip insanlar oluşturmaktadır. 50M2 dizisi Türk toplumunda önemli bir noktada yer alan dine bağlılık ve ailevi ilişkiler kategorileri temel alınarak değerlendirildiğinde karakterlerin çoğunluğunun dini yönlerinin zayıf, aile ilişkilerinin ise kuvvetli olduğu gözlemlenmiştir. 50M2 dizisi karakterlerinin kişilik ve karakter özellikleri bakımından incelenmesi sonucunda ise çoğunluğu dışa dönük ve baskın kişiliğe sahip insanların oluşturduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 2. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Özellikleri

Karakterler	Türk Aile Yapısı		Medeni Durum		Refah Düzeyi		Dine Bağlılık		Karakter Özellikleri		Kişilik Özellikleri		Ailevi İlişkiler	
	Kasaba	Kent	Evli	Bekâr	Yüksek	Düşük	Güçlü	Zayıf	İçe kapanık	Dışa Dönük	Baskın	Duygusal	Kuvvetli	Zayıf
Gölge\Adem	✓			✓	✓			✓		✓	✓		✓	
Dilara	✓			✓		✓				✓		✓	✓	
Muhtar	✓		✓			✓	✓			✓		✓	✓	
Servet		✓		✓	✓			✓	✓		✓			✓
Mesut		✓		✓	✓			✓		✓	✓			✓
Civan	✓			✓		✓		✓	✓		✓			✓
Cami Hocası	✓			✓		✓	✓		✓			✓	✓	
Yakup	✓			✓		✓		✓		✓		✓	✓	
Özlem		✓		✓	✓			✓	✓		✓			✓
Turan	✓		✓			✓	✓			✓		✓	✓	
Mümtaz		✓		✓	✓			✓		✓	✓			✓

3.8.1.1. Bir Başkadır Dizisi Kültür Soğanı Modeli İncelemesi

Hofstede'in kültürler arası farklılıkları ortaya koymak amacıyla geliştirdiği kültür soğanı modeli; semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerler katmanları etrafında şekillenmektedir. Farklı sosyoekonomik çevrelerden ve kültürel yapılardan insanların yaşantılarını konu alan Bir Başkadır dizisi, söz konusu katmanlar temel alınarak detaylı bir biçimde incelenecektir.

Semboller

Kıyafet

Kıyafet oldukça geniş bir alanı ve çeşitliliği kapsayan kültürel bir semboldür. Kültürel açıdan Bir Başkadır'da işlenen kıyafet sembolüne odaklanıldığında yemeni göze çarpmaktadır. Yemeni, yaşmak, çember ve benzeri birçok ismi olan tesettür nesnesi dizide oldukça fazla kullanılmaktadır. Meryem, Ruhiye, Hayrunnisa ve Hayrunnisa'nın annesi Mesude ev ortamında yemeni kullanmaktadır. Sosyal hayatta ise yemeninin yerini eşarp ve şal almaktadır.

Bağış Kutusu

Türk kültüründe özellikle dinsel anlamda gerçekleştirilen yardımseverliğin yeri oldukça önemlidir. Camiye bağış yapmak, fitre ve zekat vermek ihtiyaç sahiplerine yardım etmenin ötesinde dini açıdan yerine getirilmesi zorunlu olan sorumluluklardır. Camilerde bulunan bağış kutuları cami hocasının sorumluluğunda olmakla birlikte bağış kutusunda biriken paralar, gerektiğinde ihtiyaç sahiplerine yardım etmek için ve caminin eksikliklerinin giderilmesinde kullanılmaktadır. Dizide de cami hocası olan Ali Sadi, Yasin ve Meryem ile sohbet ederken Türk kültürünün bir sembolü olan bağış kutusuna yer verilmiştir.

Seccade

Evde hep aynı yerde duran seccade Türk toplumunun alışkanlıklarından biridir. İbadetini gerçekleştirmek için herkesin evinde belirli bir odası bulunmaktadır. Bu odada dikkat dağıtıcı objelere ve fotoğraflara yer verilmemekte namaz ibadetini gerçekleştirmek için kullanılan seccade de bu odada yer almaktadır. Dizide de Yasin,

Meryem ve Ruhiye aynı odayı ve sürekli aynı yerde duran seccadeyi kullanarak ibadetlerini gerçekleştirmektedir.

Nostaljik Sinema (Yeşilçam) Görsel Temaları ve Müzikleri

Bir Başkadır dizisinde Türk sinema kültürüne dair faaliyetleri kapsayan Yeşilçam görsel temalarına ve müziklerine sıklıkla yer verilmiştir. Yeşilçam Türk film endüstrisine ve sinema kültürüne verilen genel addır. Dizideki Yeşilçam esintilerine, sahne geçişlerinde kullanılan nostaljik sinema öğelerinde ve dizinin jenerik kısmında verilen Ferdi Özbeğen müziklerinde rastlanmaktadır.

Kömür Sobası

Kömür sobası birçok kültürel yapısı içerisinde yer alan kültürel bir semboldür. Türk kültüründe ise sobaya yüklenen anlam ve sobanın kullanılma biçimi farklılık göstermektedir. Türk toplumu için soba, kış aylarında bütün aileyi biraraya getiren, üstündeki tellerde çamaşır kurutulan, kestane pişirilip üstüne koyulan mandalina kabuklarıyla etrafa güzel koku veren bir ısınma aracıdır. Dizide soba üzerinde el bezleri asılı haliyle bir geçiş sahnesinde yer almaktadır.

Nazar Boncuğu

Türk kültüründe nazar boncuğu, dini açıdan insanları kötü gözden koruduğuna inanılan üzerinde göz figürü bulunan mavi bir boncuktur. Üzerindeki göz figürü, takan kişiyi veya takılan yeri kötü düşüncelerden koruyan bir tılsım olarak kabul edilmektedir. Dizide de Meryem, Yasin, Ruhiye ve çocuklarının yaşadığı evin kapısında nazar boncuğu sembolüne yer verilmiştir. Nazar boncuğunu evin kapısına asmalarının neden ise maddi ve manevi açıdan hem evi hem de kendilerini bütün kötü düşüncelere karşı korumak istemeleridir.

Kahramanlar

Yasin Hoca Efendi'yi üst akıl olarak görmekte ve onun söyledikleri doğrultusunda hareket etmektedir. Davranış modeli olarak kendine örnek aldığı Ali Sadi hoca, Yasin için bir kahramandır.

Ali Sadi hoca merhameti, dürüstlüğü, babacan ve anlayışlı tavrıyla Hilmi'nin de kendisine örnek aldığı, önemseydiği bir kahraman olarak işlenmektedir.

Peri, Meryem için iyi bir dinleyici olmanın yanında korkmadan kendisini anlatabildiği güvenli ortamı ifade etmektedir. Meryem'in kendini tanıma ve anlama yolculuğunda Peri ona eşlik etmiş, daha önce kimsenin yanında anlatamadıklarını Peri'nin yanında dile getirmeye başlamıştır. Son görüşmelerinde Peri'nin ona anlattıklarından sonra Meryem'in Peri'ye olan hayranlığı daha da artmıştır.

Ritüeller

Selamlaşma

Türk kültüründe selamlaşma beden dili ve sözlü iletişim yoluyla gerçekleşmektedir. Selamlaşmada kullanılan beden biçimlerini el sıkışmak, başın öne doğru eğilmesiyle saygı gösterisinde bulunmak, elin baş tarafına götürülmesi, sağ eli göğsün üzerine götürmek, başı hafifçe öne doğru eğmek ve el öpmek şeklinde sıralamak mümkündür. Sözlü iletişim yoluyla selamlaşma ise selamünaleyküm/aleyküm selam, günaydın(lar), iyi sabahlar/hayırlı sabahlar, iyi günler/hayırlı günler, iyi akşamlar/hayırlı akşamlar, iyi yolculuklar/hayırlı yolculuklar, hoş geldiniz, Allah'a ısmarladık/Allah'a emanet ol, hoşça kal(ın) gibi kelimeler kullanılarak sağlanmaktadır.²⁶⁰ Bir Başkadır dizisinde selamlaşma ritüeli Peri'nin ait olduğu toplumsal yapıda sözlü iletişim yoluyla gerçekleşirken Meryem'in sahip olduğu toplumsal yapıda hem sözlü iletişim hem de beden dili aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Arabanın arkasından su dökmek

Arabanın arkasından su dökmek, yakını uzun bir yolculuğa çıktığında insanın iç huzurunu sağlamak için yaptığı Türk kültürüne özgü bir ritüeldir. Bir Başkadır dizisinde de Ali Sadi hoca ve eşi Mesude köye gitmek için uzun bir yolculuğa çıkacaklardır. Kızları Hayrunnisa da onların başına kötü bir olay olmadan gidip

²⁶⁰ Ahmet Keskin, "Türk Kültüründe "Selamlaşma" ve "Vedalaşma" Hakkında Genel Bir Değerlendirme", **TÜRK DÜNYASI, Dil ve Edebiyat Dergisi**, 2017, sayı:43, s. 128-129

gelmelerini istediği için yolculuğa çıktıkları arabanın arkasından su döker. Ve gözü arkada kalmadan huzurlu bir şekilde evine döner.

Teşekkür etmek için el emeğiyle hamur işi yapmak

Türk kültüründe bir işe harcanan emek karşındaki kişiye verdiği değerle alakalıdır. Bu yüzden karşı taraf gerçekten değerliyse onun için çaba harcanmalıdır, kolayla kaçılmamalıdır. Dizide Meryem, psikiyatrist Peri'ye terapiye gitmektedir. Peri ile aralarında geçen konuşmalar sonucunda kendini daha iyi hissedenden Meryem teşekkür etmek ister. Bu yüzden sabah erkenden kalkar ve abisinin olumsuz tepkisine rağmen büyük bir tepsi börekle uzun mesafe yol gider. Tıpkı Türk kültür yapısında da olduğu gibi bir tepsi börek onun için teşekkür ederim demektir.

Taziye Evi Ritüelleri

Taziye evinde gerçekleştirilen ritüeller Türk kültürünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Vefat eden kişinin ruhu için helva kavrulup dağılması, gelen misafirlerin kapıya kadar uğurlanıp başsağlığı dileklerinin kabul edilmesi bunların tümü cenaze evi sahibinin gerçekleştirdiği ritüellerdir. Dizide Hayrunnisa annesinin ölümü ardından tüm bu ritüelleri gerçekleştirmiştir.

Eve Gelen Misafirleri Ağrlamak ve Uğurlamak

Eve gelen misafirleri ağrlamak ve uğurlamak Türk kültürünün önde gelen ritüellerden biridir. Türk kültüründe önemli bir yeri olan misafirperverliğin bir göstergesi olarak kabul edilen bu ritüel aynı zamanda bir değer göstergesidir. Dizideki Ali Sadi hocanın kızı Hayrunnisa annesinin vefatı sonrasında dahi eve gelen misafirleri ağrlama ve uğurlama görevini yerine getirmektedir. Aynı şekilde Meryem de her ne kadar Hilmi'den pek hoşlanmasa da misafir olduğu için onu en iyi şekilde ağrlamış ve evden ayrılırken uğurlamıştır.

Sabah Namazını Kılıp Yola Çıkmak

Sabah namazını kılıp yola çıkmak Türk kültüründe sıklıkla gerçekleştirilen bir ritüeldir. Sabah namazı saati gereği yerine getirilmesi en zor olan namaz vaktidir. İnsanlar bu ibadeti sevap açısından üst düzeyde bir ibadet olarak değerlendirmektedir. Yasin de kendisi için zorlu olacak köye gitme yolcuğunu bu

ibadet sonrasında gerçekleştirmek ister. Çünkü iç huzurunu sağlamış bir şekilde yolculuğa çıkmak ona kendini daha iyi hissettirecektir.

Kıyma Kavurmak

Kıyma kavurmak, Türk kültürüne özgü bir yemek çeşididir. Bir başkadır dizisinde ise sınıfsal gösterge olarak yer almaktadır. Dizide alt kesimden inanların tükettiği bir yemek olarak yansıtılmaktadır. Meryem için kıyma kavurmak bir ritüel haline gelmiştir. Sinan'ın sevmemesine rağmen ısrarla yapmaya devam etmesi de bundan kaynaklıdır. Ailesinin keyifli olduğu zamanlarda bu mutluluğu kutlamak için yaptığı bir yemektir. Sinan'ın annesi için ise kıyma kavurmak başka bir anlama gelmektedir. Kendi öz oğlu küçükken sevdiği için büyüdüğünde de hala en sevdiği yemek olduğunu düşünmektedir. Ancak Sinan büyümüştür ve artık kıyma kavurmasına olan düşkünlüğü tıpkı annesine karşı hissettiği duygular gibi değişmiştir. Sinan'ın annesi oğlu ile arasında olan mesafeyi manevi oğlu olarak gördüğü komşusunun oğlu Ercan ile kapatmaya çalışmaktadır.

Değerler

Türk Aile Yapısı

Türk aile yapısı köy, kasaba ve kent olmak üzere 3 tür etrafında şekillenmektedir. Bir başkadır dizisinde işlenen karakterler kasaba ve kent aile yapısı özellikleri taşımaktadır. Dizide kasaba aile yapısına mensup karakterler aile kavramına önem vermekte toplumsal kurallar doğrultusunda yaşamaktadır. Kent aile yapısına ait karakterler ise içinde yaşadığı toplumsal yapıdan ayrı bir birey olarak yaşamayı tercih etmekte ve ailesi ile sıkı bağlar kurmamaktadır.

Büyüklerle Saygı

Kişinin yaş olarak kendisinden büyük birine gösterdiği saygı önemli bir kültürel değerdir. Yaş olarak büyük olan birinin karşısında saygıda kusur edilmemeli verdiği öğütler dinlenmeli ve istediği şeyler yerine getirilmelidir. Dizide Meryem karakterinin abisi Yasin'e ne kadar kızsarsa kızsın ona karşı gelmediği, isteklerini yerine getirdiği işlenmiştir. Meryem'in kimi zaman abisinden çekindiği için böyle

davransa da abisine karşı davranışlarının temelinde saygı unsuru yatmaktadır. Aynı zamanda Ali Sadi hoca da gerek mesleği gerekse yaşı dolayısıyla herkesin saygı gösterdiği bir karakterdir.

Akrabalık İlişkileri

Türk kültüründe akrabalık ve aile ilişkileri iç içe geçmiş şekilde bir bütün olarak yaşanmaktadır. Bazı spesifik durumların dışında aile fertleri ve akrabalar aynı samimiyet ve sevgi çerçevesinde yer almaktadır. Dizide de Meryem'in yengesi Ruhiye ile olan abla kardeş ilişkisi değinilmiştir. Aralarında bir kan bağı bulunmamasına rağmen Meryem ve Ruhiye'nin arasındaki ilişki akrabalığın çok ötesindedir.

Türk Kültüründe Kadının Yeri

Türk kültüründe kadınlar dini açıdan kutsal varlıklar olarak nitelendirilmektedir. Dizide kadının yeri karakterlerin sahip oldukları düşünce yapısına göre değişkenlik göstermektedir. Yasin'in eşi Ruhiye için kendi kalıp yargılarını yıkmayı, onun iyiliği için çabalayıp kendinden üstün tutması kadına verilen önemin bir göstergesidir. Öte yandan Gülan'ın kardeşi Gülbin'i kocasına sahip çıkamadığı için evliliğinin bitmesindeki tüm suçun Gülbin'de olduğunu söylemesi kadına karşı onur kırıcı bir yaklaşım olarak işlenmiştir.

Çay Kültürü

Türk kültürünün vazgeçilmez değerlerinden biri olan çay, Türklerin uluslararası çapta kabul görmüş önemli bir değeridir. Çay başlı başına ayrı bir kültür oluşturmaktadır. Çay kültürü Türk toplumunun hoş sohbet, birliktelik, samimiyet ortamlarının yapı taşlarından biridir. Türk kültüründe çay her şeyin ilacı olarak bilinmektedir. Misafirlikte, iyi günde, kötü günde, yaz, kış, akşam, sabah sürekli çay içilmektedir. Kısacası çay içmenin yeri ve zamanı yoktur. Bir Başkadır dizisi de çay kültürünü tam olarak bu yönüyle işlemiştir

Komşuluk

Akrabalık gibi komşuluk da kan bağı olmadan sevgi ve hoşgörü ortamının kurulmasını sağlayan Türk kültürünün bir değeridir. Türk kültüründe komşuluk

kavramının önemi ev alma komşu al, komşu komşunun külüne muhtaçtır gibi atasözleri ile vurgulanmıştır. Dizide Yasin ve Meryem kötü bir olayla karşı karşıya kaldıklarında gitmeyi düşündükleri ilk yer komşuları olmuştur. Meryem için komşusu, yeğenlerini gözü arkada kalmadan bırakacağı güvenli bir ortamı ifade etmektedir.

Türk Misafirperverliği

Türk toplumunda misafire gösterilen ilgi ve alakanın boyutu üst düzeydedir. Misafirperverlik Türk toplumunun bütün kesimleri tarafından kabul görmüş öncelikli bir değerdir. Her kesimden insanın misafire karşı bakış açısı aynıdır. Eve gelen misafir her zaman en iyisine en güzeline layıktır. Türk kültüründe Tanrı misafire diye bir terim bulunmaktadır. Tanıdık veya yabancı eve gelen herkes misafirdir ve en iyi şekilde ağırlanmalıdır. Bir Başkadır dizisinde de eve gelen misafirlere karşı toplumun her kesiminden insanın sergilediği tutum aynıdır.

Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri ve deyimler, verilecek olan öğüdün anlatımını kolay ve kısa yoldan anlaşılır bir şekilde ifade etmeye yarayan, Türk kültürü zenginliğinin önemli bir göstergesidir.²⁶¹ Bir Başkadır dizisinde Peri Meryem’e duygularını açıkça ifade etmesi gerektiğini söylerken “su çatlağını bulur” deyimini kullanmıştır. Peri bu deyimini kullanarak Meryem’e olacakların önüne geçemeyeceğini, duygularını bastırmaması ve içinden geldiği gibi davranmasını gerektiğini öğütlemiştir.

Yasin Meryem’in de Ruhiye gibi sorusuna karşılık vermediği görünce “üzüm üzüme baka baka kararır” atasözünü kullanmıştır. Yasin bu atasözüyle Meryem’in Ruhiye ile çok vakit geçirmesinden kaynaklı olarak Ruhiye gibi davrandığı vurgulamıştır.

Vefat Eden Kişinin Arkasından Temennide Bulunmak

Vefat eden kişinin yakınlarına onları rahatlatmak için Allah rahmet eylesin, başın sağ olsun, takdir-i ilahi ve benzeri gibi temennilerde bulunmaktadır. Dizide

²⁶¹ https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17127 (Er:05.06.2021)

Hayrunnisa'nın annesi Mesude'nin vefatı sonrasında Ali Sadi hoca ve Hayrunnisa yakın çevreleri tarafından bu tür dini söylemlerle teselli edilmiştir.

Bir Başkadır dizisi kültür soğanı modeli çerçevesinde ele alındığında Türk toplum ve kültür yapısına ait 6 sembol, 3 kahraman, 7 ritüel, 9 değer ögesine rastlanmıştır.

3.8.2.1. 50M2 Dizisi Kültür Soğanı Modeli İncelemesi

50M2 dizisi mahalle kültürü başta olmak üzere Türk kültür yapısından birçok ögeyi içerisinde barındırmaktadır. Farklı toplumsal yapılara ait insanların arasındaki çatışması işleyen dizi, kültür soğanı modeli katmanları doğrultusunda incelenecektir.

Semboller

Çaydanlık

Türk kültürünün önemli bir değeri olan çay, farklı toplumsal yapılardan insanlar için dahi aynı duyguları uyandırmakta ve aynı birleştirici gücü taşımaktadır. 50M2 dizisinde çay kültürü çoğunlukla mahalle kültürüyle harmanlanmış bir şekilde işlenmiştir. Mahalle esnafı tanıdık veya yabancı olduğunu umursamadan dükkânının kapısını çalan herkese çay ısmarlamaktadır. Çayı lezzetli yapan şey ise iyi demlenmiş olması ve sıcak servis edilmesinde saklıdır. Her dükkânda bir çaydanlık bulunmakta çay içilirken dahi ocaktan indirilmemektedir. Çaydanlık Türk toplumu tarafında her yerde bulunması gereken yegâne gereç olarak kabul edilmektedir.

Jest ve Mimikler

Türklere özgü çok sayıda beden dili ifadesi bulunmakla birlikte yabancı milletlerin kültür yapılarına ters ve olumsuz anlamlar taşıyan jest ve mimikler de oldukça fazladır. 50M2 dizisinde rastlanılan Türklere özgü jest ise ast üst ilişkilerin var olduğu ortamlarda ast olan kişinin üst olan kişiye saygısını gösterdiğini belirten elleri üst üste koyarak göbekte bağlama hareketidir. Dizide Servet, güvenlik görevlisi çalışanını kendisine yaptığı bir yanlıştan dolayı cezalandırmak istemektedir. Servet

güvenlik görevlisinin yoğun ısrarları sonucunda onu Gölge'yi bulması şartıyla affeder. Güvenlik görevlisi kapıdan çıkarken ellerini göbeğinin üstünde birleştirip başını eğerek hem teşekkür eder hem de ona olan saygısını belli eder.

Kıyafet

Yemeni toplumdan topluma isim açısından değişkenlik gösterse de kullanım amacı her toplumda aynıdır. Yemeni her toplum için, eşarp veya şal gibi uğraş gerektirmeyen aynı zamanda daha rahat hareket etme imkânı sunan tesettür nesnesi olarak kabul edilmektedir. 50M2 dizisinde ise kültürel bir kıyafet olan yemeni, mahalle halkından tesettürlü olan kadınlar tarafından kullanılmaktadır.

Kahramanlar

Çocuk yaşta kimsesiz kalan Yakup, Muhtar'ın onu alıp mahalleye getirmesiyle sıcak bir aile ortamında büyüme fırsatına sahip olmuştur. Muhtar onu kendi öz evladı gibi görmüş Dilara ve Kerim'den ayırmadan büyüttü. Yakup'un bugünlere gelmesinde çok büyük emeği olan Muhtar, Yakup için bir kahramandır. Yakup en çok Muhtar'ı önemser ve onu hayal kırıklığına uğratmamak için çabalar.

Servet'in adamı Leke tarafından yoğun işkenceye maruz kalan Gölge, Leke'nin elinden kurtulmayı başarır ancak Leke peşindedir. Bewar'ın yardımıyla Leke'ye izini kaybettirir. Gölge için Bewar hayatını kurtaran bir kahramandır. Aynı zamanda mahalleye gitmesine sebep olan kartviziti de Bewar sayesinde fark etmiştir.

Hayatını kurtaran çocuğu tanıyan Gölge, Bewar'ı insan kaçakçılarının elinden kurtararak ona güvenli bir yuva ve aydınlık bir gelecek sağlamıştır. Bewar için Gölge bir kahramandır.

Ritüeller

Selamlaşma

Türk kültüründe selamlaşma, sözlü iletişimle birlikte yoğun bir şekilde beden dilinin de kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. 50M2 dizisinde mahalle halkı

selamlaşma ritüelini yerine getirirken hem beden dilini hem de sözlü iletişim yöntemi kullanmıştır. Özellikle Muhtar ve Turan'ın gerek mahalle halkına gerekse birbirlerine karşı “selamünaleyküm/aleykümselem” şeklinde olan selamlaşma biçimine sıklıkla yer verilmiştir.

Vefat Eden Kişinin Ruhu İçin Helva Kavurmak

Türk kültüründe vefat eden kişinin ardından ahirette acılarının hafifleyeceğine inanılarak helva kavrulur ve yemek yapıp dağıtılır. 50M2 dizisinde bu ritüele, terzi Adil Yılmaz'ın vefatının ardından Dilara'nın helva kavurup mahalle halkına dağıtması şeklinde yer verilmiştir.

Kız İsteme Merasimi

Türk kültüründe kız isteme merasimi içerisinde çok sayıda ritüeli barındırmaktadır. Çiçek ve çikolata alınır, daha sonra türk kahvesi içilir ardından oğlanın babası kızın babasına “Allah'ın emri peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuza istiyoruz. Veriyor musunuz?” sorusunu sorar. Kızın babasının cevabı olumlu ise yüzük takılıp söz kesilir. 50M2 dizisinde Turan oğlu Civan'ın Aysel ile evlenmek istediğini bildiği için Aysel'in evine gidip bu ritüeli gerçekleştirmiştir.

Sevdiğinin Fotoğrafını Cüzdanında Taşımak

Türk kültüründe kişinin sevdiği insanların fotoğrafını cüzdanında taşıması bir değer göstergesidir. Kişi bunu hem sevdiği insana olan bağlılığını sembolize etmek hem de onu her zaman yanında hissetmek için yapmaktadır. 50M2 dizisinde Muhtar, cüzdanındaki rahmetli eşinin fotoğrafını Gölge'ye göstererek 30 yıldır eşinin fotoğrafını cüzdanında sakladığını söyler. Bu ritüeli gerçekleştirme sebebini Gölge merak eder ve sorar, Muhtar ise sevdiğinin fotoğrafını cüzdanında taşımak yazılmamış şiirdir dizeleriyle rahmetli eşine olan sevgisini ve bağlılığını dile getirir.

Mezarlık Ritüeli

Türk kültüründe vefat eden kişinin ardından yakınlarının yerine getirmesi gerekenler sorumluluklar ve ritüeller bulunmaktadır. Bunlar; vefatından bir süre sonra mezar taşı yaptırmak, mezarı başında dua okumak, mezara su dökmek, mezarı

yabani otlardan temizlemek ve çiçek dikmektir. Dizide Muhtar, Adem'e babasının ölümü sonrasında yerine getirmesi gereken sorumlulukları ve ritüelleri anlatmaktadır.

Değerler

Türk Aile Yapısı

Türk aile yapısında köy, kasaba ve kent olmak üzere 3 çeşit aile yapısı bulunmaktadır. 50M2 dizisinde yer verilen karakterlerin kasaba ve kent aile yapısı özellikleri taşıdığı tespit edilmiştir. Dizide mahallede yaşayan karakterlerin büyük bir çoğunluğu kasaba aile yapısına mensuptur ve aile bireylerine sıkı sıkıya bağlı olarak toplumsal normlar çerçevesinde yaşamaktadır. Kent aile yapısına ait karakterler ise kendi çıkarlarını aile bağlarının üstünde tutmakta ve toplum bütünlüğünü kabul etmemektedir.

Misafirperverlik

Türk kültürüne has önemli bir olgu olan misafirperverlik, Türk toplum yapısının değişmez unsurlarından biridir. Ev sahibi kimse için misafir demek el üstünde tutulması gereken insan demektir. Her kesimden insan için misafirlere sağlanan sevgi ve özen ortamı aynı anlamı ifade etmektedir. 50M2 dizisinde misafirperverlik olgusuna dizinin ana karakterlerinden biri olan Muhtar aracılığıyla yer verilmiştir. Muhtar, zor durumda olan Gölge'yi tanımadığı halde ona evini açmış ve onu en iyi şekilde ağırlamak için elinden geleni yapmıştır.

Mahalle Kültürü

Türk toplumunun belli bir kesimini oluşturan mahalle halkı, içinde yaşayan insanların benimsediği kurallar ve davranışlar ekseninde kendi kültürlerini oluşturmuştur. Mahallede yaşayan insanlar için, mensubu oldukları mahalle yaşam alanı olmanın dışında ev, aile, huzur ve güven ortamını da ifade etmektedir. Mahalle içerisinde herkes birbirini tanır, aileden biri gibi sever, korur ve sahip çıkar. Mahalle kültürü ayrı evlerde kalan ama aynı hayatları yaşayan insanların kültürüdür. 50M2 dizisi mahalle kültürünü tüm boyutlarıyla ele alarak işlemiştir. Güzelce Mahallesi, içinde yaşayan insanlara aile sıcaklığı, güven, kardeşlik, vefa ve benzeri birçok

duyguyu farklı şekillerde yaşatmaktadır. Mahallenin kendi içinde belirlediği “mahallede küslük olmaz” veya bu mahallede kabahat de ibadet de gizlidir” gibi kurallar mahalle halkı için büyük önem taşımaktadır.

Türk Kültüründe Günah ve Sevap Mefhumu

İnanç sisteminden kaynaklı olarak sevap ve günah olguları Türk kültüründe hassas bir noktada yer almaktadır. Türk toplum yapısında davranışlar, günah ve sevaptan oluşan bir çark etrafında şekillenmektedir. Bireyin doğumundan itibaren günlük yaşamında karşılaştığı olaylar sonucunda günah ve sevap mefhumu bireye kodlanmaktadır. Birey tercihi doğrultusunda yaşam biçimini günah ve sevap kodları ekseninde düzenlemektedir. 50M2 dizisinde Muhtar, günah girmekten çekinen ve sevap işlemek için çaba gösteren bir karakter olarak yansıtılmaktadır. Gölge’yi tanımadığı halde sevap işlemek için ona evini açmış ve iyi olması için elinden geleni yapmıştır.

Türk Kültüründe Yardımseverlik

Her kültür kendi içinde belirlediği kurallar doğrultusunda gerçekleştirdiği iyilik hareketleriyle yardımseverlik bilincini toplumsal yapı içerisinde yaymayı amaçlamaktadır. Türk kültüründe ise yardımseverlik toplumsal yapı içerisinde ağırlıklı olarak dini boyutuyla yer almaktadır. 50M2 dizisinde cami hocasının desteği ve mahalle halkının da katkı sağlamasıyla evsizlerin barınma, giyinme ve temizlik ihtiyaçlarını karşılayamaya yönelik yerler tahsis edilmiştir. Gölge Bewar’ı insan kaçakçılarının elinden kurtarıp cami hocasına götürmüş, hoca da hiç itiraz etmeden Bewar’a sahip çıkmıştır. Gölge mahalleye ilk geldiği zamanlar yardımseverlik gibi özelliklere yabancı bir karakter iken zamanla mahalle halkından biri haline gelmiş ve o da tüm mahalleli gibi iyiliksever birine dönüşerek Mesut’tan aldığı paranın tamamını camiye bağışlamıştır.

Geleneksel Tedavi Yöntemi Olarak Tuzlu Su İle Gargara Yapmak

Türk kültüründe toplumun kendine özgü benimsediği geleneksel tedavi yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de ağız içindeki yaraları iyileştirmek için tuzlu suyla gargara yapmaktadır. Dizide Gölge’nin ağzında çıkan yaradan dolayı

rahatsız olduğunu gören Dilara ona bu yöntemi kullanmasını söyler. Dilara'nın tavsiyesi üzerine Gölge bu yöntemi dener.

Kültür soğanı modeli çerçevesinde incelenen 50M2 dizisi, Türk toplum ve kültür yapısına ait 3 sembol, 3 kahraman, 5 ritüel ve 6 değer ögesini içerisinde barındırmaktadır.

Kültür soğanı modeli katmanları doğrultusunda incelenen Bir Başkadır dizisi içerisinde %24 oranında sembol, %12 oranında kahraman, %28 oranında ritüel ve %36 oranında değer ögesi barındırmaktadır. Kültür soğanı modeli katmanları temel alınarak değerlendirilen 50M2 dizisinde ise %18 oranında sembol, %18 oranında kahraman, %29 oranında ritüel ve %35 oranında değer unsuru bulunmaktadır.

Araştırmanın geneline bakıldığında Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerin arasından evreni temsil edecek niteliğe sahip oldukları için seçilen Bir Başkadır ve 50M2 dizileri, kültür soğanı modeli doğrultusunda incelenmiş ve modele ait en çok kullanılan kültür katmanının %36'lık bir orana sahip olan değerler katmanı olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. %29'luk bir oranla ritüeller katmanı ikinci, %21'lik bir orana sahip olan semboller katmanı üçüncü %14'lük bir kullanım oranına sahip olan kahramanlar katmanı ise dizilerde en az yer verilen kültür katmanı olmuştur.

Tablo 3. 3. Netflix'te Yayınlanan Orijinal Dizilerin Kültür Soğanı Modeli Katmanlarını Kullanım Oranı

Kültür Soğanı Modeli Katmanları	N	Semboller		Kahramanlar		Ritüeller		Değerler	
		n	%	N	%	n	%	n	%
Bir Başkadır	25	6	24,00	3	12,00	7	28,00	9	36,00
50M2	17	3	18,00	3	18,00	5	29,00	6	35,00
Toplam	42	9	21,00	6	14,00	12	29,00	15	36,00

N= Bir Başkadır ve 50M2 dizilerinde bulunan kültür soğanı modeli katmanlarının toplam sayısını, n= her bir katmanın dizide yer alan kullanımının toplamını ifade etmektedir.

3.8.1.2. Bir Başkadır Dizisi Kültürel Boyutlar Kuramı İncelemesi

Farklı toplumsal yapılardan ve kültürel çevrelerden insanların hayat hikâyelerini doğu batı sentezi üzerinden işleyen Bir Başkadır dizisi, kültürel dünya görüşlerinin sınıflandırılması amacıyla Geert Hofstede tarafından geliştirilen kültürel boyutlar kuramı çerçevesinde ele alınacaktır.

Kültürler arası güç aralığı farklılıkları çeşitli faktörler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Güç aralığı yüksek olan toplumlarda belirgin ast üst ilişkiler üzerine kurulu hiyerarşik bir düzen mevcuttur. Güç aralığı düşük toplumlarda ise refah düzeyi yüksek olan insanların eşitlikçi davranma yönünde hareket ettikleri görülmüştür. Bir Başkadır dizisinde işlenen karakterlere güç aralığı boyutu ekseninde bakıldığında karakterlerin 3'te 1'inin düşük güç aralığına 3'te 2'sinin ise yüksek güç aralığına sahip toplumların özelliklerini taşıdığı saptanmıştır. Dizinin beş ana karakterinin güç aralığı düzeyi incelendiğinde ise 5'te 2'sinin düşük, 5'te 3'ünün yüksek güç aralığına sahip toplumsal yapıya ait olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 4. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Güç Aralığı Düzeyleri

Karakterler	n	Güç Aralığı	
		Düşük	Yüksek
Meryem	1		✓
Peri	1	✓	
Gülbin	1	✓	
Yasin	1		✓
Ruhiye	1		✓
Ali Sadi	1	✓	
Hayrunnisa	1		✓
Sinan	1	✓	
Melisa	1	✓	
Hilmi	1		✓
Gölan	1		✓
Civan	1		✓
Feray	1		✓
Orhan	1		✓
Toplam	14	5	9
%	100	36,00	64,00

Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık, bireylerin toplumsal gruplarla ilişkisinin derecesini yansıtmaktadır. Bireysel toplumlarda insanların aile ve arkadaşlarıyla olan iletişim ve ilişki bağları zayıftır. Kolektivist toplumlarda ise birey ait olduğu toplumsal çevresine sıkı sıkıya bağlıdır ve sadakat düzeyi yüksektir. Bir Başkadır dizisi bireycilik/ortaklaşa davranışçılık boyutu ekseninde incelendiğinde dizideki karakterlerin 3'te 1'inin bireysel toplumların, 3'te 2'sinin ise kolektivist toplumların özelliklerini taşıdığı tespit edilmiştir. Bireycilik/ortaklaşa davranışçılık boyutu temel alınarak dizinin beş ana karakteri üzerine yoğunlaştırıldığında ise 5'te 1'inin bireysel toplumsal yapıya, 5'te 4'ünün ise kolektivist toplumsal yapıya mensup olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. 5. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık Düzeyleri

Karakterler	n	Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık	
		Bireycilik	Ortaklaşa Davranışçılık
Meryem	1		✓
Peri	1	✓	
Gülbin	1		✓
Yasin	1		✓
Ruhiye	1		✓
Ali Sadi	1		✓
Hayrunnisa	1		✓
Sinan	1	✓	
Melisa	1	✓	
Hilmi	1		✓
Gölan	1		✓
Civan	1		✓
Feray	1	✓	
Orhan	1	✓	
Toplam	14	5	9
%	100	36,00	64,00

Her toplumun kendi içinde benimsediği cinsiyete dayalı rolleri mevcuttur. Bu roller bazı toplumlarda belirgin çizgilerle ayrılarak eril kültürü ifade ederken bazı toplumlarda ise birbiriyle kesişerek dişil kültürü ifade etmektedir. Dişil toplumlarda

kadın ve erkek aynı sınırları önemseyerek yaşam kalitesine öncelik vermektedir. Eril toplumlarda ise kadın ve erkek ilişkilerinde öncelik erkeklerin yaşam biçimidir. Bir Başkadır dizisinde işlenen karakterlerin erillik/dişillik boyutu düzeylerini ortaya koymak amacıyla yapılan incelemeler sonucunda dizideki karakterlerin 5'te 2'sinin eril toplum 5'te 3'ünün ise dişil toplum özellikleri taşıdığı saptanmıştır. Dizideki beş ana karakterin erillik/dişillik düzeyi üzerine odaklanıldığında ise 5'te 2'sinin dişil toplumsal yapıya, 5'te 3'ünün eril toplumsal yapıya mensup olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. 6. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Erillik/Dişillik Düzeyleri

Karakterler	n	Erillik/Dişillik	
		Erillik	Dişillik
Meryem	1	✓	
Peri	1		✓
Gülbin	1		✓
Yasin	1	✓	
Ruhiye	1	✓	
Ali Sadi	1	✓	
Hayrunnisa	1		✓
Sinan	1		✓
Melisa	1		✓
Hilmi	1	✓	
Gülan	1	✓	
Civan	1		✓
Feray	1		✓
Orhan	1		✓
Toplam	14	6	8
%	100	43,00	57,00

Belirsizlikten kaçınma, toplumsal yapı içerisinde yer alan bireylerin belirsiz olaylara karşı verdikleri tepkinin ölçüsünü ifade etmektedir. Belirsizlikten kaçınma düzeyi yüksek olan toplumlarda davranış kurallarına sıkı sıkıya bağlılık söz konusudur. Belirsizlikten kaçınma düzeyi düşük olan toplumlar ise, yaşam tarzlarında esnetilebilir kuralların olmasını kabul etmekte özgür düşünce ve farklı

fikirleri benimsemektedir. Bir Başkadır dizisinde işlenen karakterlerin belirsizlikten kaçınma düzeyleri incelendiğinde 5'te 2'sinin belirsizlikten kaçınma düzeyi düşük olan toplumların özelliklerini taşıdığı 5'te 3'ünün ise yüksek düzeyde belirsizlikten kaçınma seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Dizinin beş ana karakteri üzerine yoğunlaşıldığında ise 5'te 2'sinin belirsizlikten kaçınma seviyesi düşük, 5'te 3'ünün belirsizlikten kaçınma seviyesi yüksek olan toplumsal yapıya ait olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. 7. Bir Başkadır Dizisi Karakterlerinin Belirsizlikten Kaçınma Düzeyleri

Karakterler	N	Belirsizlikten Kaçınma	
		Düşük	Yüksek
Meryem	1		✓
Peri	1	✓	
Gülbin	1	✓	
Yasin	1		✓
Ruhiye	1		✓
Ali Sadi	1		✓
Hayrunnisa	1		✓
Sinan	1	✓	
Melisa	1	✓	
Hilmi	1		✓
Gülan	1		✓
Civan	1		✓
Feray	1	✓	
Orhan	1	✓	
Toplam	14	6	8
%	100	43,00	57,00

Bir Başkadır dizisinde işlenen karakterlerin kültürel boyutlar kuramı temel alınarak incelenmesi sonucunda yüksek güç aralığına ve belirsizlikten kaçınma düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca dizide işlenen karakterlerin geneline bakıldığında kolektivist ve dışıl topluma mensup bireyler oldukları sonucuna varılmıştır.

3.8.2.2. 50M2 Dizisi Kültürel Boyutlar Kuramı İncelemesi

Farklı aile ve toplumsal yapılardan insanların hikâyesini konu alan 50M2 dizisi, kültürel boyutlar kuramı çerçevesinde incelenmiştir.

50M2 dizisinde işlenen karakterlere güç aralığı boyutu ekseninde bakıldığında karakterlerin 5'te 3'ünün düşük güç aralığına 5'te 2'sinin ise yüksek güç aralığına sahip toplumların özelliklerini taşıdığı saptanmıştır. Dizinin beş ana karakterinin güç aralığı düzeyi incelendiğinde ise 5'te 3'ünün düşük, 5'te 2'sinin yüksek güç aralığına sahip toplumsal yapıya ait olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 8. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Güç Aralığı Düzeyleri

Karakterler	n	Güç Aralığı	
		Düşük	Yüksek
Gölge\Adem	1	✓	
Dilara	1	✓	
Muhtar	1	✓	
Servet	1		✓
Mesut	1		✓
Civan	1		✓
Cami Hocası	1	✓	
Yakup	1	✓	
Özlem	1		✓
Turan	1	✓	
Mümtaz	1		✓
Toplam	11	6	5
%	100	55,00	45,00

50M2 dizisi bireycilik/ortaklaşa davranışçılık boyutu ekseninde incelendiğinde dizideki karakterlerin 3'te 1'inin bireysel toplumların, 3'te 2'sinin ise kolektivist toplumların özelliklerini taşıdığı tespit edilmiştir. Bireycilik/ortaklaşa davranışçılık boyutu temel alınarak dizinin beş ana karakteri üzerine

yoğunlaştığında ise 5'te 2'sinin bireysel toplumsal yapıya, 5'te 3'ünün ise kolektivist toplumsal yapıya mensup olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. 9. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık Düzeyleri

Karakterler	n	Bireycilik/Ortaklaşa Davranışçılık	
		Bireycilik	Ortaklaşa Davranışçılık
Gölge\Adem	1		✓
Dilara	1		✓
Muhtar	1		✓
Servet	1	✓	
Mesut	1	✓	
Civan	1	✓	
Cami Hocası	1		✓
Yakup	1		✓
Özlem	1	✓	
Turan	1		✓
Mümtaz	1	✓	
Toplam	11	5	6
%	100	45,00	55,00

50M2 dizisinde işlenen karakterlerin erillik/dişillik boyutu düzeylerini ortaya koymak amacıyla yapılan incelemeler sonucunda dizideki karakterlerin 5'te 2'sinin eril toplum 5'te 3'ünün ise dişil toplum özellikleri taşıdığı saptanmıştır. Dizideki beş ana karakterin erillik/dişillik düzeyi üzerine odaklanıldığında ise 5'te 2'sinin eril toplumsal yapıya 5'te 3'ünün dişil toplumsal yapıya mensup olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. 10. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Erillik/Dişillik Düzeyleri

Karakterler	n	Erillik/Dişillik	
		Erillik	Dişillik
Gölge\Adem	1		✓
Dilara	1		✓
Muhtar	1		✓
Servet	1	✓	
Mesut	1	✓	
Civan	1	✓	
Cami Hocası	1		✓
Yakup	1		✓
Özlem	1	✓	
Turan	1		✓
Mümtaz	1	✓	
Toplam	11	5	6
%	100	45,00	55,00

50M2 dizisinde işlenen karakterlerin belirsizlikten kaçınma düzeyleri incelendiğinde 3'te 2'sinin belirsizlikten kaçınma düzeyi düşük olan toplumların özelliklerini taşıdığı 3'te 1'inin ise yüksek düzeyde belirsizlikten kaçınma seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Dizinin beş ana karakteri üzerine yoğunlaşıldığında ise 5'te 3'ünün belirsizlikten kaçınma seviyesi düşük, 5'te 2'sinin belirsizlikten kaçınma seviyesi yüksek olan toplumsal yapıya ait olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3. 11. 50M2 Dizisi Karakterlerinin Belirsizlikten Kaçınma Düzeyleri

Karakterler	n	Belirsizlikten Kaçınma	
		Düşük	Yüksek
Gölge\Adem	1	✓	
Dilara	1		✓
Muhtar	1		✓
Servet	1	✓	
Mesut	1	✓	
Civan	1	✓	
Cami Hocası	1		✓
Yakup	1	✓	
Özlem	1	✓	
Turan	1		✓
Mümtaz	1	✓	
Toplam	11	7	4
%	100	64,00	36,00

Çalışmanın diğer örneklemini oluşturan 50M2 dizisinde yer verilen karakterlerin kültürel boyutlar kuramı çerçevesinde ele alınması sonucunda ise düşük güç aralığına ve belirsizlikten kaçınma seviyesine sahip toplumların özelliklerini taşıdıkları saptanmıştır. Aynı zamanda kolektivist ve dışıl toplum yapısına sahip bireyler oldukları tespit edilmiştir.

Hofstede kültürel farklılıkları saptamak amacıyla gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, Türk toplumunun yüksek güç aralığına ve belirsizlikten kaçınma eğilimine sahip olduğu sonucuna varırken kolektivist ve dışıl kültür özellikleri taşıdığını tespit etmiştir. Bu bağlamda Netflix dizilerinin geneline bakıldığında dizilerdeki karakterlerin Türk toplum yapısını yansıtıcı şekilde işlendiği düşünülmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda Bir Başkadır dizisi Türk toplumu ve kültürünü tam anlamıyla yansıtırken 50M2 dizisi güç aralığı ve belirsizlikten kaçınma boyutundaki farklılıklardan kaynaklı olarak %50 oranında yansıtmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında Netflix orijinal içeriklerinden olan Bir Başkadır ve 50M2 dizilerinde işlenen kültürel ve toplumsal yapı unsurları kültür soğanı modeli ve kültürel boyutlar kuramı temel alınarak detaylı bir biçimde incelenmiştir.

Dizilerde yer alan karakterlerin genel özelliklerini belirlemeye yönelik Türk kültür ve toplum yapısının öne çıkan unsurları doğrultusunda kategoriler oluşturulmuştur. Yapılan inceleme sonrasında ortaya çıkan sonucun, kültürel boyutlar kuramı karakter düzeyi tabloları ile ilişkisi kurulmuş ve karakterlerin çoğunluğunun ait olduğu düzeyin özelliklerini taşıdığı tespit edilmiştir. Dizilerde yer verilen karakter profillerinin geneline bakıldığında karakterlerin din faktörü haricinde Türk toplum ve kültür yapısını yansıtıcı özelliklere sahip oldukları söylenebilir. Türk kültürü ve toplumunda önemli bir yeri olan dine bağlılık olgusunun, 50M2 dizisindeki karakterlerin büyük bir çoğunluğunda zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Bir Başkadır dizisinde her ne kadar çoğunluğu dine bağlılığı güçlü karakterler oluştursa da dizi din olgusuna, keskin çizgilerle ayrılmış iki uç noktada yer alan karakterleri kullanarak yer vermiştir.

Araştırma kapsamında dört ana soru belirlenmiş ve araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında sorular yanıtlanmıştır. Öncelikle Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde kültür soğanı modeli katmanlarına ne şekilde yer verildiği ortaya konmuştur. Netflix'te yayınlanan orijinal içeriklerden olan Bir Başkadır ve 50M2 dizilerinin kültür soğanı modeli çerçevesinde incelenmesi sonucunda Türk kültür, aile ve toplum yapısını yansıtıcı unsurları içerisinde barındırdığı tespit edilmiştir. Dizilerin kültür soğanı modeli katmanları açısından incelenmesi hem Bir Başkadır hem de 50M2 dizilerinde en çok yer verilen kültürel öğelerin, değerler katmanına ait olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Türk kültür ve toplum yapısı ekseninde incelenen dizilerin evreni temsil edecek nitelikleri içermesinden dolayı Netflix'te yayınlanan orijinal dizilerde en çok kullanılan kültürel soğanı modeli katmanının değerler olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca incelenen dizilerden yola çıkılarak Netflix'te yayınlanan orijinal diziler kültür soğanı modeli açısından değerlendirildiğinde en az kahramanlar katmanına yer verildiği söylenebilir.

Daha sonra Netflix'te yayınlanan Türk yapımı orijinal dizilerde kültürel boyutlar kuramı faktörlerinin ne şekilde işlendiği sorusu üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan dizilerde yer alan karakterlerin kültürel boyutlar kuramı düzeyleri ve karakter özellikleri, çoğunluğun oluşturduğu kategoriler dikkate alınarak incelendiğinde karakterlerin özellikleri ve düzeyleri arasında bir uyum olduğunu söylemek mümkündür. Dizilerde düşük güç aralığına sahip toplumlara mensup karakterler; bekâr, refah düzeyi yüksek, dine bağlılığı zayıf, dışa dönük, sosyal, ailevi ilişkileri zayıf ve kent aile yapısı özelliklerini taşımaktadır. Yüksek güç aralığına ait toplumlara mensup karakterler ise; evli, refah düzeyi düşük, dine bağlılığı güçlü, içe kapanık, duygusal, ailevi ilişkileri kuvvetli ve kasaba aile yapısı özelliklerine sahiptir. Bireyci toplumların bir ferdi olan karakterler; bekâr, refah düzeyi yüksek, dine bağlılığı zayıf, içe kapanık, sosyal, aile ilişkileri zayıf ve kent aile yapısı özelliklerini barındırmaktadır. Kolektivist toplumlara mensup karakterlerin ise; evli, refah seviyesi düşük, dine bağlılığı güçlü, dışa dönük, duygusal, ailevi ilişkileri kuvvetli ve kasaba aile yapısı özellikleri bulunmaktadır. Dişil toplumun bir parçası olan karakterler; bekâr, refah düzeyi yüksek, dine bağlılığı zayıf, dışa dönük, duygusal, aile ilişkileri zayıf ve kent aile yapısı özelliklerini barındırmaktadır. Eril topluma ait karakterler ise; evli, refah seviyesi düşük, dine bağlılığı güçlü, içe kapanık, baskın, ailevi ilişkileri kuvvetli ve kasaba aile yapısı özellikleri taşımaktadır. Belirsizlikten kaçınma eğilimi yüksek olan toplumlara mensup karakterlerin genel özellikleri; bekâr, refah düzeyi yüksek, dine bağlılığı zayıf, dışa dönük, sosyal, aile ilişkileri zayıf ve kent aile yapısı şeklindedir. Belirsizlikten kaçınma eğilimi düşük olan toplumların bir parçası olan karakterler ise evli, refah seviyesi düşük, dine bağlılığı güçlü, içe kapanık, baskın, ailevi ilişkileri kuvvetli ve kasaba aile yapısı özelliklerini barındırmaktadır.

Son olarak Türk yapımı Netflix orijinal dizilerinde işlenen Türk kültürü öğelerinin ve Türk toplum yapısı unsurlarının nasıl yansıtıldığına odaklanılmıştır. Kültürel öğelerin işleniş biçimi geniş bir çeşitlilik alanına sahipken, toplumsal yapı unsurlarının çeşitlilik alanının sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Her iki dizide de farklı toplumsal yapılara ait çeşitli kültürel öğelere rastlanırken toplumsal yapı unsurlarına çoğunlukla mahalle kültürü kullanılarak yer verildiği söylenebilir. Kültürel ve toplumsal anlamda dizilerde en çok Türk misafirperverliğine ve çay kültürüne vurgu

yapılmıştır. Türk toplumunun değer yargıları, Türk aile yapısı ve saygı kuralları çerçevesinde işlenmiş, en fazla Türk sembolüne aile ortamlarında yer verilmiştir.

Araştırmaya genel çerçeveden yaklaşıldığında uluslararası dijital içerik platformu Netflix'te yayınlanan orijinal dizilerde işlenen Türk toplum ve kültür yapısı unsurlarının, gerçeğe dayalı ögeler etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Gerek kültürel ögeler gerekse toplumsal yapı unsurları Türk kültürü ve toplumu tarafından belirlenmiş ve benimsenmiş sınırların dışına çıkılmadan olduğu gibi yansıtılmıştır.

Araştırma sonucu kapsamında konu ile bağlantılı olarak bazı önerilerde bulunmanın yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Netflix orijinal dizilerinin uluslararası ortamda geniş kitlelere ulaştığı ve tüketildiği göz ardı edilmemeli, yabancı milletlerin Türk kültürüne ve toplumuna dair birçok bilgiyi Netflix aracılığıyla edindiği unutulmamalıdır.
- Netflix'in Türk dizileri kategorisindeki içerik çeşitliliği artırılmalıdır.
- Dizilerde, din olgusu gibi Türk kültüründe kritik noktada yer alan ögelerin işleniş biçimine dikkat edilmelidir.
- Türk toplum yapısı türlerinden olan köy aile yapısına mensup karakterlere de dizilerde yer verilmeli, sadece kasaba ve kent aile yapıları arasındaki çatışmaya odaklanılmamalıdır.

KAYNAKÇA

Kitap

ATABEK Ümit, **Medya Metinlerini Çözümlemek**, Siyasal Kitabevi, (Ed. Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek), Ankara 2007, s. 22-24

ERDOĞAN, İlhan, **İşletmelerde Davranış**, Evrim Ofset Matbaacılık, İstanbul 1983.

ERDOĞAN, İlhan, **Kültürün Yönetim Fonksiyonlarının Uygulanmasına Etkisi ve Faktör Analizi Yönetimi İle Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1976.

ERDOĞAN, İrfan, ALEMDAR, Korkmaz, **Popüler Kültür ve İletişim**, Erk Yayınevi, (2. Baskı), Ankara 2005.

EROĞLU, Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, (14. Baskı), İstanbul 2015.

ERTÜRK, K. Özkan, **Küreselleşme Ekseninde Halkla İlişkiler**, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010.

ERTÜRK, Yıldız Dilek, **Davranış Bilimleri**, Kutup Yıldızı Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2013.

FİSKE, John, **Popüler Kültürü Anlamak**, (Çev. Süleyman İrvan), Parşömen Yayınları, İstanbul 2012.

GANS, Herbert J., **Popüler Kültür ve Yüksek Kültür**, (Çev. Emine Onaran İncirlioğlu), Yapı Kredi Yayınları, (6. Baskı), İstanbul 2020.

GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara 2000.

GÖKTÜRK, Işlay, **Kültür Sosyolojisi Kültürel Çalışmalar ve Toplumbilimlerinin Yeniden Biçimlenmesi**, Doğu Kitabevi, İstanbul 2016.

GÖMEÇ, Saadettin, **Türk Kültürünün Ana Hatları**, Berikan Yayınevi, (2. Baskı), Ankara 2012.

GUDYKUNST, William B., KIM, Young Yun, **Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication**, The McGraw-Hill Companies, (Third Edition), USA 1997.

GÜNEY, Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayın Dağıtım, (3.Baskı), Ankara 2006.

GÜNGÖR, Nazife, **İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Siyasal Kitabevi, (Ed. Bülent Özçelik), Ankara 2011.

GÜNGÖR, Nazife, **İletişime Giriş**, Siyasal Kitabevi, (6. Baskı), Ankara 2020.

GÜVENÇ, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 1979.

GÜVENÇ, Bozkurt, **Kültürün ABC'si**, Yapı Kredi Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2004.

GÜVENÇ, Bozkurt, **Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları**, Remzi Kitabevi, (3.Baskı), İstanbul 1995.

ERDOĞAN, İrfan, **İletişimi Anlamak**, Erk Yayınevi, (2. Baskı), Ankara 2005.

HALL, Edward T., **The Silent Language**, Doubleday and Company, New York 1959.

HAVILAND, William, PRINS, Herald, WALRATH, Dana, McBRIDE, Bunny, **Kültürel Antropoloji**, (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2008.

HELD, David, MCGREW, Anthony, **Küresel Dönüşümler**, (Çev. Eray Sarıot), Phoenix Yayınevi, Ankara 2008.

HOFSTEDE, Geert, **Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations**, Sage Publications, (Second Edition), USA 2001.

ILGAZ, Ceyda, **Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna ve Basınına Yansıması**, DMC Yayınları, İstanbul 2003.

KARTARI, Asker, **Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim**, Ürün Yayınları, Ankara 2001.

KARTARI, Asker, **Kültür, Farklılık ve İletişim Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

KONGAR, Emre, **Kültür Üzerine**, Remzi Kitabevi, (6. Baskı), İstanbul 1999.

KOTTAK, Conrad Philip, **Anthropology The Exploration Of Human Diversity**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2001.

KÖKTÜRK, Milay, **Kültürün Dünyası Kültür Felsefesine Giriş**, Hece Yayınları, Ankara 2006.

MEREY, Zihni, **Türk Tarihi ve Kültürü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2008.

MODELSKI, George, **Küreselleşme**, (Çev. Eray Sarıot), Phoenix Yayınları, (Ed. David Held, Anthony McGrew), Ankara 2008.

MUTLU, Erol, **Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2005.

MUTLU, Erol, **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınevi, Ankara 1994.

ORHON, E. Nezh, **İletişim Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Yayını, (Ed. Ufuk Eriş, E. Nezh Orhon), Eskişehir 2012.

OSKAY, Ünsal, **İletişimin ABC'si**, Simavi Yayınları, İstanbul 1992.

OZANKAYA, Özer, **Toplumbilim**, Cem Yayınevi, (9. Baskı), İstanbul 1996.

ÖRNEK, Sedat Veyis, **Türk Halkbilimi**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2000.

ÖZLEM, Doğan, **Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi**, İnkılap Yayınları, İstanbul 2000.

ÖZSOY, Aydan, **Televizyon ve İzleyici: Türkiye’de Dönüşen Televizyon Kültürü ve İzleyici**, Ütopya Yayınevi, Ankara 2011.

ÖZTOKAT, Ege, **Teknolojinin İthalı Bağlamında Kültürleme, Akültüre Etme**, Eğitim Yayınevi, (Ed. Suat Gezgin, Tuğba Akdal İletişim ve Kültür), Konya 2017.

SAMOVAR, Larry A., PORTER, Richard E., MCDANIEL, Edwin R., **Communication Between Cultures**, Wadsworth Publishing Company, (Seventh Edition), Canada 2010.

SAMOVAR, Larry A., PORTER, Richard E., MCDANIEL, Edwin R., **Intercultural Communication: A Reader**, Wadsworth Publishing Company, (Thirteenth Edition), USA 2009.

SARAN, Nephane, **Antropoloji**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2016.

SARGUT, A. Selami, **Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim**, İmge Kitabevi Yayınları, (4. Baskı), Ankara 2015.

SUSAR, A.Filiz, **Çok Kültürlü Ortamlarda Karşılaşılan İletişim ve Kültür Engelleri**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, (Ed. Pınar Eraslan Yayınoğlu), İstanbul 2005.

TANRIÖVER, Hülya Uğur, **Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı 2011**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2012.

TEZCAN, Mahmut, **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, (2. Baskı), Ankara 1990.

ULUSOY NALCIOĞLU, Belkıs, **Kültürleme ve Medyanın Rolü**, Eğitim Yayınevi, (Ed. Suat Gezgin, Tuğba Akdal İletişim ve Kültür), Konya 2017.

UYGUR, Mermi, **Kültür Kuramı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996.

UZUNÇARŞILI SOYDAŞ, Ayda, **Kültürlerarası İletişim Farklı Kültürel Ortamlarda Çalışma ve İletişim**, Parşömen Yayınları, İstanbul 2010.

YILDIRIM, Gonca, **Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi**, Beta Yayınları, İstanbul 2015.

Makale

ARASARATNAM, Lily A., “Defining and Communicating What “Intercultural” and “Intercultural Communication” Means to Us”, **Journal of International and Intercultural Communication**, 2014.

BENNETT, Milton J., “Intercultural Communication: A Current Perspective”, s. 15
https://www.dominican-center.org/uploads/1/8/8/7/18876320/intercultural_communication.pdf
 (Er:21.02.2021).

BOGENÇ DEMİREL, Z. Emine, SÖZEN, Orhun Burak, “Büyük Britanya’nın Yüksek Kültür ve Popüler Kültüründe Kadın Söylemi”, **Gaziantep Üniversitesi İslahiye İİBF Uluslararası E-Dergi**, 2014.

BOLAT, Salih, “Küreselleşme ve İletişim”, **Folklor\Edebiyat**, 2003, sayı:33.

CASMİR, Fred L., ASUNCION-LANDE, Nobleza C., “Kültürlerarası İletişimi Yeniden Düşünmek: Kavramsallaştırma, Paradigma İnşası ve Metodolojik Yaklaşımlar”, (Çev. Engin Sarı), **Folklor\Edebiyat**, 2003, sayı: 33.

CHALABY Jean K., SEGELL, Glen, “The Broadcasting Media in the Age of Risk: The Advent of Digital Television”, **New Media & Society**, 1999, cilt:1
https://www.researchgate.net/publication/249689454_The_Broadcasting_Media_in_the_Age_of_Risk (Er:11.04.2021).

ÇAĞIRKAN, Barış, “Kültür Sosyolojisinde Metodoloji Tartışmaları: İdeoloji Olarak Kültür ve Eylem Olarak”, **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2017, sayı:42.

ÇARIKÇI, İlker Hüseyin, ATILLA Gaye, “Erillik/Dişillik Boyutunun Empatik Beceri İle İlişkisi”, **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 2009.

ÇOBANLI ERDÖNMEZ, Işıl, “İletişimin Döngüsel Süreci Bağlamında Sözlü İletişim”, **International Journal of Art, Culture Communication**, 2019, cilt:2, sayı:1.

GÖNENÇ, E. Özgür, “İnternet ve Türkiye’deki Gelişimi”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2003, sayı:16.

GÜRBÜZ, Sait, Dursun Bingöl, “Çeşitli Örgüt Yöneticilerinin Güç Mesafesi, Belirsizlikten Kaçınma, Eril-Dişil ve Bireyci-Toplulukçu Kültür Boyutlarına Yönelik Eğilimleri Üzerine Görgül Bir Araştırma”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, 2007, cilt:6, sayı:2.

HELLES, Ramus, FLYVERBOM, Mikkel, “Meshes of Surveillance, Prediction, and Infrastructure: On the Cultural and Commercial Consequences of Digital Platforms”, **Surveillance & Society**, 2019, cilt:17, sayı: 1\2.

HOFSTEDE, Geert, **Cultures and Organizations: Software of the Mind** <http://homecont.ro/pitagora/Hofstede-4-dimensiuni.pdf> (Er:18.03.2021).

KARTARI, Asker, “Kültürlerarası İletişim ve Bir Araştırma Projesi”, **Folklor\Edebiyat**, 1999, sayı:17.

KESKİN Ahmet, “Türk Kültüründe “Selamlaşma” ve “Vedalaşma” Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **TÜRK DÜNYASI, Dil ve Edebiyat Dergisi**, 2017, sayı:43.

KOÇAK Abdullah, ARUN Özgür, “İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 2006, cilt:4, sayı:3.

KOYUNCU, Emine, “TV Yayıncılığı Alanındaki Dijital TV Platformları Sosyal Paylaşım Ağlarını Neden Kullanırlar?”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2017, cilt:19, sayı:1.

NEULIEP, James W., “The Relationship among Intercultural Communication Apprehension, Ethnocentrism, Uncertainty Reduction, and Communication Satisfaction during Initial Intercultural Interaction: An Extension of Anxiety and Uncertainty Management (AUM) Theory”, **Journal of Intercultural Communication Research**, 2012, Cilt:41, sayı:1.

ONURLU, Özlen, ZULFUGAROVA, Nargiz, “Küresel Markaların Yerel Pazarlardaki Reklam Stratejileri İle Kültürel Farklılıklar Arasındaki İlgili Üzerine Bir Uygulama”, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, 2016, cilt:12, sayı:45.

ÖZDEMİR, İlker, “Kültürlerarası İletişimin Önemi”, **Folklor/Edebiyat**, 2011, cilt:17, sayı:66.

REED, Robert B., “Anxiety and Uncertainty Management in Intercultural Communication”, **Communication Theory and Worldview Spring Arbor University**, 2004 <http://rbreed.com/essays/com504-07-reed-theory.pdf> (Er:14.03.2021).

SARI, Engin, “Kültürlerarası İletişim: Temeller, Gelişmeler ve Yaklaşımlar”, **Folklor/Edebiyat**, 2004, cilt:10, sayı:39.

SARI, Ümit, SANCAKLI, Petek, “Küyerelleşmenin Dijital Platformların İçerik Tanıtımına Etkisi: Netflix Örneği”, **Erciyes İletişim Dergisi**, 2020, cilt:7, sayı:1.

SİĞRI, Ünsal, TIĞLI, Mehmet, “Hofstede’in “Belirsizlikten Kaçınma” Kültürel Boyutunun Yönetimsel-Örgütsel Süreçlere ve Pazarlama Açısından Tüketici Davranışlarına Etkisi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 2006, cilt:21, sayı:1.

SÜMER, Faruk, “Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 1962, cilt:20, sayı:3-4.

ŞENTÜRK KARA, Eylem, “Kültürlerarası İletişim: Kabhi Khushi Kabhie Gham Adlı Hint Filmindeki Kültürel Kodların İncelenmesi”, **Selçuk İletişim Dergisi**, 2013, cilt:8, sayı:1.

TANRIKULU, Murat, “Türkiye Coğrafyasında Genel Kültür, Alt Kültür ve Mozaik Kültür”, **TÜCAUM VIII. Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, 2015.

TELKODER Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği, **Ödemeli Yayıncılık Platformu (Pay TV) Raporu**, 2015 <https://telkoder.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/RAP2015-3.pdf> (Er:11.04.2021).

TERZİ, Ali Rıza, “Üniversite Öğrencilerinin Güç Mesafesi ve Belirsizlikten Kaçınma Algıları Üzerine Bir Araştırma”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2004, cilt:4, sayı:2.

YETİŞGİN, Mehmet, “Tarih, Coğrafya ve Sosyo-Kültürel Ortamın Türk Kimliğinin Gelişmesine Etkileri”, **Akademik İncelemeler**, 2007, cilt:2, sayı:1.

Tez

GÜR, Ebru, Hofstede’in Ulusal Kültür Boyutları Modeli ve Ak Parti Seçim Beyannamelerinin Kültür Boyutları Modeli Bakımından Analizi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2017.

KIR, Bilâl, Alt Kültür Müziği Olarak Rap Şarkı Sözleri Üzerine Bir İnceleme, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir 2016.

ÖZMEN, Oğuzhan, Kültürlerarası İletişim Bağlamında Balkan Göçmenlerinin Kültürleşme Süreci; Yalova İli Örneği, **Yalova Üniversitesi İletişim ve Tasarım Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Yalova 2020.

SARI, Ümit, Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri: Örnek Olarak Popstar Türkiye Yarışması, **İstanbul Üniversitesi Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2006.

YÜNCÜOĞLU, Betül, Dijital Platformların Pazarlanmasında Sosyal Medya Stratejileri: Netflix Türkiye Örneği, **İstanbul Üniversitesi Radyo Tv Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2019.

İnternet

<http://www.irfanerdogan.com/uydurular/20Evrensel.htm> (Er: 07.02.2021)

<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/4.php> (Er: 07.02.2021)

<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/10.php> (Er: 07.02.2021)

<http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/kuliletisvesosyalmedyaau259.pdf>

(Er: 11.003.2021)

<http://rbreed.com/essays/com504-07-reed-theory.pdf> (Er:14.03.2021)

<http://www.software-turk.com/dijital-tv-yayini-nedir/> (Er:05.04.2021)

<https://www.blutv.com/> (Er:05.04.2021)

<https://puhutv.com/> (Er:05.04.2021)

<https://www.gain.tv/> (Er:05.04.2021)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Exxen> (Er:05.04.2021)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Prime_Video (Er:05.04.2021)

<https://yorumguncel.com/mubi-nedir> (Er:05.04.2021)

https://tr.wikipedia.org/wiki/HBO_Max (Er:05.04.2021)

<https://www.netflix.com/tr/> (Er:01.04.2021)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Netflix> (Er:29.03.2021)

<https://wiki-turk.com/yayin-akisli-medya-streaming-medya/> (Er:12.04.2021)

https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/kamu-diplomasisi-araci-olarak-turk-dizileri-calistayi-duzenlendi (Er:25.03.2021)

https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17127

(Er:05.06.2021)

EKLER

ÖZGEÇMİŞ